

Politikal
RÖPIRATOK

7
62

ÉSZREVÉTELEK

A

MEGYÉK ÁTALAKÍTÁSA

K Ö R Ü L.

IRTA

GRÓF FORGÁCH ÁGOST.

3

PEST, 1868.

K I A D J A R Á T H M Ó R.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1900

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

TARTALOM.

	Lap
Megyei bizottmányok 1848-ban	1
Megyei bizottmányok 1867-ben	9
Megyék rendezése	21
Törvények fölötti örököségi jog	33
Törvényhozásbani befolyás	40
Megye mint önkormányzó testület	50
Megyei szerkezet	88
Zárszó	109
Függelék	113

MEMORANDUM

1. The purpose of this memorandum is to provide a summary of the information received from the various sources regarding the activities of the group during the period from January 1, 1944, to December 31, 1944.

2. The information was obtained from the following sources: (a) the reports of the various field offices; (b) the reports of the various individuals who have been in contact with the group; (c) the reports of the various individuals who have been in contact with the group; (d) the reports of the various individuals who have been in contact with the group.

3. The information received from the various sources indicates that the group has been active during the period from January 1, 1944, to December 31, 1944. The group has been active in the following areas: (a) the collection of funds; (b) the recruitment of new members; (c) the dissemination of propaganda; (d) the organization of meetings; (e) the organization of demonstrations; (f) the organization of strikes; (g) the organization of boycotts; (h) the organization of sabotage; (i) the organization of terrorism; (j) the organization of other activities.

4. The information received from the various sources also indicates that the group has been active in the following areas: (a) the collection of funds; (b) the recruitment of new members; (c) the dissemination of propaganda; (d) the organization of meetings; (e) the organization of demonstrations; (f) the organization of strikes; (g) the organization of boycotts; (h) the organization of sabotage; (i) the organization of terrorism; (j) the organization of other activities.

5. The information received from the various sources also indicates that the group has been active in the following areas: (a) the collection of funds; (b) the recruitment of new members; (c) the dissemination of propaganda; (d) the organization of meetings; (e) the organization of demonstrations; (f) the organization of strikes; (g) the organization of boycotts; (h) the organization of sabotage; (i) the organization of terrorism; (j) the organization of other activities.

Esztergom, 1868. február 15.

Megyei bizottmányok 1848-ban.

„A megyék municipalis jogai — mondá a felejthetetlen Dessewffy Aurél — „alkotmányunk alapját, nemzetiségünk kezességét teszik annyira, hogy míg megyei szerkezetünk megmarad, érjen bár bennünket akármilyen csapás, alkotmányunkat mindig ismét visszaszerezhetjük.“

És valóban annyi viharrali küzdelem — annyi hánykodás — annyi mérges nyilak zápora közt, daczára azon ellenséges viszonyoknak és befolyásoknak, melyek nemzetünket sokszor végromlással fenyegették, — mi tartotta fönn a nemzetet? a „megyei intézménynek“ csudamíve volt ez, mely nemzetünkben az élet- és tetterőt akkor is fentartá, mikor más és hatalmasabb népek a véletlen események játéklapdáivá lettek.

Az 1848-ik évi európai államrengés, mely hazánk politikai szerkezetét sarkaiban és minden részében megingatá, nemzetünk e legbecsesebb intézményét, a „megyei intézményt“ sem hagyhatá érintetlenül.

Midőn a régi törvényeink szerinti kanczellaria és helytartótanács helyébe független ministerium, testületi kormányzás helyett személyenkint felelős ministerek állítottak; midőn a politikai jogok minden polgárra kiterjesztettek; az előjogok eltöröltetvén, a törvény előtti

egyenlőség, a sajtó és egyesülési szabadság kimondatott; midőn az urbéri viszonyok s az uri hatóságok megszüntettek, adó és katonateher közös kötelességgé tétetett; midőn az országgyűlésnek évenkénti tartása elhatároztatott, a törvényhozói testület népképviselési alapra fektettetett; midőn az alkotmány biztosítására a kormányzatban a felelősség elve állítottatott fel; szóval midőn polgári viszonyaink mind megváltoztattak: akkor a polgárokat egymáshoz és az államhoz csatoló viszonyoknak minden szálait magában foglaló „megyei intézménynek“ is mind külalakjára, mind belszervezetére nézve átalakulnia kelle.

Igaz ugyan, hogy a független felelős ministerium felállítására iránt intézkedő 1848. III. t.-cz. ama szavai: „az ország minden törvényhatóságainak eddigi törvényes hatósága czentül is teljes épségben fentartandó“ mintegy megezáfolni látszanak amaz állítást, hogy az említett nagy átalakulás következtében a megyéknek is átalakulniok kelle; — ánde a III. t.-cz. említett szavaira azon latin közmondás: „distingve tempora et concordabunt jura“ teljesen alkalmazható.

Ugyanis tudjuk, hogy akkor, midőn e törvény alkottatott, — 1848 mártius közepén — a megyei kérdés tüzetesen nem tárgyalatott, minthogy ezen törvényben csak arról vagy is azon kormánytestületekről, s illetőleg azok megszüntetéséről kellett tüzetesen intézkedni, — mely testületek helyébe a felelős ministerium állítottatott, és mely testületeknek teendőit a felelős ministerium vette által. Mivel pedig a megyéknek teendőit nem vette át a ministerium — mely csak a kanczellaria és helytartótanács, nem pedig a megyék helyébe állítottatott, — ennélfogva a megyéknek megszüntetéséről

vagy átalakításáról a III. t.-cikkben tüzetesen intézkedni még nem volt szükség.

A III. t.-cz. említett szavait — melyek a később alkotott V., XVI. és XVII. t.-cikkkel ellentétben állanak, — csak úgy kell tekinteni, mint elvi kimondását annak, hogy a megyék el ne töröltessenek, hanem fentartassanak; annak azonban meghatározására, mily alakban tartassanak fen, minő módosítások történjenek azok szerkezetében, mikép rendeztessenek hogy a kivított közszabadsággal öszhangzásban legyenek, vagy addig is míg a megyék véglegesen rendeztetni fognak, ideiglenesen mily intézkedések tétessenek — mindezekről csak később, t. i. april havában, már a ministeri törvény szentesítése után, a XVI. és XVII. t.-cikkben történt intézkedés.

Jelen voltam a pozsonyi országgyűlésen, s tudom, hogy akkor midőn a III. t.-cz. alkottatott, a többség még azon hitben volt, hogy a megyék úgy mint voltak, fentarthatók lesznek; később azonban, midőn t. i. a ministeri törvény kész volt, úgy szintén a követek választása kerületekre bizatott, a köztelherviselés, a politikai jogegyenlőség törvény által kimondatott, az urbéri viszonyok és ezzel az úri hatóság jogai megszüntettek, mindinkább kitűnt annak szüksége, hogy a megyéket is át kell alakítani.

Mint mondám, a megyei kérdésnek tüzetes tárgyalása csak a ministeri törvény szentesítése után — april elején — vétetett tanácskozás alá, mely alkalommal a fölött, mi történjék a megyékkel, igen élénk vita támadott.

E vitatkozásokról és azok eredményéről a mult évi „Pesti Napló“ 298-ik számában megjelent, és itt a függelékben C. alatt közölt cikkemben bővebben

volt alkalommal értekezni; e helyütt csak a következőket akarom még felemlíteni:

A pozsonyi országgyűlés 1848. ápril 2-án tartott ülésében egyhangulag elismerte, hogy a megyék úgy a mint vannak vagyis mint akkor voltak, meg nem maradhatnak, hanem hogy azokat a kivívott közszabadsággal összhangzásba hozni kell; sőt voltak többen, kik a felelős ministeri rendszerrel a megyéket összeférhetlennek és azért azokat megszüntetendőknak tartották; mégis ezt, azon az országgyűlésen, mely még a megyék által küldött és utasításokkal ellátott követekből állott, kimondhatónak nem vélték.

Minek folytán a vita azon irányban folytatott csupán, valjon a megyék azonnal véglegesen rendeztessenek-e, — avagy ideiglenesen teljes épségben hagyassanak, végleges rendezésök a jövő országgyűlésre bízván.

A megyék végleges rendezésébe a pozsonyi országgyűlés bocsátkozni nem akart; és pedig nem csak azért, mert ily terjedelmes nagy fontosságú munkának bevégzésére szükségelt időből kifogyott, — ugyanis tudjuk, az akkori körülmények az országgyűlés berekesztését és az új törvények szerinti nemzetgyűlésnek mihamarábbi összehívását tették szükségessé, — hanem azért sem bocsátkozott a végleges rendezésbe, mert méltányosnak és czélszerűbbnek tartotta, hogy e fontos kérdésben már a megalakult felelős ministerium készítsen törvényjavaslatot, mely fölött nem a rendi, hanem a legközelebb tartandó képviseleti országgyűlés határozzon.

A megyéknek azonban teljes, minden régi jogai-bani esonkítatlan — bár csak ideiglenes, vagyis addig míg véglegesen rendeztetni fognak — meghagyását, vagy

fentartását sem akarta az országgyűlés kimondani; mert a megyék csonkítlan fentartása, vagyis jogainak a régi rendszer szerinti gyakorlása által, nehézzé sőt lehetlenné tétetett volna amaz elveknek sikeresítése, mely elvek a ministeri felelősségről szóló III. és a képviselők választásáról ideiglenesen rendelkező V. t. - cikkben felállítottak, mi által az országgyűlés önmagával ellenmondásba jövendett, és még azon saját indokait is megczáfolta volna, melyekkel — csak néhány héttel ezelőtt — az ugy nevezett administratori kérdésben vagy sérelemben, a megyék csorbítatlan fentartása mellett küzködött.

Ugyanis az administratori sérelemben hangsulyozva azt mondá ki az országgyűlés hogy: „bár a megyei rendszer és így a megyei politikus jogok gyakorlása mellett a közigazgatás lassabban működik, s lehet, hogy a viszonyok fejlődései ezen szerkezet módosításának szükségét, s új körülmények új biztosítékok felállítását idézendik elő; jelenleg mégis midőn a nemzetnek az 1790. 10. t.-cikkben biztosított önállósága még nem valóság, a megyei rendszer csonkítlanul fentartandó.“

Ámde az 1848. III. vagyis a független felelős ministerium felállításával, az 1790. X. biztosítékait valósággá lettnek hitte az országgyűlés, tehát a megyei rendszer csonkítlan teljes épségbeni fentartásának oka és szüksége megszűnt, s bekövetkezett azon időpont, midőn az új viszonyok fejlődése és új biztosítékok fenállása a régi megyei rendszer módosítását idézték elő.

Az országgyűlés megvolt győződve, hogy a régi megyei rendszer, a ministeri rendszer és egyáltalában az 1848-ki törvények mellett változatlanul egy perczig

sem állhat fen, és azért a megyéknek rendezését, illetőleg a közszabadsággi öszhangzásba hozatalát a legközelebb tartandó országgyűlésre bizta.

Mínthogy azonban addig is, míg e végleges rendezés bekövetkezik, a megyéket minden módosítás nélkül hagyni nem lehetett, azért a törvényhozás „a megyei hatóság ideiglenes gyakorlásáról“ törvényt alkotott, melyben egy részről a megyéknek mint alkotmányunk védbástyáinak végleges rendezése, illetőleg azoknak a közszabadsággi öszhangzásba hozatala a legközelebbi országgyűlésre bízott, más részről pedig meghatározottak mind azon módzatok, melyek közt egy a születésrei tekintet nélkül megválasztandó állandó bizottmány a megyei ügyeket ideiglenesen kezelni fogja.

Ez ideiglenes törvény szelleme s betűjének mikénti értelmezéséről nézeteimet a függelékben A. alatt ide mellékelt czikkben adtam elő, e helyütt csak azt jegyzem meg: hogy az ideiglenes törvény a bizottmányok hatáskörét a régi megyékénél szűkebbre szabta, a mennyiben általa a bizottmányok csak a megyei közigazgatás és igazságszolgáltatás vezetésével, nem pedig a régi megyei politikai jogok gyakorlásával bíztak meg.

Nem akarok annak megvizsgálásába bocsátkozni, hogy ezen ideiglenes törvény a közönségre nézve mily hatással volt? s nem keltett-e aggodalmakat a megyék jövője iránt? annyi bizonyos, hogy azok, kik a megyei intézményt akár a felelős ministeri rendszerrel összerendelésére, akár a különböző nemzetiségek tekintetéből aggodalmassága miatt véglegesen megszüntetni akarták, ez ideiglenes törvényt, mint céljaiknak megfelelő kedvező előzményt, örömmel üdvözölték; azok pe-

dig, kik a megyei rendszert bár törvény által módosítva fentartani kívánták, azzal vigasztalták magukat, hogy e törvény csak ideiglenes, s a régi megyei rendszernek mellőzése csak igen rövid ideig fog tartani, s hogy az a legközelebbi országgyűlésen a közszabadsággal öszhangzásba hozva, habár módosítva, ismét életbe fog léptettetni.

A bizottmányok néhány hét alatt mindenütt megalakultak, s a megyék jövője iránti aggodalom, a kivívott nemzeti önállóság, a független felelős kormány, s a szabadság és egyenlőség törvényének örömhataása alatt háttérbe szorult.

A megalakult bizottmányok az új törvények szellemében megkezdték működésüket, mondom a törvények „szellemében!” mert bár az 1848-ki törvények a régi megyei rendszernek, a régi megyei politikai jogok gyakorlásának mellőzését világos szavakkal sehol sem mondták ki, mégis a kivívott közszabadság fontosságától, s a közkormányzatban behozott új rendszer minél hamarábbi megszilárdulásának szükségétől áthatva a megyei bizottmányok mindazon régi megyei politikai jogok gyakorlásától óvatosan tartózkodtak, mely jogoknak a régi rendszer szerinti gyakorlása az 1848-ki törvények szellemével ellentétben állott; s különösen a régi megyéknek mint az alkotmány védbástyáinak amaz örököségi jogát, melyet a praeventio theoriájára alapított előbbi rendszer alatt a felsőbb rendeletek irányában a megyék előbb gyakoroltak, a bizottmányok 1848-ban igénybe nem vették.

Pedig az akkori bizottmányok sem a régi megyei jogokat a 48-ki törvények által megsemmisülteknek, sem azokat a ministeri felelősséggel merőben összeférhetleneknek nem tekintették; de mivel azon jogoknak

a közszabadsággali öszhangzásba hozataluk, tehát rendezésük előtti gyakorlata által a felelős ministeriumnak működését sok tekintetben zsibbaszthatónak látták, azért az említett jogok gyakorlásának mellőzésével csupán a megyei közigazgatás és igazság kiszolgáltatására szorítottak, annyival is inkább, mert valamint egy részről a régi megyei rendszernek ideiglenes mellőzéséből, a megyék végleges mikénti rendezésére legkisebb praediciumot sem hittek következtethetni, úgy más részről, tekintve az alkotmányos szabadságnak ama dönthetlen biztosítását, melyet egy független felelős ministerium felállításában a nemzet akkor birni vélt, és kimondhatlan örömmel fogadott, az említett régi megyei politikai jogok ideiglenes mellőzésével az alkotmányt legkevésbé sem látták veszélyeztetve.

Különösen megjegyzendő itt is, hogy a XVIII. t.-cz. csak igen rövid idő tartamára, t. i. a legközelebb tartandó országgyűlésig, néhány hét, vagy legfeljebb néhány hónapra alkottatott. 48-ban sem a törvényhozás, sem a megyék, de senki sem számított arra, hogy a legközelebbi országgyűlés a megyéket rendezhetni nem fogja; hogy nem egy de három országgyűlés és 20 év fog lefolyni a nélkül, hogy a megyék rendezve lennének. Mindezekhez még az is járult, hogy azon rövid idő alatt, s az akkori körülmények között, a bizottmányok nem annyira, sőt legkevésbé a megyei önkormányzat vagy annak politikai jogai fentartására, mint inkább a vésszel fenyegetett hazának megmentésére fordíták minden figyelmüket és tevékenységüket, ennél fogva nem csak az említett XVI-dik, — a régi megyei hatáskört megszorító — ideiglenes törvény iránti engedelmességből, hanem a súlyos körülmények kényszerűségéből is, a központi kormány intézkedései iránt enge-

dékenyebbek voltak mint bármikor; sőt annak — valjon a felsőbb rendeletek teljesítése által a régi megyei jogok ninesenek-e veszélyeztetve, vagy egyáltalában nem törvényellenesek-e? — fejtegetésébe bocsátkozni idejük sem maradt.

A központi kormánynak a vész rohama által növekedő hatalma kiterjesztésével a megyék, illetőleg a bizottmányok hatásköre mindinkább kissebbedett; míg végre a nemzetre sulyosodott balsors keze mindent felidulva, nem csak a várva várt megyei rendezést meghiusítá, hanem minden alkotmányos életet egy majdnem 20 évig tartott tetszhalál sirjába döntötte.

Megyei bizottmányok 1867-ben.

Midőn később vagyis 1867-ben az országgyűlés a megyei bizottmányokat ismét visszaállitva, azokat az 1848. XVI. törv.-czikkben kijelölt megyehatósági jogok gyakorlásával megbízta, némely bizottmány a hatáskört tágítani igyekezett, illetőleg az 1848. XVI. ideiglenes törvénynek sokan oly értelmezést adtak, mintha a bizottmányok a régi megyék minden jogát gyakorolhatnák.

Az említett törvények ily tágas értelmezése ellenbeni nézeteimet korábban megjelent s a mellékelt függelékben olvasható czikkeknél közlöttem; e helyütt csak még két ellenvetésre kívánok észrevételeket tenni.

1-ör. Az 1848. III. t.-cz. 26. §. eme szavaiból: „az ország minden törvényhatóságainak eddigi törvényes hatósága ezentul is teljes épségben fentartandó“ némelyek azt következtetik: hogy a bizottmányoknak — melyek jelenleg a megye nevében működnek — joguk és kötelességük, a régi megyei

rendszerhez ideiglenesen ragaszkodni, és minden politikai jogokat gyakorolni.

A III. t.-cz. említett pontjának valódi értelmét gondolom elegendően kitüntettem föntebb, hol e törvénynek alkotásáról szólottam; ezúttal még csak azt jegyzem meg, hogy az ideiglenes megyei bizottmányok működéskére nézve nem a III., hanem a később alkotott XVI. és XVII. t.-czikkelyek szolgálnak zsinórmértékül, melyekben a bizottmányok hatásköre tüzetes meghatározást nyert.

2-or. Vannak sokan, kik a megyei hatóság ideiglenes gyakorlásáról rendelkező XVI. t.-czikkből azt magyarázzák, hogy a törvényhozás, bár a megyei rendszernek megváltoztatását, a közszabadsággali összehangzásba hozatalát és újabb rendezését szükségesnek ismervén, ezt a legközelebbi országgyűlésen eszközölni elhatározta, mégis addig míg ezen végleges rendezés megtörténhetik, a régi megyei rendszert ideiglenesen fentartatni kívánta. E részbeni okoskodásuk következő: „minthogy a törvényhozás az 1848. XVI. t.-czikkben tüzetesen meghatározta azon módosításokat, melyeket a változott viszonyokrai tekintettel, a régi megyei rendszertől eltérőleg, ideiglenesen elrendelni szükségesnek látott; nevezetesen: hogy a megyei közügyek vezetésében és kezelésében nem a nemesség, hanem a megyei közönség által születésrei tekintet nélkül választandó bizottmány birjon tanácskozási és határozási joggal, ezen bizottmány a reá ruházott megyehatósági jogot csak ideiglenesen gyakorolja, és mihelyest a megyék országgyűlésileg rendezve lesznek, ez ideiglenes megyei hatóságot ismét a közönség kezébe fog-

ják letenni.“ Továbbá: „minthogy a törvényhozás az említett módosításokon kívül több módosítást nem tett, és a régi megyei rendszerben gyakorolt többi politikus jogokról semmi említést sem tesz, mindezekből világosan kitűnik, hogy a törvényhozás a régi megyei rendszert, az említett módosításokkal ideiglenesen fentartatni kívánta.“ Ennélfogva a megyéknek s illetőleg a megyei bizottmányoknak a régi megyei rendszerhez — az említett módosítások mellett — szigoruan ragaszkodni, azt követni, s az abban foglalt minden politikai jogokat ideiglenesen gyakorolni nem csak jogukban, hanem kötelességükben is áll.

Annak helyes megítélése- s szabatos meghatározására, mit akart a törvényhozás az 1848. XVI. t.-cz. által elérni, valjon a régi megyei rendszert — az említett módosításokon kívül — ideiglenesen megtartani állott-e szándékában? vagy a régi megyei rendszert ideiglenes mellőzésével akart-e valami új rendszert ideiglenesen behozni? nem elegendő csupán az említett ideiglenes törvénynek szavait, hanem ama törvény alkotása fölött folyt vitatkozásokat is kell figyelemmel kísérni.

Mit lehet e tekintetben az érintett vitatkozásokból következtetni, azt miután a múlt évi „Pesti Napló“ 296. és 298. számaiban már bővebben fejtegettem, itt ismételni nem akarom, jelenleg csupán a törvény szavaira kívánok szorítkozni. Ezekből is világosan kitűnik, hogy a törvényhozás a régi megyei rendszert ideiglenesen fentartani nem akarta; mert ha ez állott szándékában, akkor elegendő lett volna csak ezt mondani: „addig míg a megyék országgyűlésileg vég-

legesen rendeztetni fognak, a régi megyei rendszer ideiglenesen fentartandó, azon különbséggel: hogy a megyei gyűléseken nem a nemesek, hanem a megyei közönség által születési tekintet nélkül választandó bizottmány tagjai fognak tanácskozási és határozási joggal birni.“

Ennél többet mondani felesleges leendett.

Amde a törvényhozás a XVI. t.-cikkben tovább ment, és olyanokat mondott, mikből világos, miszerint a régi megyei rendszert nem fentartani, hanem ideiglenesen legalább mellőzni kívánta.

Igy mindjárt a XVI. t.-cikk bevezetésében azt mondja: „a közigazgatásnak időközben és minden megakadástóli megóvása tekintetéből rendeltetik.“ Miért mondta ezt? hiszen ha a régi megyei rendszert ideiglenesen fentartani kívánta, a közigazgatásnak akadálytalan folytatása iránt különös törvényben rendelkezni nem volt szükséges.

Ha a XVI. törvénycikknek említett szavait a törvényhozás ama szándokával, hogy a régi megyei rendszer ideiglenesen fentartassék, kapcsolatba hozzuk, akkor a törvény szavainak így kellene hangzaniok: „a régi megyei rendszert ideiglenesen fentartatni kívánom ugyan, hanem a közigazgatás fen nem akadása tekintetéből rendelem a mi következik.“ Ily törvénynek nem lenne értelme, és ha lenne, az nem a megyei rendszer mellett, hanem ellene szólana.

Ellenben ha a XVI. t.-cikknek említett szavait összevetjük a törvényhozás valódi — ama szándékával — hogy a régi megyei rendszer ideiglenesen mellőztessék, akkor a törvény szavai így hangzanak: „a régi megyei rendszert ideiglenesen mellőzni kívánom ugyan, hanem hogy a közigazgatás

fen ne akadjon, rendelem ezt és ezt.“ Ennek van értelme s a megyei rendszert legkevésbé sem compromittálja.

Továbbá az 1848. XVI. t.-cz. 2-ik §. c) pontjában miért mondja: „egy állandó bizottmány“ alakittassék?

d) pontjában miért mondja: „ezen állandó bizottmány a főispánnak vagy távollétében az alispánnak elnöklete alatt, a megyei tisztviseléség hozzájárultával, annyiszor és addig, a mint s a meddig szüksége leend, összegyül?“

e) pontjában miért mondja: „a tanácskozási nyelv a magyar?“

f) alatt: „a bizottmány a közönség nevében működik, és a ministeriummal egyenes érintkezésben állandó, a tisztviselőkkel rendelkezik?“

h) pontjában miért mondja: „a bizottmány ülési nyilvánosak?“

Hiszen a régi megyei rendszerben, melyet ha ideiglenesen fen akart tartani, mindez ben foglaltatik! A megyei gyűlések csak is a főispán vagy alispán elnöklete alatt, évnegyedenként vagy havonként, vagy szükség esetében bármikor is szoktak tartatni, és pedig soha tisztviseléség nélkül; a tanácskozási nyelv előbb is a magyar volt; minden határozat a közönség — nos universitas — nevében hozatott; a gyűlések mindig nyilvánosak voltak; s a megye a kormánnyal mindig egyenes érintkezésben állott.

Mindezeket elrendelni, ha a régi megyei rendszert akarta fentartani, felesleges volt.

Epen ezen körülményből, hogy a törvényhozás mindezekről egy különös törvényben rendelkezett, világos, hogy ideiglenesen nem a régi megyei rendszert kívánta fentartani, hanem Pázmándy Dénes akkori

Komárom-megyei követ által tett és közakarattal elfogadott indítvány szerint „a régi megyei rendszer mellőzésével, egy a közönségből választandó comitè mellett a magistratus által akarta a megyei közügyeket ideiglenesen kezeltetni.“ És mivel a comitét vagy bizottmányt a közigazgatás és igazság kiszolgáltatása tekintetéből megyehatósági joggal felruházni szükségesnek látta, azért az említett pontok alatt tüzetesen megis határozta azon a régi megyei rendszerben is használt módozatokat, melyek közt e bizottmány állandóan működik.

A XVI. t.-cz. világosan meghatározta a kört, melyben a bizottmány működni, és a teendőket, melyeket végezni tartozik, világosan kimondotta, hogy a bizottmány a megyei közigazgatás és törvénykezés vitelével, és az 1848-ban alkotott törvények sikeresítésével van megbizva; meghatározta azon módozatokat is, melyek közt a bizottmány működni köteles; és épen azért, mert a törvény mindazt mit teljesíttetni és mikép teljesíttetni kívánt, tüzetesen és világosan meghatározta, fölöslegesnek tartá azokat is elősorolni, miket mellőz tetni óhajtott.

De egyébkint is a ministeri felelősségről szóló III. és a képviselők választásáról rendelkező ideiglenes V. t.-czikkben felállított elvekből folyó logikai következtetés oly világos, hogy annak az említett megyei régi jogokrai mikénti alkalmazásáról külön intézkedni fölösleges volt.

Azt, hogy az 1867-ben visszaállított bizottmányok — mint főnebb már érintém — a XVI. t.-czikknek sokkal tágasabb, és az 1848-ban működő bizottmányok

eljárásával ellenkező értelmezést adtak, leginkább két oknak lehet tulajdonítani.

Először annak, hogy egyáltalában a megyei intézmény fentartása iránti nézetek az 1848-tól lefolyt 20 év alatt tetemesen változtak; és

Másodszor annak: hogy a XVI., XVII. és a képviselők választásáról szóló V. ideiglenes törvények bármily czélszerűek voltak is 1848-ban azon rövid idő alatt, jelenleg vagy is 20 év után már igen czélszerűetleneknek találhatnák.

A megyék jövője iránti nézetek 1848-tól igen változtak.

Azoknak száma, kik 1848-ban a megyéket mint a felelős ministeri rendszerrel meg nem férő intézményt egy tollvonással eltörölni akarták, husz év alatt nagyon megfogyott. Kik 1848-ban a megyét mint táblabirói avas obscuritást kigunyolták, most dicséretekkel halmozzák el, s kik a megyék omnipotenciájától menekülni kívántak, jelenleg a megyékben menedéket keresnek.

Mindezek, valamint számtalanon azok közül, kik a megyei intézményt a módosítandók módosításával visszaállíttatni és a felelős kormánnyal öszhangzásba hozva fentartatni óhajtják — tekintve az 1848. XVI. t.-cziknek ama rendeletét, mely szerint a bizottmányok, mihelyest a megyék rendezve lesznek, ideiglenes hatóságukat ismét a közönség kezébe leteendik, — nehogy a megyei jogok elhanyagolásának vádjával sujtathassanak, azt hiszik, hogy a bizottmányoknak minden politikai jogokat, melyeket a XVI. t.-cz. világos szavakkal megnem szüntetett, — ideiglenesen gyakorolni kötelességük; sőt vannak sokan, kik bár elismerik, hogy a bizottmányok, midőn a megyék rendezését be

nem várva, ezek régi jogait ideiglenesen ismét gyakorlatba venni akarják, a XVI-ik t.-czikk szellemének s betűjének igaz értelmétől eltérnek, ez eljárást mégis az által hiszik igazolni, hogy az említett XVI. t.-cikket 20 év leforgása után s a változott körülmények között egyáltalában czéliránytalannak, sőt sok tekintetben károsnak állítják.

Ez állításban nem tagadom sok igazság van.

Tagadhatatlan, hogy az 1848. V., XVI. és XVII. t.-cz. szerinti provisorium az által, hogy ily hosszú ideig tart, most már oly czélszerűtlenné sőt károssá vált, mikép azt tovább folytatni lehetetlen.

Ezen ideiglenes, csak néhány hétre alkotott törvényeknek czélszerűtlenségét, s a közigazgatásra és igazságkiszolgáltatásrai zsibbasztó káros hatását 1848-ban nem, de jelenleg mélyen érezzük.

Vegyünk csak például a bizottmányoknak alakítását.

Az 1848. XVI. t.-cz. intézkedett ugyan, mikép voltak a bizottmányok akkor választandók, de a közönység, vagy az a nagy közgyűlés, melyre akkor a választás bízott, többé össze nem hívható, s ennél fogva arról, időről időre e bizottmány mikép egészítették ki, nem intézkedett, mert ezt azon rövid időre feleslegesnek tartotta.

Igy midőn 1861-ben a megyék ismét visszaállítva lettek, a bizottmányok csak is az 1848. XVI. t.-cz. mellőzésével voltak felállíthatók.

Ha nem is tekintem a 61-ki bizottmányoknak mi-kénti megválasztását, — mert az akkori körülményekről valóban el lehet mondani Mirabeau szavait: „nincs hatalom, mely szerfelett messze nem menne, midőn az elnyomás alól felegyenesedik, s midőn

törvényt szab a győzelem után. Az elégedetlenség hevében az ember nem véli eléggé megszoríthatni elleneit, s a nyugalom helyreállításával veszi észre, hogy szerfeletti félelem miatt eszélytelenné vált“; — annyi bizonyos, hogy az azóta lefolyt 7 év alatt ismét megváltoztak a körülmények, sokan vannak, kik akkor bármi oknál fogva meg nem választattak, vagy talán koruk, állásuk vagy lakhelyük miatt meg sem választathattak, most a bizottmányokba megválasztatni minden tekintetben jogosultaknak ismertetnek fel, minthogy azonban a bizottmányok kiegészítése iránt nem rendelkezett a törvény — őket a bizottmányba nem lehet behozni — vagy ez csak oly úton módon történhetik, mely út és mód a régi törvényekkel igen, de az 1848. XVI. t.-cz. szellemével épen nincs öszhangzásban.

Szintén így, vagy még rosszabbul állunk a tisztviselőkre nézve.

Régen érzett és elismert dolog, hogy a közigazgatásra igen káros hatása a tisztviselői hivataloskodás tartamának bizonytalansága, és sokkal előnyösebb, ha a tisztviselők hivatalaikban akár kinevezés akár választás útján, életök fogytáig, vagy legalább is minden esetre 3 évnél hosszabb időre vannak biztosítva. Jelenleg azonban a tisztviselők mind választásra mind kinevezésre, mind hivataloskodásuk tartamára nézve legnagyobb bizonytalanságban vannak, mely ha nem is teszi hanyaggá a tisztviselőt, de erélyes, pontos, pártatlan hivataloskodásra bizonyosan nem nagy buzdításul szolgál.

A mi a törvényhatóságoknak régi politikai jogait, t. i. a törvényhozásbani befolyás és a törvények fölötti

örököségi jogát illeti, az ideiglenesség hosszú tartama ezekre is káros hatással van.

E jogokról az ideiglenes törvény nem rendelkezett, hanem mint főnebb már említém, e jogoknak gyakorlatát ideiglenesen rövid ideig mellőztetni kívánta. 1848-ban a megyék ebben megnyugodtak, mert egy részről magát a jogot, ugyanazon törvényben, mely e jogok gyakorlását a közszabadsággal öszhangzásba hozatni rendelte, biztosítva látták, más részről pedig e jogok régi rendszer szerinti gyakorlásának mellőzését vagy nélkülözését csak ideiglenesnek, s igen rövid időig tartónak hitték, minthogy a megyéknek s ezekkel az említett jogok gyakorlásának rendezése a legközelebbi országgyűlésre bízott.

Különösen az V. t.-cz., mely a képviselők választását a kerületekre bizta, és így a megyéknek, mint a törvényhozás kiegészítő részének, a törvényalkotásbani régi gyakorlat szerinti befolyását, mintegy indirecte lehetetlenné tette, csak egy országgyűlésre alkottatott, csak az „1848-dik évi folyam alatt Pesten tartandó legközelebbi országgyűlésre küldendő követeknek választására,“ ezek a törvény szavai.

Az említett jogok mikénti gyakorlásának legrövidebb idő alatti rendezése, és az ideiglenességnek rövid tartama iránti ily biztosítások mellett 1848-ban a megyék az ideiglenes helyzetbe belenyugodtak.

Ámde most, midőn látják, hogy egyik országgyűlés a másikat követi, a nélkül hogy a megyék rendeztetnének; midőn látják, hogy a legnevezetesebb törvények alkottatnak, minden hatályosabb befolyásuk nélkül; ez ideiglenes helyzetet még a leghiggadtabb megyék is,

minden tekintetben kényelmetlennek és erőltetettnek érzik.

Innen van, hogy a bizottmányok közül többen, míg 1848-ban a XVI. t.-cz. szelleméhez ragaszkodva, a régi megyei jogokat igénybe nem vették, most, ne-hogy őket maholnap, midőn az ideiglenes hatóságot ismét a megyei közönség kezébe leteendik, jogai el-hanyagolásának vádja érje, a régi megyei rendszerhez és jogokhoz ragaszkodni, s azokat ujlag gyakorlatba venni magukat mintegy kényszerítve látják.

A bizonytalan ideiglenességnek tulajdonítható amaz összetükközés is, mely a kormány és néhány megye közt felmerült, és ama valóban igen káros egyformát-lauság, mely az ügyek elintézésénél meggyénkint ta-pasztalható.

A XVI. t.-cz. a megyéket 1848-ban kiemelte a normális állapotból, ánde az ideiglenességnek hosszú tartama a legabnormisabb állapotot idézte elő.

Egyik megye a XVI. t.-czikk szellemében, más a régi rendszer szerint intézi ügyeit; itt a változott vi-szonyok szülte igényeknek megfelelőleg, főtörekvés az ügyeket gyorsan elintézni; ott főtörekvés a nihil de nobis sine nobis elvét minél inkább sikeresíteni, és azért az ügyek kezelésében nem a keresőnek ügye vagyis az elintézésnek gyorsasága, hanem az elintéző jogainak fentartása a fő elv. Egy megyében minden ügyek a gyűléseken, más megyében az ügyek leg-nagyobb része alispánilag — praesidentialiter — intéz-tetnek el; itt negyedévi, ott havi gyűlések tartatnak. Az árvaügyek itt központosítva, amott községek által kezeltetnek. Egyik megyében a ministeri felelősség törvénye minden következáseivel elismertetik, más megyében a felelős ministeriumnak csak annyi hatal-

mat, befolyást és hatáskört akarnak engedni, mennyivel előbb a helytartótanács birt.

Ily helyzetben, hol a kormány és megye közti vonal törvényileg meghatározva nincsen, hol azon határt, meddig terjed a jog, és hol kezdődik a kötelesség, nem a törvény, hanem egyrészt a rend érdekében a hatalom, más részről a szabadság érdekében a megyék, és pedig minden egyes megye külön tüzi ki, — a zavar elkerülhetetlen; s ily körülmények között a szabadság és rend, melyet megóvni, és a közjó, melyet előmozdítani mind a kormánynak mind a megyének legfőbb feladata, minden perczen veszélyeztetve van.

Ezen helyzet tarthatatlan, és a megyéknek rendezését, illetőleg a közszabadsággali összhangzásba hozatalát, minél hamarább törvényhozásilag eszközölni, mulhatlanul szükségessé teszi.

Megyék rendezése.

Az 1848-dik évi törvényhozás a megyéknek a kivívott közszabadsággi öszhangzásba hozatalát elhatározván, ezzel kimondotta, hogy a „megyei intézmény“, „institutio“. fentartassék ugyan, hanem azon rendszer, azon formák és módozatok, melyek közt a megyei intézmény 1848 előtt működött, átváltoztassanak, módosítottassanak, illetőleg az 1848-ki törvények szelleméhez mérve átalakítottassanak.

Ujabbban s 1867-ben ismét, részint képviselői által az országgyűlésen, részint a megyei termekben határozottan kinyilatkoztatá a nemzet, miszerint módosítva, rendezve bár, a megyéket a felelős ministeri rendszer mellett is fentartatni kívánja.

E szerint azon, vajjon a megyei intézmény jövőre megszüntetessék vagy fentartassék-e? már túl lennénk, és csupán a körül forogna a kérdés, hogy a megyék mikép rendeztessenek és alakítottassanak által.

Vannak mégis sokan, kik a megyéket, minthogy azokat egy részről alkotmányunk biztosítására és megvédésére a multban elégteleneknek, más részről a haladásban akadályosoknak tapasztalták, végkép megszüntetni óhajtják.

Ellenben vannak ismét mások, kik nemcsak a megyei intézményt, hanem ezzel együtt a régi megyei rendszert is, a régi módozatokat is csonkítatlanul kívánák fentartatni, legfőlebb annyi változást engedvén, hogy a megyei gyűlések népképviselőre fektetessenek. Az esetben pedig, ha a régi megyei rendszer a felelős ministeri kormányzattal össze nem férne, inkább a ministeri rendszert készek elejteni mint a megyét. Szerintök inkább legyenek megyék, mint ministerium.

Tagadhatatlan, hogy a megyei életben sokszor oly szomorú jelenetek merültek fel, melyek az alkotmányos szabadságot nem csak nem szilárdíták, hanem azt végveszélylyel fenyegették. Meglehet, hogy a megyék nem voltak mindig a törvénynek, az igazságnak, a jognak védői, nem voltak mindig a haladásnak előmozdítói. Elismerem, hogy a megyei gyűléseken sokszor a pártédek, nem a közjó, a nyers erő, nem az ész, a hatalom, nem pedig a törvény, és gyakran nem a jog, hanem az ököl győzött. Sokszor a tisztválasztásból — a személyes érdek megsértéséből — eredt meghasonlás és pártoskodás a legigazságosabb, a legüdvösebb ügyet is megbuktatta, mert nem a dolog érdeme, hanem a személynek pártállása döntött.

Megengedem, hogy mindezen törvénytelen ségeknek, az alkotmányos szabadságot veszélyeztető botrányos jeleneteknek oka, s a haladásnak akadályja sokszor magában a rendszerben is rejlett; mert habár a találékony emberi ész, vagy a jognak és szabadságnak bal felfogása, s a hatalom elérése utáni vágy némelykor a legjobb, legczélszerűbb rendszabályokat is meghiusíthatja, mégis ott, hol ily visszaélések, oly mérvben, oly könnyen és oly sokszor ismételtethetnek, mint azokat a

megyei életben büntetlenül ismételtetni láttuk, ott magát a rendszert hibátlannak mondani nem lehet.

Ámde tagadhatatlan másrésztől az is, hogy a megyei életben felmerült sajnos jelenetek bármily veszéllyel fenyegették is a szabadságot, bármily akadályokat gördítettek a haladás elé, alkotmányunk, nemzetiségünk fennmaradását mégis a megyéknek köszönhetjük.

Hátramaradásunk okainak, a megyék káros belviszályainak, a megyei rendszer hibáinak feltárlásánál s elítélésénél nem kell felednünk ama szorongatott körülményeket, melyek között a megyei élet nehezen fejlődött, nem a számtalan megtámadásokat, melyekkel megküzdeni, melyek ellenében a megyéknek egyenkint magukat védeni kellett. Nem szabad feledni ama sajátos viszonyokat, melyek nem engedék az itt ott károsnak mutakozó rendszert változtatni.

Folytonos háboruk miatt ősapáink sok századon át csak nyeregben és fegyverforgatásban tölték életüket, országgyűléseket rendszeren nem tarthattak, s úgy szólván csak kengyelben hoztak törvényeket. A megyék önmagukra voltak hagyatva, mert elődeink élete folytonos harc és védelem közt folyt le. Sokszor feldúlt hazánkat alig kezdték újra építeni s már ismét megjelent az ellenség, s a vakoló kunalat a karddal, a munkát harcczal kellett felváltaniok; egyidőben védeni és építeni nem lehetett.

Es midőn szünni kezdett a harc, midőn határainkról a fegyveres ellenség távozott, más akadályokkal találkozott ismét: a szomszéd absolutismus törekvései ellen kelle megint csak védeni az alkotmányt; rendezni, újat alkotni, lehetetlen volt.

„Három század óta alkotmányos életünket a kor igényeihez képest nem csak ki nem fejt-

hettük, de sőt leginkább csak fentartására kelle minden gondjainkat fordítanunk,“ mondá az országgyűlés 1848-dik évi feliratában.

De ha a multban szenvedett minden kárnak, minden hátramaradásnak okát egyedül a megyei intézményben, vagy pedig a rendszerben találánk is, ebből még korántsem a megyék megszüntetésének, hanem inkább czélszerű rendezésének szüksége következtethető.

Tollantur abusus, sed non tollatur usus, — szüntettessenek meg a visszaélések, a megyék rendeztessenek, de meg ne szüntettessenek, mert a megszüntetésben orvoslást keresni annyi volna, mint a halált hívni segítségül, hogy az élet a betegségtől megmen- tessék.

A mi pedig a megyei régi rendszernek csonkítatlan fentartását s legfőlebb népképviselési alapra fektetését, továbbá a megyei vagy a felelős ministeri rendszer közti választást, vagy is inkább ez utóbbinak elejtését illeti: erre nézve azokon kívül, miket a fülgelekben közlött B. alatti cikkben mondtam, még a következőket jegyzem meg:

Azok, kik azt hiszik, hogy a ministeri rendszernek vagyis az 1848. III. t.-cikknek eltörlésével a régi megyei rendszer ismét visszaállitható és fentartható lenne, igen tévednek, mert a régi megyei rendszernek átalakítását, megváltoztatását és sok részben megszüntetését, nem csupán a felelős ministerium felállításáról szóló III., hanem az 1848. hozott többi törvények is mulhatlanul szükségessé teszik, minél fogva arra, hogy nem csak a megyei intézmény, hanem a régi megyei rendszer, s a régi formák és módok, a megyéknek széles értelemben vett minden régi jogaival együttesen, csonkítatlanul fentartassanak, nem elegendő csupán az 1848. III. t.-cik-

ket, hanem az 1848-ban hozott valamennyi törvényt meg kellene szüntetni.

Ugyanis világos, hogy az 1848-ki törvények kihirdetése után, midőn a politikai jogok a nem nemesekre is kiterjesztettek, az urbéri viszonyok változtával az uri hatóság megszüntetett, s a köztelherviselés elve törvényynyé vált, midőn a nemzetnek élete minden irányban nagyobb lendületet, élénkséget nyert, a megye által elintézendő ügyek tetemesen szaporodtak, és azok elintézése gyorsaságot, egyöntetűséget és felelősséget igényel, lehetetlen akár a közigazgatásban, akár az igazság kiszolgáltatásában a régi megyei rendszert követni; lehetetlen a megyei ügyeket mind csak gyűlésileg, akár négyszer, akár tizenkétszer tartassanak egy évben, elintézni; lehetetlen megengedni, hogy a tisztviselők esetleges jószágaikon ma itt, holnap ott, s nem a központban vagy a hivataloskodásra kitűzött helységben lakjanak; lehetetlen, hogy a megyei törvényszék a régi szokás szerint csupán négyszer egy évben jöjjön össze, s akkor is esetről esetre az alispán által kénye kedve szerint a sok táblabíró közül egyedül tetszését követve alakittassék, vagy hogy a bírák általa bár évről évre, de mindenkor a táblabírák közül, és pedig természetesen mindig az egyik vagy másik politikai párt soraiból választassanak s a t. Szóval lehetetlen még mindig *antiquo more patrio* adminisztrálni.

És így vagy ezen rendszer megváltoztatandó, vagy az 1848-ki törvények mind eltörölnökök, sőt az általuk előidézett élénkség is megszüntetendő, mi valóban lehetetlen.

De feltéve, azonban meg nem engedve, hogy az 1848-ki törvényeket el is lehetne törölni, a megyei rendszer változtatásának, a megyei élet rendezésének elutasíthatlan szüksége még mindig fenálland.

Emlékezzünk csak vissza az 1848-ki törvények előtti állapotokra, nemde feljajdultunk, hogy elveszünk, vagy legalább is előre haladhatni nem fogunk, ha a megyék nem rendeztetendnek.

A gőzmozdonyok mellett more patrio gyalog vagy ha lóháton is, egyenlő lépést tartva haladni merőben lehetetlen!

A régi megyei rendszernek, a haladás és czélszerűbb közigazgatás érdekében rendezése szükségét a nemzet már 1848 előtt is régen érezte, de ennek eszközlésében az akkori viszonyok között gátolva volt; mert a megyei rendszernek minden egyes részében alkotmányunknak biztosítékát is bírta, minél fogva a rendszer rendezése vajmi könnyen az alkotmány biztosításának gyengítését idézhette volna elé; jelenleg azonban, midőn alkotmányunk a felelős ministerium felállításával új biztosítékot nyert, a megyei rendszer czélszerű rendezése vagy is módosítása veszélylyel többé nem jár, és így, ki a felelős ministeri rendszerrel talán farkas szemet néz, mert azt hiszi, hogy csak is a ministeri rendszer miatt kell a megyéknek változtatást szenvedniök, igazságtalan, a mennyiben nem csak vádolni nem lehet, hanem egyenesen a ministeri rendszernek kell és lehet köszönni, hogy a nemzet valahára azon állapotba helyzetetett, miként a felismert szükséghez képest a megyei rendszert alkotmányunk biztonságának veszélyeztetése nélkül módosíthatja.

Már 1790-ben II. Lipót királyi előterjesztései 5-ik pontjában felhivatott az országgyűlés, hogy a megyéket rendezze; s az országgyűlés 1790. december 10-ki feliratában kijelenté, hogy a rendezés szükségét elismeri, és azt eszközlendi is, de csak „salva legali activitate comitatuum“. A 67-ik törvényczikkben

meg is választott egy országos küldöttséget, s ezt azon utasítás mellett, „hogy a megyék alkotmányos jogainak megtartásával salva tamen legali activitate comitatum“ a megyék rendezése iránt javaslatot készítsen, megbizta.

A reá következett háborus viszonyok között ezen küldöttség megbízatásában el nem járhatott.

Később az 1827. 8. t.-czikkben ismét egy országos választmány küldetett ki, hogy az 1790. 67-ik t.-cz. értelmében az abban kimondott elvek szerint, azaz, salva legali activitate comitatum, a megyék rendezése iránt javalatot készítsen.

E küldöttség munkálatát be is fejezte, de törvényé nem vált.

Az 1830-dik évi országgyűlés a királyi előterjesztések 2-dik pontjában újra felhivatott, hogy az 1827. VIII. t.-czikkben kiküldött választmánynak munkálatát tárgyalás alá vegye, de eredménytelenül.

Végre az 1843-diki országgyűlésen a megyék rendezése ismét szőnyegre került, de kizárólagosan csak a választásoknál előfordult kicsapongások jövőrei meggátlása tekintetéből; s egy választmány meg is lőn bizva javalat készítésével, de ismét eredmény nélkül.

És így bár 1790-től 1848-ig a megyék rendezése majd minden országgyűlésen sürgettetett, az sikeresítésre mégis nem talált.

Az 1848-diki pozsonyi országgyűlés a megyék rendezésének elrendelésében az említett régibb országgyűlésektől különböző eljárást követett; a mennyiben ez a megyék rendezése iránti javalat készítését nem egy országos választmányra, hanem a felelős miniszteriumra bizta és míg az említett régibb országgyűlések mindenkor kikötötték, hogy „salva tamen legali activi-

tate comitatum, és csak is a visszaélések meggátlása tekintetéből“ kívánják a megyéket rendezni, az 1848. XVI. t.-cz. semmi kivételt nem tett, ha nem stilo lapidari egyszerűen csak azt mondja: „a megyék az alkotmányosság védbástyái, a közszabadsággal öszhangzásba hozassanak.“ Nem mondja e törvény, hogy a megyék minden régi jogaikat megtartsák, vagy hogy azok csak a visszaélések megakadályoztatása czéljából rendeztessenek, hanem hogy egyáltalában a közszabadsággal öszhangzásba hozassanak.

E törvénynek értelme felfogásom szerint következő: rendeztessenek a megyék mint az alkotmányosság védbástyái úgy, hogy régi minéműségüket és rendeltetésüket, régi jellegüket, a mennyiben lehetséges, megtartva, az új törvényekben kimondott elvekkel öszhangzásban legyenek, és így, ha és a mennyiben e két irány szükségessé tenné, a régi megyei jogok módosítottassanak vagy ujakkal cseréltsessenek fel.

A megyék rendezése irányának illetén kitüzése után kérdés, mi a megyéknek régi törvénszabta rendeltetése? melyek ana jogok, melyeket a megyék rendeltetésökhöz képest gyakoroltak? és melyek azon elvek, mikkel a megyék öszhangzásba hozandók?

Bár a megyei intézmény ösi intézményeink egyik legrégebbike és legbecsesebbike, annak rendeltetését mégis szabatosan meghatározva, minden jogait együttesen, vagy egyenkint feljegyezve törvénykönyveinkben sehol sem találjuk.

A megyék önkormányzati — statutarius — joga a Part. III. 2-ban meg van említve ugyan, de azok politikai rendeltetéséről, és ezen irányban gyakorolt politikai jogairól törvényeink nem szólnak.

Számtalanok ugyan azon törvények, melyek a megyék iránt rendelkeznek, s illetőleg a megyéket időről időre több teendőikkel megbizzák, de ezek leginkább csak az akkori háborús viszonyok szükségelte intézkedések megtételére, vagy a közigazgatás és igazság kiszolgáltatására vonatkoznak.

A megyéknek mint politikai testületeknek — törvényhatóságoknak — hatásköréről először az 1790. 10. és 67. t.-cikkben tétetik említés, e kifejezéssel: „*activitas comitatum*“, de miből áll ezen activitás, tüzetesen meghatározva nincsen.

Őseink úgy látszik az activitás szabatos meghatározásától óvatosan tartózkodtak, a megyék tüzetes definitiójába soha bele nem bocsátkozván.

Igy az 1827-ki országos választmány is a megyék rendezése iránti javaslatában czélszerűnek látta a „megyét“ nem definiálni. A megyei gyűlésekről csak azt mondja: „*Congregationes sunt potestatis executive legalia organa, et legum custodes.*“ A megyék activitásáról pedig úgy szól, hogy a megye activitásához tartozik mindaz, mi az országot általában, vagy a megyét, vagy pedig magánosok jogait illeti, — mennyiben törvényszerinti jogutra nem tartoznak — gyűlésekben tárgyalni (*pertractare*).

A megyék különféle rendeltetései közül csupán egyet, t. i. a törvények fölötti öröködést emeli ki különösen, ezen szavakkal: „*ad activitatem comitatum, et quae hanc sustinere debet vigilantiam spectare: ut si quid in altioribus ordinibus comprehenderetur, quod iudicio eorundem legibus adversum esset, aut ultra sphaeram potestatis executive situm, ad decisionem corporis legislativi pertineret, contra similes ordines tam suae Maje-*

stati sacratissimae, quam consilio regio locum-
tenentiali, convenienti cum moderamine iteratim
repraesentare, imo etiam Domini Palatini in-
termediationem expetere valeant, omnibus qui-
dem convenit.“

De mindez csak az országos küldöttségnek véle-
ménye, nem pedig a törvénynek határozata.

Őseink mint főnebb is mondám, a megyék külön-
féle rendeltetését és ehhez mért jogait tüzetesen és
egyenként meghatározni ovakodtak; ők a megyei élet
minden egyes mozzanatában oly alapjogokat láttak,
melyeket szent ereklyeként csonkítlanul kelle fentarta-
niok. A megyének minden tettét, a megyei élet min-
den mozzanatát „comitatum activitas“-ának nevez-
ték, és az ezen tevékenység alatt érvényre emelkedett
jogok összesége oly compact egésznek tekintetett, mely-
nek egyikéhez sem leheté hozzányulni, a nélkül, hogy
a másikat ne érintse, egynek rendezése a többinek ren-
dezését vagy megszorítását vonandotta maga után.

Az ősöknek e tekintetbeni óvatos tartózkodásáról
az is világosan tanúskodik, hogy úgy a közéletben, va-
lamint tudományos értekezletekben, sőt hivatalos iratok-
ban is e kifejezések: „megye“, „megyei intézmény“,
„megyei rendszer“, „megyei szerkezet“, „megyei
hatóság“, „törvényhatóság“, „megyei élet“, min-
den megkülönböztetés nélkül oly vegyesen használtattak
és használtatnak jelenleg is, mintha köztök legkisebb
különbség sem léteznék. E kifejezések bármelyike hasz-
náltatott, mindegyike alatt a megyei jogok, köteles-
ségek, szokások és formák, szóval a megyei élet minden
mozzanatának öszvegét értették.

Pedig az említett kifejezések mindegyikének külön
értelme van, mindegyike alatt más más fogalom rejlik.

Eddig a megyék különféle rendeltetését törvény által tüzetesen meghatározni, a jogokat részletezni, s általában a megyei élet különféle alkatrészeit mintegy elkülöníteni, osztályozni, és azokat a fennehivatott különböző értelmű kifejezések valamelyikével jelezni nem volt szükséges; mert egy részről a megyei jogokat senki kétségbe nem vonta, és más részről nem voltunk, mint főnebb is emlitém, azon helyzetben, hogy ezen jogoknak külön külön rendezéséről alkotmányunk biztossága, gyengítése nélkül intézkezhettünk volna.

Jelenleg azonban, midőn a megyék nem csak a visszaélések és kihágások meggátlása tekintetéből rendezendők, hanem az egész megyei rendszer a közszabadsággal, változott állami rendszerünkkel öszhangzásba hozandó, midőn arról van szó, hogy mit lehet a régi-
ből megtartani és mit és hogyan kell módosítani, a megyei élet minden mozzanatát tüzetesen megjelölni, annak fogalmát szabatosan meghatározni szükséges.

Igénytelen felfogásom szerint: „Megyei hatóság“ alatt a megyének azon minémisége, rendeltetése vagy aktivitása értetik, melynél fogva az a megyei közügyeket intézi; értetik a municipalis önkormányzási jog, vagyis azon hatóság, melyet a megye területén a megyei közönség és annak minden egyes polgára fölött gyakorol.

„Törvényhatóság“ alatt pedig a megyének ama rendeltetése és tevékenysége értetik, melynél fogva egy részről a törvényhozásba befoly, más részről pedig a törvények fölött őröködik.

És ezen két, illetőleg háromféle rendeltetése és minémisége a megyéknek együtt véve képezi a „megyei intézmény“.

„Megyei szerkezet“ alatt azon testület és annak belszerkezete vagy összeállítása értendő, mely a megyei hatóság és törvényhatóság és egyáltalában a megyei intézmény jogainak gyakorlásával megbizva van, vagy is a régi megyei szerkezet alatt értetnek a főispán, tisztviselők, táblabírák és nemesek, és ezeknek egymáshozí viszonyai.

„Megyei rendszer“ fogalma alatt veendőék ama formák s módozatok, melyek közt a megyei hatóság és törvényhatóság gyakoroltatott.

Bár a megyék különféle rendeltetését vagyis azok alapjogait törvénykönyveinkben mind feljegyezve nem találjuk, alkotmányos életünk történetéből és százados gyakorlat után mégis tudjuk, hogy a megyék rendeltetése és ennél fogva alapjoga háromféle, u. m.

I. a törvények fölötti örököségi jog,

II. törvényhozásbani befolyási joga,

III. a megye önkormányzata.

E jogokat a megyék nem elkülönítve egyenkint, hanem együttesen, amint a szükség kívánta, de mindig a közgyűlésen gyakorolták.

Egyes rendeltetésénél fogva pedig a megyét ismét különböző jogok illették, melyek a „megyei rendszer“ alatt értetnek.

Igy a megyei önkormányzatban nevezetesebb jogok: statutumokat alkotni, gyűléseket tartani, tisztviselőket választani és azokkal rendelkezni. Törvényhozásbani befolyásukat a követek választásával és az utasításadással gyakorolták. A törvények fölötti örököségi jogot pedig gyakorolták az által, hogy a törvénytelen felsőbb rendeletek ellen felírtak vagy azokat félre is tették.

A „megyei intézmény“ vagy is a megyéknek azon rendeltetése, miszerint ők a törvényhozásba befolyanak, a törvények fölött öröködnék és a megyei közügyeket elintézik, — ez jövőre is fennmaradhat, — de a rendszert, mely szerint a megyék fennebbi rendeltetésökben eljárak, változtatni, módosítani kell.

Törvények fölötti öröködesi jog.

Minden alkotmányos életnek fő attribútuma ugyan a „törvényhozási jog“, de szintoly fő, sőt lényeges részét képezi az alkotott törvények fölötti öröködesi jog. Mindaddig semmis marad a törvényalkotási jog, míg a nemzet nem bír az iránt biztosítékot, hogy az alkotott törvények megtartatni is fognak; míg hiányzik a biztosíték, hogy a törvények végrehajtásával megbizott kormány azokat megtartandja és minden intézkedését a törvények szerint, s nem a törvények ellen teendi.

E biztosíték pedig kétféle módon eszközölhető, vagy megelőző, vagy megtorló módon.

Megelőző eszköz, midőn a nemzet a kormány rendeletei ellen, ha azok törvényelleneseknek találtnak, teljesítésök előtt felszólal, vagy azokat félre is teszi.

Megtorló mód, midőn a nemzet a kormányt utólagosan feleletre vonja.

Európának minden alkotmányos államában az alkotmány biztosítására az utóbbi mód használtatott és használtatik jelenleg is.

A magyar nemzet azonban, bár a törvényein ejtett sérelmeknek orvoslására az országgyűléseket „ad gra-

vamina tollenda salutare remedium“-nak tekintette, s a törvényeken ejtett sérelmek az országgyűlésen orvosoltattak; a legfőbb biztosítékot mégis 1848-ig a megelőző módokban kereste és találta, miről világos törvényeink és régi megyei életünk évkönyvei tanuskodnak.

Az alkotmányos szabadság és törvények fentartására szolgáló praeventiv mód és eszközök már az 1222-dik évi 31. t.-czikk 1. §-ában alapították meg, mely a nádornak, kinek az aranybulla hetedik példánya megőrzés végett átadatott, kötelességeül tette „ut nec ipse deviet in aliquo praedictorum, nec Regem vel nobiles seu alios consentiat deviare,“ a 31. §. pedig a törvényeknek megsértése esetében a nemzetnek és minden egyesnek fegyveres ellenállásra adott jogot, mely jog több századon át 1687-ig állott fön.

Később a 18-dik században, midőn az osztrák birodalmi és így nem magyarokból állott kormány hazánkra túlnyomó befolyást kezdett gyakorolni, és alkotmányellenes rendeleteivel ezt sokszor veszélyeztette, az ilyen alkotmányellenes rendeletek megelőzése tekintetéből az 1582. II., 1588. III., 1608. X., 1609. XXI., 1613. XXVIII., 1618. VIII., 1622. XVII., 1630. XXIX., 1741. XI. és XIII. törvényezikkekben úgy intézkedett a nemzet, hogy országot érdeklő rendeletek magyarok befolyásával hozassanak, azt akarván ez által elérni, hogy a hazánk viszonyait nem ismerő, sőt ennek alkotmánya ellen sokszor ellenséges indulatot tanúsító idegen kormányfiak alkotmány sértő intézkedéseit a magyar tanácsosok már előre is ellensúlyozzák, sőt megakadályozzák és az ország alkotmányát s függetlenségét megőrizték. Midőn pedig tapasztaltatott, hogy ezen

rendsabály sem képes az alkotmány sértés eseteit megátolni, az 1791. XIV. t.-cz. által a helytartótanácsnak tétetett kötelességévé, miként a törvényellenes rendeletek ellen végrehajtásuk előtt „ad antevortendam legum laesionem, subversantes reflexiones repraesentare teneatur,“ — észrevételeit felterjeszse; az akkori országgyűlésnek ama kívánatára nézve pedig, miszerint t. i. a helytartótanács a hozzáérkezett törvényellenes rendeleteket ne legyen köteles teljesíteni, ő felsége megígérte, hogy a helytartótanács által teendő ellenészrevételeket mindig kellő figyelembe veendi, mi a törvénybe is beigtattatott. „Sua Majestas autem pro regio suo munere, factaque solenni de Legibus observandis sponsione, talium Remonstrationum justam Reflexionem habitura est.“

Bár az imént említett törvények, — kivéven az aranybulla záradékát, melyben minden egyes nemes, és az öszves nemzet fegyveres ellenállásra lett feljogosítva — csak a nádornak és főkormányzéseknek — a helytartótanácsnak — adtak jogot a törvényellenes felsőbb rendeletek ellenében felszólalhatni, és így a praeventiv eszközökkel élhetni; ugyanezen praeventiv módot mégis a megyék is használták.

A megyéknek ugyanis már kezdetben az levén rendeltetésük, hogy a közigazgatás és igazságszolgáltatásán kívül az ország területét fegyverrel védelmezzék — mi magában foglalja a nemzet szabadságának védelmét is, — a megyei intézmény és általában minden ősi institutionok országvédelmi alapon és a végrehajtó erő eszméjén nyugszik. Az ország védelme a vezéreszme, melyből a magyar közállomány kifejlett.

Midőn 1715-ben Európa több országai mintájára az állandó katonaság állított fel, a honvédelem rend-

szere változott s a megyék hivatásának és rendeltetésének más iránya fejlett ki, mert többé nem a kard ereje, hanem a törvény intézkedése és tekintélye volt a rendnek és alkotmánynak fentartója.

Ez idő óta a megyéknek nem a csatatéren küzdeni, hanem a gyűléseken praeventiv örködni volt hivatása, hogy a törvények meg ne sértsessenek, mint ezt az 1827-ki országos küldöttség e szavakkal: „*Congregationes Comitatum sunt custodes legum,*“ a megyék rendezése iránti munkálatában kifejezte.

Igaz ugyan, mint föntebb már megjegyzém, hogy a megyék azon hivatása joga és kötelessége iránt, miként a törvények fölött praeventiv örködjenek, törvény soha sem alkottatott, annyi azonban bizonyos, hogy a megyék e jogot az utolsó három században gyakorolták, s mint alább kifejteném, az 1790. XIV. t.-cikkekben említett *activitas comitatum* alatt az örködési jog értetett.

Ugyanis az 1790. XIV. t.-cz. alkotásakor, — melyben a helytartótanácsnak a törvényellenes felsőbb rendeletek ellenében észrevételeit megtenni meghagyott, — a törvényhozás a törvényben azt is világosan kimondatni kívánta, miszerint a megyék, a végrehajtás végett hozzájuk leküldött törvényellenes rendeleteket, — melyek ellenében a helytartótanács is már észrevételeit — de sikertelenül — felsőbb helyre megtette, — foganatosítatlanul félretehessék, és azon esetben, midőn ily törvénytelen felsőbb rendeletek ellen a megyék többsége szóllaland fel, azokat a helytartótanács visszavonni tartozzék. E kívánatnak a törvényben ugyan hely nem adatott, de mégis ő felsége a törvényben megigérte, hogy a helytartótanács észrevételeit kellő figyelembe fogja venni mindenkor, és hogy a megyék-

nek jogai is sértetlenül fentartatnak; „salva manente activitate comitatum.“

E törvény alkotásának történetéből kitünik, hogy a megyék aktivitása alatt e helyütt a törvények fölötti örököségi, és így a törvénytelen rendeletek ellenbeni felirási jog értetik; melyet a megyék részint felírás, részint félretétel által egész 1848-ig folytonosan gyakoroltak.

Tagadhatatlan, hogy alkotmányunknak — mely annyiszor megtámadtatott, és melyen a hatalom által annyi súlyos csapás ejtetett, — megmentését a törvények fölötti örököségi megyei jognak köszönhetjük leginkább; de ki tagadhatná azt is, hogy épen az által, miként alkotmányunkat ezen jog gyakorlása által, t. i. a törvényeinket, alkotmányos szabadságunkat praeventiv eszközökkel vagyis a törvényteleneknek talált felsőbb rendeletek félretevésével voltunk kénytelenek mindig védeni, nemzetünk sok tekintetben hátramaradást szenvedett.

Minél gyakoriabbak voltak a megtámadások, jog és törvénysértések esetei, annál féltékenyebbé lett a nemzet azok megőrzésében, s ennek folytán sokszor a kormány részéről tett legezélszerűbb intézkedések is sikertelenek maradtak, s a kor igényeinek megfelelő előrehaladás nehezé, sőt sokszor lehetetlenné tétetett.

Érezte a nemzet hátramaradását, s átlátta régen annak okát, de sajátságos helyzetében a bajon nem segíthetett; látta, hogy míg más alkotmányos nemzetek a repressiv vagyis utólagos felelősség elvére alapított államrendszer mellett nem csak alkotmányos szabadságukat képesek megvédeni, hanem jobblétüket is a kor igényeihez képest naponta jobban fejlesztik ki; addig mi a praeventiv rendszer mellett, nagy ügyel bajjal megvédjük ugyan alkotmányos szabadsá-

gunkat, de jobbléttünk felvirágzását épen nem, vagy csak igen lassan eszközölhetjük, s ez okból az eddigi rendszernek multhatlanul meg kell változtatniia.

Ámde hogy a nemzet a régít egy új rendszerrel cserélhesse fel, vagyis hogy az eddig használt prae-ventiv módozatok helyett az utólagos felelősség elvét a repressiv eszközt használhassa, mindenek előtt arra volt szüksége, mikép a nemzetnek legyen joga és hatalma mindazokat és pedig egyenkint személyesen felelősségre vonhatni, kiktől a törvények megsértései eredtek. Minthogy pedig nálunk törvényeink sértése vagy megtámadtatása legtöbb esetben azon birodalmi kormány rendszeréből, vagy azon kormányfőriaktól eredett, kik a nemzetten kívül állottak, s ennélfogva a nemzet által feleletre vonhatók nem voltak; más részről pedig saját nemzeti kormányunkat azért, mert egészen függetlenül nem is intézkedhetett, feleletre vonni sikerrel legalább nem lehetett; addig, míg a nemzetnek alkotmányos szabadsága s az 1790. 10. t.-czikkben kimondott önállása egy, a birodalmi kormánytól független s a nemzetnek felelős ministerium felállításával nem biztosított, az említett prae-ventiv rendszer vagy módozatok repressiv eszközökkel nem voltak felcserélhetők.

Mindez 1848. martius havában megtörtént, s azon perczen, melyben a ministeri felelősség törvénye szentesített, a nemzet a prae-ventiv rendszerből a repressiv rendszerre ment által.

Kitűnik ezekből, hogy a nemzet a törvények fölötti örököségi jogot gyakorolta, és hogy az ezen jog gyakorlásában követett prae-ventiv — és nem repressiv — rendszer 1848-ig fenállott államrendszerünknek fő, és mindig megtartott jellege, híven követett iránya

volt, mely praeventív rendszert eleinte fegyveres ellenállással, később felszólalások és felirásokkal gyakorolta a nemzet. Kiténik továbbá, hogy a megyék, melyeknek már kezdettől az volt rendeltetésük, mikép a hazát s így az alkotmányos szabadságot is karddal védelmezzék, a felirási és félretételi praeventív módozatokat leginkább csak ez utolsó három században kezdték használni, ez levén a megyéknek akkori „aktivitása“.

A megyéknek ezen régi rendeltetése, illetőleg egyik alapjoga, „a törvények fölött örködni“, jövőben is, az az a felelős ministeri rendszer mellett is, fentartandó; de valamint 1848 előtt a praeventio theoriájára alapított államrendszerhez alkalmazva az örködési jogot praeventív eszközök használásával gyakorolták, ugy igen természetes, mikép 1848 után a repressio theoriájára alapított új államrendszerünkhöz alkalmazva, az örködési jog gyakorlatában csak is a repressiv módozatokat fogják használhatni.

Joguk lesz a megyéknek felsőbb rendeletek ellen, ha azok törvénybe ütközőknek találtatnak, figyelmeztetőleg egyszer, nem pedig ismételve és in infinitum felírni, de ha egyszeri figyelmeztetésre a felelős ministerium rendeletét vissza nem veszi, azt a megye végrehajtani tartozik, fenmaradván az ut a ministerium ellen azért, mert egy törvénytelen rendeletet kelle végrehajtania a megyének, erre utasított követői által az országgyűlésen panaszt emelhetni; sőt azon esetben, ha országgyűlésileg meg nem ajánlott adók beszedése vagy katonák állítása kívántatnék a megyéktől — joguk legyen a megyéknek többször is felírni. — és sikeretlenség esetében ily törvénytelen rendeletet félre is tenni.

Attérek a megyék másik attributumára, t. i. „a megyéknek a törvényhozásbani befolyására“.

A megyéknek a törvényhozásbani befolyása.

E jogot nem lehet egészen megyei alapjognak mondani, mert több századokon át, vagyis 1527-ig nem a megyék, hanem minden egyes nemes ember hivatván meg az országgyűlésre, abban kiki személyesen vett részt. Voltak azonban már előbb is országgyűlések, melyekben a nemesek nem személyenkint hanem megyénkint, követek által képviseltettek, sőt voltak országgyűlések, melyekre nemnemesek is meghívtak. Így például Zsigmond alatt 1405-ben szabad mezővárosok és helységek is küldöttek követeket. 1527-től kezdve azonban, hongyuléseinkre mindig a megyék hívtak meg.

A megyéknek a törvényhozásbani befolyása rendezésénél a legfőbb kérdést kétségkívül az utasításadás képezi; mi fölött sokan cseréltek már eszméket, és azt hiszem, még igen sokat fognak vitatkozni. Mert e kérdést mint szinte a követválasztási kérdést is a megyék rendezésénél, azon szoros kapcsolatnál fogva, melylyel az országgyűlés rendezésével függ össze, jelenleg véglegesen eldönteni nem lehet, és így vagy az országgyűlés rendezését kell a megyék rendezésével együttesen tárgyalni, vagy ha a megyék rendezése, mint legégetőbb kérdés, praeferenter vétetik fel, akkor az utasításadási és követválasztási, valamint általában a megyéknek a törvényhozásbani befolyása kérdését csak későbbre vagyis az országgyűlés rendezésére kell halasztani.

Igy az 1790. 67-dik t.-cikk a megyéket és az országgyűlést együttesen kívánta rendeztetni; s az 1827-diki országos választmány, mely mind az országgyűlés, mind a megyék rendezésére nézve készített

javallatot, az utasítás kérdését nem a megyék rendezésénél, hanem az országgyűlés rendezésénél tárgyalta. E küldöttség a megyék rendezéséről javalatában, midőn a megyék „aktivitását“ részletezte, az utasításadási jogot nem említé, hanem azon javaslatban szólott az utasításokról, melyet az országgyűlés rendezésére nézve készített.

Bár mondom a megyéknek a törvényhozásbani befolyásáról, az utasítás- és követválasztásról szólni akkor lesz helyén és időszerű, midőn az országgyűlés rendezésének kérdése fog tüzetesen tárgyalatni, nem lesz talán mégis fölösleges ha az utasítás kérdése fölött az eszmék előlegesen is tisztáztatnak; nevezetesen pedig azon kérdést, vajjon legyen-e a megyéknek a törvényhozásban befolyása, az az legyenek-e a „megyék az országgyűlésen képviselve, vagy nem?“ már most a megyék rendezésénél kellend elhatározni. Az utasítás kérdése csak másodrendű, mert első sorban az: legyen-e joguk a megyéknek a törvényhozásba befolyjni? lesz eldöntendő, hogyan és mennyiben gyakoroltassék e jog, második kérdés leend.

Sokan azon véleményben vannak, hogy a megyék az 1848-diki törvények után a törvényhozásnak kiegészítő részei lenni megszűntek, miután a követeket most már nem a megyék, hanem a kerületek választják, s e szerint nem a megyék, hanem a kerületek vannak képviselve, s minden egyes képviselő nem a megyének követe, hanem az ország képviselője.

Igaz, hogy az 1848. V. t.-cz. a követek választását a kerületekre bizta, de azért nem mondja e törvény, hogy a kerületek által választott képviselők nem a megye követei, sőt midőn a követek számát elősorolja, világosan úgy fejezi ki magát, hogy N. N. vármegye

ennyi követet küld, s ennélfogva kétségtelen miszerint a választott képviselő a megyének követeül tekintendő. Egyébiránt ezen törvény csupán ideiglenesen és csak egy országgyűlésre hozatott, s a kérdés, valjon a megye vagy a kerület küldi-e a követet, csak most fog elhatároztatni.

Ha az országgyűlés a megyék rendezésénél az 1848. III. és XVI. t.-cikknek rendeletéhez szigoruan ragaszkodik, akkor azt kell kimondania, hogy a megyék s nem a kerületek küldik a követeket, vagyis hogy a követek által a megyék, az az a megye közönsége, legyen képviselve, miután az 1848. III. és XVI. t.-cikk azt rendeli, hogy a megyék fentartassanak és a közszabadsággal öszhangzásba hozassanak; nem lehet tehát azokat egyik fő jellegüktől megfosztani, fő rendeltetésüket megszüntetni, hanem a megyéket mint az országgyűlés kiegészítő részeit jövőben is meghagyni kellett.

Ennek elhatározása után következik azon kérdés, miként gyakorolják a megyék a törvényhozásbani befolyásukat, vagyis legyen-e utasítási joguk vagy nem?

Azt, hogy a megyéknek joguk volt a követeknek kötelező utasítást adni, vagy hogy a követek a megyéktől nyert utasításokhoz szigoruan ragaszkodni kötelesek voltak, a törvény soha sem rendelte el; sőt ellenkezőleg annak találjuk nyomát törvénykönyveinkben, hogy a követek a törvény alkotásánál teljes szabadsággal határozhattak. Így az 1435-dik évi országgyűlés előbeszédében ezt találjuk: „nuncii cum plena potestate absentium repraesentantium deliberant et concludunt“.

Alkotmányunknak föelvé, hogy a közszükséget az országgyűlésen kell kiismerni, miut őseink mondák: „avitae constitutionis cardinale principium est: quod necessitas publica diaetaliter cognosci

debeat; hanc vero cognitionem citra comitalem concertationem singulares iurisdictiones sibi procurare nequeunt, et si eam medio stricte obligantium positivarum instructionum sibi arrogarent, fieret id in manifestum convellendi systematis constitutionalis periculum.“

Némelyek ugyan az 1556. 17. t.-cikknek eme szavaiból: „Comitatus vero, qui citra Tibiscum sunt, nullam oblationem ad hujusmodi munitiones locorum facere poterant, cum nuncii eorum tale mandatum, vel instructionem secum non attulisse asserant a comittentibus suis;“ az utasításadás jogosultságát és kötelező erejét következtetik. Ámde az ezen törvényben említett specialis esetből legkevésbé sem lehet az utasításadás jogosultságát minden tárgyra nézve kimagyarázni.

Az akkori háborus időkben ugyanis a megyék felszólítottak, mikép bizonyos számú ingyenn munkák teljesítésére ajánlkozzanak, s ebbéli ajánlataik követeik által az országgyűlésen bejelentetvén, ez törvénybe ig-tattatott.

Igy az azon évi 5. és többi t.-cikkekben ez mondatott: „Comitatus N. N. Domini scilicet et nobiles ita inter se convenerunt“. Midőn pedig a 17-dik t.-cikkben a Tisza melletti megyékre került a sor, ezek mitsem voltak képesek ajánlani, mert küldőiktől utasítást nem kaptak. Minél fogva ezen törvény legfőlebb csak azt bizonyíthatná, hogy oly ügyben, mely specialiter különösen a megyét illeti, a megyék utasítást adhatnak.

Bár a törvény a megyéknek utasítási jogot nem adott, annyi mégis bizonyos, hogy azok ezt századokon keresztül kisebb nagyobb mértékben, belátásuk szerint, egész az 1848. V. t.-cz. kihirdetéseig folytonosan gya-

korolták; és ennél fogva alkotmányunk szabályai szerint az utasításadás százados gyakorlat által törvényessé igen, de azért alapjoggá nem vált. Vagyis szabatosabban szólva: az utasításadás, mely által a megyék a törvényhozásbani befolyásukat gyakorolták, százados szokás által törvényes móddá lett.

Az utasítási jog fentartása, megszüntetése vagy módosítása kérdésének tüzetes tárgyalásánál bizonyára nem az utasításadásnak régi jogosultsága, hanem annak jövő czélszerűsége vagy czéliránytalansága és különösen az 1848-ki törvényeknek elvei fognak irányulni és döntő sulyt gyakorolni.

Czélszerűségi vagyis azon szempontból vizsgálva a kérdést, vajon a kötelező és minden tárgyra kiterjedő utasítások könnyítik-e vagy nehezítik a törvény alkotását? s nyújtanak-e az iránt biztosítékot, miként utasítás mellett czélszerűbb törvények alkottatnak mint utasítás nélkül? vizsgálva továbbá azon nehézségeket, és megfontolva az eshetőségeket, melyek az utasítás készítésében és az utasításhoz kötött törvényhozásban mellőzhetlenek; kétségtelen, hogy az utasítási jog, ugy mint az az 1848 előtti időben gyakoroltatott vagy gyakoroltathatott, teljes épségben fen nem tartható.

Azt, hogy a kötelező, és mégis minden megyei gyűlésen megváltoztatható utasítások a törvény alkotását nem könnyítik, hanem inkább nehezítik, hosszasan bizonyítani fölösleges. A mi pedig a hozandó törvények czélszerűségét illeti, jól megjegyezte Tisza Kálmán „hogy épen a legnevezetesebb, századokra ható országgyűlési megállapodások utasítások nélkül, vagy utasítások ellenére jöttek létre“.

Az utasítási jognak teljes épségbeni fentartására, — mint báró Eötvös „Reform“-jában megjegyzé, — azt

volna szükséges elhatározni, hogy az utasítások készítésével minden megyében oly férfiakból álló választmány bizassék meg, melyre a törvényhozási jogot is reábizni lehetne; még hozzá teszem: hogy el kellene határozni, miszerint az adott utasításokat minduntalan megváltoztatni nem szabad.

De valjon lehetne-e ilyesmit elrendelni? nem kétlem ugyan, mikép oly választmány, mely törvényhozói képességgel bír, minden egyes megyében alakítható, de e választmánynak munkálata, vagy utasítási javalata megint csak a megyei közönség nevében működő és a megyei jogokat gyakorló nagy bizottmány jóváhagyása alá lenne terjesztendő, s így ott lennénk, hol a választmány alakítása előtt voltunk. Aztán lehetne-e megtiltani azt, hogy az adott utasítás meg ne változtathassék? ily eljárás nem nehezené ugyan a törvény alkotását az országgyűlésen, de más oldalról könnyen a hozandó törvények czélszerűségét veszélyeztethetné, és megfosztaná a megyei gyűlést ama jogától, melynél fogva egyik gyűlés a másiktól függetlenül határozhat.

A kötelező utasításoknak teljes fentartását némelyek azért vélik szükségesnek, mert ezek által a nemzet az alkotmányban történhető káros változtatások veszélye ellen biztosittatik, a mennyiben nézetök szerint a kötelező utasítások a képviselőknek a kormány általi megvesztegetését gátolják.

Nem akarom vitatni, hogy valjon a multban szükségé volt-e a nemzetnek magát a fenemlitett vesztegetés és alkotmány veszélyeztetése ellen kötelező utasításokkal biztosítani vagy nem? és volt-e e tekintetben a kötelező utasításoknak a multban eredménye? csak a jövőre nézve teszek észrevételt.

A kötelező utasításoknak imént említett czélbóli fentartása már előre ab invisis bizodalmatlanságot vagy legalább is szűkkeblűséget árul el, mely a bizodalmatlansággal határos, és pedig nem csak a megválasztandó képviselő és a kormány, hanem sok tekintetben a választók irányában is.

Igaz, hogy valaminth a bizodalmat megparancsolni, ugy a bizodalmatlanságtól senkit eltiltani nem lehet, sokszor ok nélkül támad, és feleletre érte senki sem vonható. De kérdem, valjon ott, hol a kormány csak a nemzet többségének legjelesebb férfiaiból alakul, — mely nemzet képviselőit szabadon, a kormány beavatkozásától függetlenül választja, — hol a nyilvánosság, a szabadszólás és szabad sajtó oly tágas téren mozoghat, szükséges-e a vesztegetést már előre feltételezni? Azon nemzet, mely a soraiból szabadon választandó képviselői, és ennek többségéből alakult kormánya irányában a vesztegetés és vesztegettetés ellenében ily módon körülszanczolni látja magát kényszerítve, a feloszlás betegségének, vagy épen a halálnak anyagát hordja testében, melytől semmi sem, de legkevésbé az utasítási jog fogja megmenthetni.

Szabadsága veszélyeztetése ellen alkotmányos nemzet mindenféle ugyan, de mindenkor csak alkotmányos szellemű biztosítékokkal iparkodják magát elszanczolni, de e biztosítékok között, azt tartom legutósó, legkevésbé alkotmányos és szabadelvű, sőt ha szabad mondanom, legsértőbb, és egy alkotmányos nemzet által sem használt garancia: midőn a követeknek szigoruan meghagyatik, hogy ebben és ebben a kérdésben, így és nem másképp szabad szólniok.

Egyébiránt az alkotmány fentartásának biztosítására elég lenne nézetem szerint kimondani: miszerint

alkotmányunk sarkalatos törvényeit változtatni nem szabad, és ez esetre a megyék utasításadási joga fennmaradjon.

Ugy szinte azon kérdésekben, melyek a megyét különösen érintik, joga legyen a megyének kötelező utasítással ellátni követeit, mint ezt az 1827-ki országos választmány is javaslatba hozta.

Az 1848. III. vagyis a ministeri felelősség behozatala után még egy eset van, melyre a megyéknek utasítási jogát fentartani kellene; azon esetben t. i., midőn a ministeriumtól a megyéhez küldött rendelet a megye nézete szerint törvénybe ütközik, s az elleni felírása siker nélkül maradván, — mert a ministerium rendeletének végrehajtását követelte — a megyében törvénysértés követtetett el, ez esetben a megye oly utasítást adhasson követeinek, miszerint az országgyűlésen a megye nevében panaszt tegyenek, és azt támogassák.

Minden más kérdés és törvényjavaslat fölött a megyének véleményt mondani jogában álljon ugyan, s az illető megyei követ vagy követek köteleztessenek is — ha ily véleményt, ugy nevezett consultativus utasítást kapnának a megye közgyűléséből, azt az országgyűlés elé terjesztetni, de maga a consultativus utasítás tartalma az illető képviselőkre semmi kötelező erővel se bírasson.

A megyék által az országgyűlésre terjesztendő ilyen vélemény vagy kérelem korántsem sorozható az egyes személyek vagy egyletek és társulatok által benyújtott petítiók sorába, ezeknél azok nagyobb nyomatékkal kell hogy birjanak; mert míg a petítiók csak egyesek akaratóból vagy egyeseknek hozzájárulásával keletkeztek, és ez utóbbi esetben csak magán testületek és egyletek — melyeknek a törvényhozásba legkisebb

törvényes befolyásuk nincsen, — óhajtását tolmácsolják, a megyék által előterjesztett iratban az egész megye közönsége nevében törvényesen működő, a törvényhozásba törvényes befolyást élvező testületnek, nyilvános tanácskozmányban hozott határozata nyilatkozik.

Mi az utasítási jogot az 1848-dik évi törvények szempontjából illeti, világos, hogy a kötelező és változható utasítás az 1848-ki törvények szerinti többségi kormányzattal meg nem fér. A ministerium egy fluctuans számra nem támaszkodhatik. Kötelező utasítások mellett könnyen és igen sokszor megtörténhetik, hogy a ministerium az országgyűlési képviselők többségének véleménye szerint csinálja a törvényjavaslatot, leteszi a ház asztalára, s a tárgyalás alkalmával azon veszi észre magát, mikép a képviselők közül sokan, kiknek véleményével a törvényjavaslat előbb találkozott, időközben más utasítást kapván, ellene fordultak, s ha csak 4—5 megye tette is a változást, 20 egész 30 képviselővel fogyott meg a bizton számított majoritás.

Még egy észrevételt akarok tenni azoknak indokai ellenében, kik az utasításokat az 1848-diki törvények szempontjából egészen eltörölni kívánják.

Sokan az utasítást a képviseleti rendszerrel összeférhetőnek nem tartják, és ebben ellenmondást látnak. Felfogásom szerint, — ha van a világon utasítás, úgy azt csak is a képviselőnek lehet adni; s bár mely egyén vagy testület csak akkor adhat utasítást, midőn magát más által képviselteti. A megyei követ régi időben is képviselője volt a megyének vagyis a nemességnek, s épen azért, mert képviselő volt, kapott utasítást.

Mi azon állítást illeti, hogy az utasítást csak az adhatja, ki a követet választja, s minthogy a követeket 1848 után már nem többé a megye, hanem egyes kerü-

let van hivatta választani, a megyét az utasításadás többé meg nem illetheti: megvallom, nem látok abban nehézséget, ellenmondást vagy alkotmánytalanságot, ha azt rendeli a törvény, mikép a megyékben ennyi és ennyi számu, ilyen meg ilyen qualificatioval bíró választott tagokból álló testület fogja a megye ügyeit vezetni, jogaira felügyelni, országos kérdésekben véleményét nyilvánítani, s a megyét közelebb érintő specialis kérdésekben, mint főnebb említém, követjeit utasítani. Ezen tanácskozó testületen kívül pedig ilyen meg ilyen qualificatioval bíró polgárok fogják a követekeket és pedig kerületenkint megválasztani. Ennek példáját régi törvényeinkben is némiképen feltaláljuk ezen szavakban: „Rex nominabit nuncios ad generalia comitia,“ — vagy „mittendis nunciis, Palatinus dabit instructionem.“ Volt ennek továbbá példája már a régi megyei életben is, midőn sok helyütt a főispán nevezte ki a tisztkarnak egy részét, s azért mégis a megye közönsége rendelkezett velök, és adott utasítást oly tiszttviselőknék, kiket nem választott. De van erre eset az 1848-ki törvényekben is, hol a XXIII. törvény-cikkben az rendeltetik, mikép a városi tiszttviselőket a választók választják, és mégis ezen tiszttviselőkkel nem a választók, hanem a képviselő testület rendelkezik, s ettől, nem pedig amazoktól nyernek a tiszttviselők utasítást.

Egyébiránt nincs is még az véglegesen elhatározva, hogy a követekeket nem a megyék, hanem a választó kerületek küldik az országgyűlésre, sőt az 1848. V. ideiglenes törvény is azt mondja: mikép N. N. megye ennyi meg ennyi követet küld.

Az 1848-ki törvények világosan azt mondják: hogy „a törvényhatóságok fentartassanak“; a

megyéknek „törvényhatósági“ rendeltetését tehát megszüntetni nem lehet. Már pedig ha a megyék a törvényhozásnak kiegészítő részei lenni megszűnnek, ha követeiket nem választanak, s a törvényhozásban követeik által nem képviseltetnek, legalább egy részben „törvényhatóság“ lenni megszűntek. Válaszsa a megye követeit kerületenként, de az ilykép megválasztott megyei követe a megyét képviseljük, és mint ilyenek a megyét különösen érdeklő kérdésekben, mint főtebb alkalmam volt megjegyezni, megyéiktől kapjanak utasítást. Ezen fölül ők az ország képviselőiül is tekinthetők, és ezen minőségüknél fogva az országos kérdésekben meggyőződésüket szabadon követhetik; miként ez már az 1827-dik évi országos választmány javaslatában is terveztetett.

A megye mint önkormányzó testület.

Valamint a törvényeknek a megye-területéni végrehajtása, a közigazgatás és igazságszolgáltatás vezetése és kezelése a megyék egyik főrendeltetése volt, úgy a „statutarius“ jog, vagyis a törvények végrehajtására, a közigazgatás és igazság kiszolgáltatására nézve, a megye határai között, a mennyiben országos törvények nem rendelkeztek, statutum utján intézkedni, a megyei kormányzatnak egyik fő attributumát képezé.

Öseink bölcsessége és elővigyázata, — részint azért, mert nemzetünk a szokásokhoz ragaszkodó nép lévén, azt csak is saját szokásaihoz mért törvényekkel lehetett czélszerűen kormányozni, részint pedig azért, hogy ha a magyarnak irigy ellenségei — kik nagy számmal voltak — a hazába egy vagy több oldalról betörnének,

az ország könnyebben védethessék meg, s a nemzet törvényei és szokása szerinti közigazgatás és igazságszolgáltatás fen ne akadjon, — czélszerűnek látta több megyére — vármegyékre osztani fel az országot, hogy így egy-egy megyében a fegyveres erő összpontosulván, az ország elfoglalása nehezítettessék s az ellenség legyőzete könnyítettessék. Hogy pedig a megyék egyenkint minden tekintetben compact testet képezzenek, s a netalán történendő részletes elfoglalások daczára a közigazgatás és igazság kiszolgáltatása a nemzet törvényei és szokása szerint mégis folytattathassék, őseink a megyéket önkormányzási és statutarius joggal felruházni látták szükségesnek.

Azt lehet mondani: hogy valamint hadjáratokban a vésszel fenyegetett városok és területek, az ellenséges ostromzárlat bekövetkezhető esetére, magukat a szükséges élelmi szerekkel előre szokták ellátni, úgy őseink is a megyéket bölcs elővigyázatból, az ügyek fen nem akadása tekintetéből, minden szükséges joggal és hatalommal látták el.

Mennyire terjedt e hatalom vagy jog, azt a Partis III. 2-dik czimében látjuk feljegyezve: „In diversis comitatibus diversas constitutiones super agrorum, pratorum, silvarum, et fluviorum custodia, vel molendinorum statu, atque proventibus et aliis eiusmodi rebus, imo et terminorum ac processuum observationibus ut scilicet hic breviori ibi longiori processu causa in sede judiciaria comitatus coram comite parochiali mota terminetur, sana inter sese deliberatione praehabita facere quidem et stabilire possunt, generali tamen Decreto totius Regni atque vetustae et approbatae consuetudini cu-

riae regiae in judiciis observari solitae praeiudicare et derogare nunquam possunt.“

A megyék önkormányzása azonban nem volt oly független önkormányzási jog, melynek eszméje minden felsőbbséget és függést kizár. Joguk volt ugyan a megyéknek oly ügyekben statutumot alkotni, melyekre nézve országos törvény nem létezett, de országos törvénnyel ellenkező statutumokat alkotni azoknak nem állott hatalmában; s mindig fenmaradt az országgyűlésnek joga oly ügyekben is alkotni törvényt, melyekben előbb már megyei statutum is intézkedett, mint ezt számtalan törvényeink, hol oly ügyekről találunk rendelkezést, melyek előbb már statutum útján intéztettek el, bizonyítják.

A statutarius jog permanens jog volt ugyan, de a hozott statutumnak kötelező ereje csak addig tartott, míg azon ügyben országos törvény nem alkottatott.

Ezen kívül az ország kormányának joga és kötelessége volt felügyelni a megyékre, hogy statutarius joguk határát túl ne lépjék, vagy hogy egymástóli függetlenségükben a megyék olyasmit ne határozzanak, mi akár az országnak, akár pedig más megyének vagy egyes polgárnak jogát és érdekét sértené.

Némelyek azon véleményben vannak, miszerint az önkormányzási joggal azért ruháztattak fel a megyék, hogy a központi kormánynak a polgárok ügyeiben beavatkozása fölöslegessé, vagy legalább is igen korlátozottá tétessék; és hogy általában a központi országos kormány hatalmának terjedése gátoltatván, ereje pedig gyöngítettvén, a centralisatio lehetlenné váljék, s nemzetünk az absolutismus ellen védve legyen.

Tagadhatlan, hogy a megyei önkormányzat, az utolsó két században, a felsőbb hatalomnak — értem

azon hatalmat, melynek pressioja alul a magyar kormány az akkori viszonyok közt magát nem függetlenítheté — absolutistikus törekvései ellenében a nemzetet megvédelte; de azért azt, miképen ez lett volna a megyei önkormányzatnak első rendeltetése, semmikép sem lehet állítani.

Bár a nemzet, sőt minden egyes nemes, az alkotmány sarkalatos törvényeinek megsértése ellen fegyverrel felkelni volt is feljogosítva, ezen jog s a megyei önkormányzat mégis a központi országos kormány erejének, törvényes hatalmának zsibbasztására nem adatott.

Alkotmányunk első századaiban, a király személyén kívül más központi kormány nem volt, mint a Palatinus, ennek pedig már az 1222. 8. és 31. t.-cz. adta meg a jogot sőt tette kötelességévé: „Palatinus omnes homines Regni nostri indifferenter discutiat;“ és „nec ipse deviet in aliquo praedictorum, nec alios consentiat deviare“.

Az ország régi törvényeiben és okmányaiban előforduló országos tanács részint kormánytanácsot, részint országgyűlést jelent, melyeknek határozatai ellen a megyéknek statutumokat alkotni nem állott jogában.

A cancellariáról, helytartótanácsról, mint az ország kormányáról törvényeink először csak a 16-dik században tesznek említést. A helytartótanácsról pedig még legujabb törvényeink is azt mondják: „Consilium Locumtenentiale est *supremum* in politicis in Regno Hungariae dicasterium“; s a központi hazai kormánynak erejét gyengíteni vagy zsibbasztani, a megyéknek sem joguk sem feladatuk nem volt.

Hogy a nemzet egy szilárd, erőteljes központi kormányt nem csak eltűrt, hanem azt szükségesnek és

üdvösnek tartotta, talán az is elegendően tanusítja, hogy Mátyás király kormánya előtte most is felejtethetlen.

Törvényeinkből ki nem tűnik, hogy a nemzet az országos központi kormánynak beavatkozásában, a megyékrei hatályos befolyásában, hatalmában, alkotmányának veszélyeztetését látta volna, s nincs törvényünk, mely a központi kormány hatalmát megszorítani kíváná.

Vannak ugyan és pedig számtalanok azon törvényeink, melyek az iránt rendelkeztek, hogy a magyar ügyekben magyarok legyenek a királynak tanácsosai, de éppen ezen törvények amint egy részről bizodalatlanságot árulnak el a nem magyar kormány iránt, úgy más részt arról tesznek tanuságot, mikép a magyar kormányhoz bizodalommal voltak.

Még azon időben is, midőn a birodalmi kormány által gyakorolt pressio alkotmányunkat veszélylyel fenyegeté, törvényeink annak védelmét nem a megyékre, hanem a kormányra birták: „*Consilium R. Locumtenentiale Hungaricum ex instituto suo, omni legali, quae ad effectum legum procurandum, anteventendamque earum laesionem necessaria est, activitate gaudet*“.

Az országgyűlést „ad gravamina tollenda salutare remedium“-nak mondja a törvény, és mig az országgyűléseknek évenkinti tartása iránt több törvény intézkedik, a megyei gyűléseket többször ugyancsak törvénynyel egészen betiltották.

Alkotmányos szabadságát mindig féltékenyen őrizte a nemzet, annak súlypontját azonban nem a megyei intézménybe*), hanem a törvényalkotásba, az ország-

*) Különös, hogy a koronázás előtt kiállított 1848 előtti királyi hitlevelekben, vagy a királyok által letett

gyülésbe helyezé, s alkotmányának védelmezését nem a megyei intézmény jogainak szélesítésében vagy megerősítésében, hanem az országos rendeknek a törvényhozásbai befolyásuk biztosításában kereste, s minél rendesebben tartattak az országgyűlések, minél sikeresebben érvényesítették az országgyűlés hatalmát, annál szűkebbre szorítottatott a megyék hatásköre.

A megyék lényegesen csak katonai szervezettek lévén, biráskodási és közigazgatási czélokra is használtattak ugyan, de politikai jelentőségűek, minőre idővel emelték magokat, sok századon keresztül nem voltak.

Nem akarom ugyan állítani: hogy azon esetben, ha Magyarország 1526 után is az maradhat, a mi volt, t. i. minden tekintetben független ország, s nem kényszerülendett más birodalommal lépni kapcsolatba, a megyék nem politikus, hanem csak administratívus hatóságok maradtak volna; de annyi bizonyos, miként politikai jogokat és befolyást gyakorló hatóságokká a megyék csak a 17-dik és még inkább a 18-dik században emelkedtek, s akkor is nem a törvények, hanem az austriai birodalommal kapcsolból következett sajátos viszonyok tették azokká, midőn t. i. országgyű-

esküben, a megyei intézménynek mint alkotmányunk palladiumának fentartásáról soha említés nem történt, holott a városok jogainak fentartása mindig kikötöttet. Különös, hogy még a II. József alatti törvénytelen és sérelmes kormányzat után is. midőn az alkotmány II. Lipót által visszaállított, az 1790-dik évi — nem csak törvényekben — hanem még csak az országgyűlésen sem tétetett említés, hogy a megyei intézmény mint alkotmányunk legerősebb bástyája fentartassék, s a XII. és LXVII. t.-czikkben is a megyék aktivitása csak ugy melékesen érintetik.

lések ritkán tartattak, s az austriai birodalom kormánya a hazai kormányokra pressiót gyakorolt. Csak ezen viszonyoknak lehet tulajdonítani, hogy a megyei intézmény nem csak igen kedvessé, hanem az akkori viszonyok között nélkülözhetlen szükséggé vált, mely nélkül talán egy igen felvirágzott ország, de alkotmányos szabad magyar nemzet aligha volnánk; s épen ez okból ezen intézmény a bizodalmat, ragaszkodást, előszeretetet annyira kiirthatlanná tette a nemzet keblében, hogy mintegy vérré vált abban a meggyőződés, miszerint megye nélkül a polgári boldogságot lehetségesnek sem tartja.

Tagadhatlan, hogy a megyei intézmény, s annak önkormányzási statutarius joga az utolsó három században az elnyomás ellen sokszor hatalmas védgátul szolgált, sok hiányt pótol, sokszor megakadályozta a hatalomnak önkénynyé fajulását, és sokszor kimentette az álladalom hajóját a vész hullámaiból, de más részt azt sem tagadhatni, miként a megyei rendszer, az önkormányzási és statutarius jog igen sok bajnak lett kuforrása, s oka volt, hogy a nemzet minden irányban ki nem fejlődhetett.

Nem értem itt a megyei életben oly sokszor felmerült pártoskodás előidézte káros maghasonlást; nem értem amaz elkeseredett pártvillongásokat és harcztot, mely a legnyomasztóbb pártabsolutismussá vált, sőt sokszor anarchiával is fenyegetett; nem értem a megye és kormány közti káros surlódásokat, melyek leginkább azon féltékenységek voltak kifolyásai, mely szerint a kormány beavatkozásában a megyék szabadságunk megszorítását és veszélyeztetését látták, a kormány pedig viszont a megyék statutarius jogának tulterjesztésében a nélkülözhetlen rendnek felbontását szemlélte;

nem értem a visszaéléseket s általában ama botrányos jeleneteket, melyek nem csak a megyei intézményt, hanem vajmi sokszor az egész alkotmányt fenyegették veszélylyel; mindezek átmenő bajok voltak csupán, s az átvonuló fergeteg által itt ott felizgatott hullámok egyes túlsapongásainak tekinthetők, mik nem minden megyében fordultak elő, s a szélcsend beálltával ismét rendes medrükbe vonultak vissza, s melyek általában az önkormányzat és statutarius jog elferdített és rendetlen használatának voltak szüleményei; — hanem azon káros következményeket értem, melyek minden megyében nyilvánultak, és melyeket bűnös visszaéléseknek mondani nem lehet.

Minden megye önállóságában és függetlenségében kizárólag csak saját érdekét tartotta szem előtt, mitsem gondolva akár más megyének, akár az országnak érdekével, sőt még a magasb politikai kérdések is a közvetlen érdek szűk rájárába szorítottak.

A közigazgatásban és igazság kiszolgáltatásában sem folytonosság, sem egyformaság, sem felelősség nem volt, s ha néha a tisztviselők egynémelyike azért, mivel a megye határozatát híven nem teljesíté, feleletre vonatott is, azért, hogy ilyen vagy olyan határozat hozatott, senki sem volt felelős. Egyik gyűlés a másiktól függetlenül határozott, a gyűlésben megjelenni, ott tanácskozni, határozni mindenki csak jognak, de senki kötelességnek nem tartotta. A hány megye, annyi szokás, annyi statutummal leheté találkozni, minek aztán az is volt egyik káros következése, hogy bár a megyei ember azt tartotta, miként „extra Hungariam non est vita“, de azért az extra Hungariam lakott idegen nem csak lakni, de még üzleti összeköttetést keresni sem volt igen hajlandó, mert tudta, hogy a Partis III.

2, szerint az ügyek hic breviori ibi longiori; sőt lehet mondani hic longissimo processu terminantur, ibi in infinitum prolongantur, és nemcsak a tönkeleges corpus jurist, hanem ezen kívül még 52 megyének különféle és minduntalan változható statutumait is kellende tanulmányoznia.

Tagadhatlan, hogy a megyék önkormányzási és statutarius jogokkal élve nemzetiségünket, alkotmányunkat megmentették, s a nemzetnek eme közös kincsét, mely ötvenkét megyében őriztetett, elragadni nem engedék, de a mint nem sikerült ellenségeinknek az ötvenkét megyében őrzött kincsét megsemmisíteni, úgy a jótékony ápoló kéznek is, a nemzeti jobblét és haladás gyümölcsöző közös fáját ötvenkét megyében egyszerre ápolni szinte lehetetlenné tétetett.

Kérdés, valjon most, midőn földünket hála istennek ellenség többé nem tiporja, midőn fenállásunk és önállóságunk meg nem támadtatik, midőn a nehézkes haladás annyi mint hátramaradás, sőt annyi mint enyészet, midőn nem csak haladni, hanem sok mulasztást pótolni is kell, midőn alkotmányunknak ama biztosítása helyébe, melyet eddig a megyei önkormányzat s általában a megyei rendszerben találtunk, — de mely haladásunkat sok tekintetben nehezíté — a ministeri felelősség állított fel, — mondom, kérdés, valjon a megyei önkormányzat és statutarius jog jövőre is a régi századokban kitűzött korlátok között hagyassék-e meg? vagy pedig új és milyen korlátok közé szoríttassék?

Mi a megyék statutarius jogát, szemközt az országgyűlés jogával illeti, igénytelen véleményem szerint azt szűkebb korlátok közé szorítani felesleges; mert a megyei statutarius jognak a Part. III. 2-dik cikkében negatív kitűzött korlátai, — a mennyiben t. i. a megyéknek országos törvénnyel ellenkező statutumot

alkotni nem volt szabad, — az országgyűlésnek sokkal tágasabb tért biztosítottak, s a megyéknek sokkal szűkebbet engedtek, mint lenne azon tér, melyet positiv korlátok kitűzése engedne, vagyis ha azon esetek, mikben a megyék hozhatnak szabványokat, és viszont azon esetek, melyekben törvényt alkotni az országgyűlésnek van fentartva, határozottan lennének kijelölve.

A törvényhozásnak mindig volt és lesz joga azon ügyekben is törvényt alkotni, melyekben előbb statutum is intézkedett; mert a megyei statutarius jog nem a törvényhozás hatalmának decentralisatiojára, hanem csak a hiányok ideiglenes pótlására adatott.

Igaz, hogy a megyék sokszor a törvényhozás teendőibe is avatkoztak, de ez csak a jognak törvénytelen tulterjesztésével történhetett, s e tekintetben szigoruan felügyelni a központi kormánynak joga és kötelessége, mely joga a kormánynak a régi időben is mindig biztosítva volt, bár fájdalom az utolsó három század sajátos viszonyai között a kormánynak eme joga sokszor hatás nélkül maradt.

A megyéknek a kormány irányábani eddigi, vagyis 48 előtti magatartását és eljárását régi törvényeink legkevésbé sem igazolják, valamint a kormánynak a megyék irányábani hatálytalansága régi törvényeinkkel meg nem egyeztethető. A változott viszonyok pedig épen nem engedik, hogy régi eljárásukat a megyék jövőben is folytassák, és a kormánynak a megyékrei hatályosabb befolyását sürgetőleg követelik.

A kormánynak a réginél nagyobb és hatályosabb befolyást biztosítani némelyek azért tartják veszélyesnek, mert szerintök ez által a centralisationak tág tér nyitattik, és előbb utóbb a nemzet szabadságát megsemmisítő absolutismushoz vezetnének.

A centralisationnak és absolutismusnak abstract értelmzésébe, elvi fejtegetésébe nem akarok, de fölösleges is bocsátkozni. Annyi bizonyos, hogy alkotmányos országban a centralisationnak más értelme van mint annak az abstract fogalom ad.

A centralisationnak több fokozatai és korlátai vannak, melyeket, ha a szabad törvényhozás jelelte ki, s ezen fölül a nemzetnek joga van a kormányt, ha a kijelelt korlátokat túllépné, felelősségre vonni, ott a centralisatio vagy absolutismustóli félelem épen nincsen igazolva.

Igaz, hogy az a befolyás és hatalom, melyet a kormánynak a változott viszonyok között biztosítani mulhatlanul szükséges, az ügyeknek bizonyos központosítását követeli, bizonyos centralisatiót igényel. De ezen centralisatio nem fajulhat oly absolutismussá, mely az alkotmányosságnak ellentéte; csak felelősség nélküli centralisatio vezet absolutismushoz, a mint más részről bizonyos centralisatio nélkül felelősséget követelni lehetetlen.

Egyébiránt szabad alkotmányos nemzetnek nem csupán a kormány absolutismusa ellen kell magát megóvnia, hanem a pártabsolutismus ellen is szükség minden egyes polgárt biztosítani.

Alkotmányos nemzet nem csak a szabadság védelméről, hanem a rend fentartásának biztosításáról is kell hogy gondoskodjék, s midőn magát az iránt, hogy szabadsága, törvényei a kormány által meg ne sértesenek, a felelősség felállítása által biztosítá, kell, hogy a törvény iránti tiszteletet is biztosítsa, ugy hogy a törvények mindenütt és mindenki által megtartassanak és teljesíttessenek.

Oly nemzet, mely alkotmányos szabadságát, önállóságát annyira biztosította, mikép százados védelmi

helyzetéből ki, és a haladás és fejlődés terére léphet által; oly időben, midőn a nemzetnek nem részletesen, nem meggyénkint, hanem egyszerre tömegesen, s a nehézség lehető elláritásával kell haladnia, bár szükséges hogy jövőben is óvatos és elővigyázó legyen, de a mult viszonyok között felmerült veszélyektől túl félelmében ne tegyen oly intézkedéseket, melyek lépteit a haladásban csak egy perczig is késleltethetnék, s úgy szükség intézkednie, mikép az egész nemzetnek együttes haladása könnyitve és biztositva legyen.

Bár mily szabad törvényhozással birjon egy nemzet, lehetetlen mégis, hogy minden ügyekre, minden egyes esetre törvényt alkosson, lehetetlen, hogy a törvények végrehajtása fölött maga közvetlenül őrkdjék, s a törvényhozáson kívül akár egyesnek akár testületnek kell lenni, melyre a közvetlen felügyelés és őrkdés bízatik, s mely fel legyen jogositva, nem csak a törvények végrehajtásánál szükséges módozatok iránt intézkedni, melyeket a törvényhozás magának fen nem tartott vagy általában annak hatásköréhez nem is tartoznak, hanem oly ügyekben is intézkedhessék, melyek a törvényhozáshoz tartoznak ugyan, de melyekben mivel szüksége ekkoráig fen nem forgott, törvény még nem alkotott.

Van számtalan kérdés, melyekben a törvényhozás csak a főirányt jelöli ki, a főelvet határozza meg, de a kivitelnek részleteibe nem bocsátkozik; ilyenek például a kereskedelmi, közlekedési, gazdasági, közbiztonsági, közegészségi, honvédelmi stb. kérdések, melyeknek mikénti sikeresítése részleteibe a törvényhozás bocsátkozni nem szokott. Vannak ezen kívül oly esetek, melyek elintzésénél a törvénynek különféle értelmzése a kívánt sikert megghiusithatja.

Mindezen egész általánosságban felemlített esetekben, a kellő siker biztosítása és a szükséges egyöntetűség céljából, a rendelkezés és ideiglenes intézkedés jogával a központi kormánynak kell felruházva lennie.

A régi rendszerben, midőn a nemzet mindenkor csak a védelemre volt mintegy utalva, e jogokat leginkább a megyék gyakorolták, minő sikerrel? azt találon a régi közmondás fejezi ki, mely szerint „comitatus valet ad retinendum sed non ad acquirendum“; most azonban, midőn a nemzetnek haladnia, és a haladást nem csak felakadás ellen biztosítani, hanem azt könnyíteni is kell, egy szilárd és hatalmas kormányra van szükségünk, mely nem csak felügyelési, hanem felelősség kötelezettsége alatt intézkedési joggal is fel legyen ruházva.

Szerintem az intézkedések célszerűsége minden esetre jobban van biztosítva, ha azok egy magasabb és tágasabb látkörrel bíró és személyesen felelősségre vonható kormánytól erednek, mintha 52 megye egyenkint és önállólag intézkedik, melyeket feleletre vonni nem lehet, és melyeknél a particularismus félszeg iránya nem mellőzhető.

A kormány rendelkezési jogának természetes postulatuma az, hogy a megyék a hozzájuk leküldött kormányrendeleteket pontosan teljesíteni kötelesek legyenek.

Ezen kötelezettséget a „régii megyei rendszer“ pártolói, az autonomia megszüntetésének, s az alkotmányossággal meg nem egyeztethető vak engedelmességnek nevezik!

Ámde ott, hol a polgároktól azon törvényeknek végrehajtása kívántatik, melyek a nemzet hozzájárulásával, beleegyezésével alkottatnak, hol azon kormányrendeletei teljesítendőek, mely kormányt netaláni tör-

vényellenes rendeleteiért a nemzet felelősségre vonhatja, ott egyáltalában vak engedelmességről szó nem lehet, és az illetén panasz csak saját törvényeink és önmagunk iránti bizodalmatlanságot tanusít.

Egyébiránt, a mint nem adatik a kormánynak oly korlátlan hatalom, hogy a polgárokat mintegy jár-szalagon vezesse, vagy a megyéknek országos kérdésekbeni véleményét, felszólalását minden figyelem nélkül hagyhassa, és kivált a megyét közvetlenül érdeklő ügyekben, a megyei ügyek vezetésével megbizott megyei testületnek minden jogát absorbeálhassa, ugy más részről a megyéktől sem kívántatik az, miként ezek a kormány minden rendeletét szó nélkül vakon teljesítsék.

A megyéknek azon joga, mely szerint az országot érdeklő minden ügyekben tanácskozhatnak és véleményüket mind az országgyűléshez mind a kormánynak felterjeszthessék, jövőben is megmaradjon; legyen joguk — mint ezt a törvény fölötti örököségi jognál főnebb már előterjesztém, — a törvénybe ütköző felsőbb rendeletek ellen teljesítésök előtt, egyszer felírni és a kormányt figyelmeztetni; maradjon fen különösen azon joguk, miszerint a megyét érdeklő kérdéseknél, hol a helyi viszonyok és helyi szükség megítélésére legcompetensebb hatóság a megye, többször is felírhassanak; legyen joguk: miszerint a felsőbb rendeletek mikénti foganatosításáról tanácskozva, a tisztviselőkkel — kiknek választásábai befolyásuk — kivéve a törvényszéket — jövőben is fentartandó, határozatilag rendelkezhessenek, és ezek jelentéseit bekövetelthessék, valamint általában az egész administratio fölött felügyeljenek; legyen joguk a törvények végrehajtására nézve, hol az országgyűlés nem rendelkezett, statutumokat is alkotni; de valamint a megye jogosan várja és követelheti a kor-

mánytól, hogy országos intézkedéseiben, az egyes megyék sajátos viszonyait és körülményeit, a mennyire csak lehet, figyelembe vegye, úgy viszont a megyéktől is követelhető sőt kell is követelni, miszerint saját ügyeik elintézésénél, részint a többi megyére, részint az egész ország közérdekére tekiutettel legyenek, s ennélfogva köteleztessék a megye, miként hozott statutumait a kormányhoz felterjeszsze, azok hatálybaléptetése vagy megváltoztatása a kormány jóváhagyásától tétvéen függővé.

A kormány hatalmának illetén kiterjesztését, s a megyei önkormányzatnak ezen megszorítását, valamint általában a megyei önkormányzatban behozatni szándékolt illetén változást, mely szerint a súlypont a megyékből egészen a kormányba helyezettnek által, sokan a nemzet geniususa s régi alkotmányunk szellemével meg nem egyezőnek tartják, minthogy pedig minden nemzet saját modorában akar boldogittatni, azért szerintök nem más nemzeteket utánozni, hanem csak saját alkotmányunkat kell kifejleszteni.

Bár egy államrendszer megállapításánál, vagy annak további fejlesztése és átalakításánál, és egyáltalában a törvényalkotásnál, a nemzetnek — melynek számára a törvény hozatik vagy valamely rendszer meghatározatják, — geniusát s szokásait figyelem nélkül hagyni nem lehet, a főirányt mégis leginkább azon körülmények és viszonyok jelölik ki, melyek az illető nemzetet környezik. S a mint ebből az következtethető, hogy sem a rendszert, sem a törvényt alapos ok nélkül változtatni vagy módosítani nem kell, úgy viszont az is következik, miszerint merülhetnek fel oly körülmények és állhatnak elő olyan viszonyok, melyek a törvénynek vagy rendszernek olyatén módosítását és átalakítását

kivánják, mely az előbbeni rendszer geniusával homlokegyenest ellenkezik.

És ilyen helyzetben vagyunk a megyei önkormányzatnak főntebb említett szellemére nézve is.

A nemzet életében 1848-ban oly praecedentiákat látunk, melyeket megváltoztatni a nemzetnek alig áll többé hatalmában, s egyébkint is a nemzet jövőjének, haladásának, jobblétének érdeke elutasíthatlanul követeli, hogy az előbbi rendszer szellemétől eltérőleg — a megyei önkormányzatban nevezetes módosításokat és változásokat tegyünk.

Régi megyei önkormányzatunk geniusá, szelleme két fővonásában tűnik ki leginkább.

Először: hogy minden honpolgár, ki politikai jogokkal bír, személyesen és közvetlenül vett részt a megyei önkormányzatban s az ügyek vezetése és elintézésében.

Amde az 1848-ki törvényhozás a megyei rendszert is képviselői alpra fektette, s habár ez a megyei önkormányzat előbbi geniusával ellenkezik, ezt többé az 1848. törvények eltörlése nélkül megváltoztatni nem lehet.

Másodszor: az önkormányzat másik fővonása a „nem felelősségben“ állott, miszerint t. i. a határozatok mindig „nos universitas“ nevében hozattak, így a hozott határozatokért senkit sem lehetett feleletre vonni.

A nem felelősség elve azonban csak az 1848 előtt fenállott ugynevezett védelmi államrendszerünkben lehetett czélszerű sőt szükséges; akkor t. i. midőn a collegialis nem felelős kormányzat mellett, a szomszéd absolutismusnak alkotmányellenes törekvéseivel szemközt, megyei intézményünk főhivatása az alkotmány védelmében állott, mely védelem csak úgy és akkor volt sikeresen eszközölhető, ha a felelősség nélküli ha-

talom azért. mert alkotmányellenes törekvései és túlkapásai ellenzésre találtak, senkit feleletre nem vonhatott.

Miután azonban a nemzet régen belátta, miként a fenállott védelmi rendszer a nemzet anyagi és szellemi felvirágoztatásában meddő volt, s haladásunknak akadályul szolgált, 1848-ban pedig sikertült nemzeti önállóságunkat valósággá emelve, a nemzet által szabadon választandó, képviselőkkel álló, és évenként összehívandó országgyűlés s felelős parlamenti kormány behozatalával, az alkotmány megvédésére végre más biztosítékokat szereznie, ez oknál fogva államrendszerünkben mindenhol a felelősség elvét állította fel, s a nemzeti erőnek, mely előbb csupán a conservatívban találta egész tevékenységét, productiv működését tette lehetővé.

Minek következtében a tér nemzetünk anyagi és szellemi felvirágoztatására megnyitván, a haladás iratott az ország zászlójára, ez pedig csak úgy vezettethetik győzelemre, ha a felelősség elve nem csupán a kormány ellenében érvényesítettik, hanem ha ez a rendelkezésére álló végrehajtási közegeket — ezek pedig a megyék — viszont feleletre vonhatja.

A megyék jövő rendezésénél tehát a régi megyei önkormányzatnak a nem felelősségben nyilvánult szellemével is multhatlanul ellenkezésbe kell jönni a törvényhozásnak, ha csak mint előbb is említém, az 1848-ki törvényekkel végkép szakítani nem akar.

Az előre bocsátottak szerint a felelősség eszméje következetesen a megyéknél is érvényesítendő lévén, az e tekintetben sok oldalról tett különböző javaslatoktól eltérőleg, igénytelen nézetem ebből áll: hogy miután a megyei bizottmánynak felelősségre vonása collegialis természeténél fogva gyakorlati eredményre nem

vezet, azon esetben, ha a megye egyszeri felírása után — mire a fentebbiek szerint jogosítva lenne — a felelős kormánynak másodizbeni rendeletét jogosulatlanul bár, de mégis vonakodnék teljesíteni, a ministerium — kivéve a törvénytelen adó és katonáztatásra vonatkozó rendeleteket, mit már föntebb is megemlítetttem, ugyszinte a megyét különösen és közvetlenül érdeklő kormányintézkedéseket, mik ellen a megye ismételt felírásokra volna jogosítva, — minden más rendeletét egyenesen a megyei tisztviselőkkel hajtathassa végre; s bár ezek különben a megye rendelkezése alatt állanak, azon specificus esetben, midőn a megye a törvény engedte korlátokon túllépett, ezen rendeletek foganatosítására nézve a tisztviselők a kormány iránt felelőssé tétessenek.

Ujabb időben sokan a kormány felelősségét, melyre a kormány rendeletei végrehajtásának követelése basiroztatik, illusoriusnak tartják, a mennyiben a ministerium az országgyűlési többségnek levén kifolyása, azt, hogy ezen többség által, melyre a ministerium támaszkodik, és mely ezt szerintök tüskén bokron keresztül szokta követni, sikeresen feleletre vonassék, majd csak nem lehetetlennek gondolják. Ez azonban, valamint egyrészt a nemzet által szabadon választott országgyűlési képviselők ellen bizalmatlanságot tanusít, úgy másrészt a nemzet többségének legjelesebb férfiai-ból alakult ministerium ellen is — mintha ez saját hatalmábani elbizakodottságában, a többségnek személyes önérdek sugallta conniventíájára támaszkodva, az országgyűlési kisebbség véleményét s a szabad sajtó nyilvánulásait semmibe sem venné, — méltatlan gyanusítást foglal magában.

A parlamentáris kormány felelősségének s általában a felelősség intézményének ereje, a ministerium

perbefogatásán és elítéltetésén, vagyis a megtorló eszközök tetteles használatán kívül a kormánynak azon tudatában is áll, miszerint intézkedései mindegyikéről a nemzetnek számolni tartozik, s a compromissionak azon érzetében, melynél fogva a nemzet közvéleménye előtt a hazafias sajtó és a higgadt oppositio méltányos vádjai által sujtatik.

A ministeri felelősségnek üdvös volta és az alkotmány biztosítására kielégítővé tétele minden esetre a nemzet erejétől föltételeztetik, mint ezt a nemzet bölcse, Deák Ferencz az 1848-diki pozsonyi országgyűlésen megjegyzé: „a független felelős kormány még csak forma, melynek a nemzet ereje fog adni életet. Ugyanazon felelősségi törvények mellett *Villele* ministeriuma büntetlen zsarnoka volt Franciaországnak, a melyek mellett *Po-lignacot* és társait feleletre vonta a francia nép; mert az első epochában gyenge volt a francia nemzet, a másodikban erős. Ezzel, mondom, meg van adva a nemzetnek, a mit a papiroson meg lehet adni, de hogy az papiroson ne maradjon, a nemzet characterétől, elhatározásától, elszántságától függ.“

Arra, hogy a kormány felelősségébe helyezett biztosíték, mint Deák Ferencz mondá, papiroson ne maradjon, a sajtószabadság és szabadszólási jog, főleg pedig az országgyűlés minden egyes képviselőjének ama joga, miszerint a kormány tetteit szigorú bírálat alá veheti, kétségtelen a leghatalmasabb eszközül szolgál; sajnos azonban, hogy ez eszközöket némelyek a sajtónak inkább szabadosságában és féktelenségében keresik, s egyáltalában arra használják: hogy a nemzet legjelesb férfait úton útfélen sárral dobálva,

s a haza elárulása, a szabadság elnyomásával könyelműen vádolva, ilyen méltatlanságokkal a főnebbi eszközöknek nem hatályosságát, hanem inkább gyengítését eredményezik.

Vannak, kik a parlamentáris felelős kormányt az alkotmány megvédésére és nemzetünk felvirágoztatására leghatályosabb államrendszernek elismerik ugyan, s a megyéket mint ezen kormányrendszerre s a haladásra akadályosokat, ha nem is megszüntetni, de legalább is megszorítani in principio hajlandók lennének; de tekintve sajátos viszonyainkat, melyeknél fogva az austriai birodalommal most is oly kapcsolatban vagyunk, mely alkotmányunkat úgy mint 1848 előtt, most is veszélyezteti, ez okból a megyéknek a kormány irányában régi állását és jogait legkevésbé sem kívánják megszoríttatni.

Ezek aggodalma azonban csak akkor birna némi alappal, ha Austriában még most is absolut kormányforma uralkodnék; a nemzet kifejlődésének akadályát, — alkotmányának veszélyét nem az Austriávali kapcsolatban, hanem abban látta rejleni, hogy ott nem alkotmányos, hanem absolut kormányzás állott fén. — E meggyőződésnek Kossuth Lajos az utolsó pozsonyi országgyűlésen e szavakban adott kifejezést: „hazánk állapotát leglényegesebben azon viszony érdekli, melyben mi az austriai monarchia tartományaihoz állunk. Senki nálamnál e viszonyt jobban nem tisztelheti, s pedig nem csak azért, mivel az fejedelmünk egységének az 1723. II. t.-cz. megörökítésével szentesítve van, hanem azért is, mivel én e viszony szövetségében látom úgy hazánk mint az uralkodó ház jövődjének biztosítékát, sőt látom annak

constitutionalis kifejlődésében az európai civilizationak egyik hatalmas paizsát sokan e viszonyban keresnék hazánk jogszerű igényeinek akadályait, mivel hogy tapasztalják, miként az érdekek találkozásainak esetében, hazánk érdekei, az austriai örökös tartományok vélt érdekeinek gyakorta alárendeltetnek, s igazságos kívánatainak elmellőzése azon ürügygyel mentegettetik, hogy teljesítésüket az austriai tartományokra való tekintet nem engedi. Ámde én ezen imputatio alaposságát a legkerekebben tagadom, sőt állítom: hogy az uralkodó háznak rosz szolgálatot teszen a ki azon véleményt igyekszik terjeszteni, mintha hazánk jogszerű érdekeit Austria érdekei szükségkép ellenezhetnék.“

„Én ezt kereken tagadom; lelkem erős meggyőződésével ismétlem, mit a KK. és RR. táblája 1844-ben kimondott, hogy a magyar alkotmányos élet teljes kifejlődése az örökös tartományokkal viszony mellett lehetséges; és állítom azt, hogy ha e tekintetben nehézségek forognak fen, ha érdekeink itt ott ütközésben lenni látszanak, ezen nehézségek és ezen ütközés nem a szövetséges tartományokkal viszony természetéből erednek, hanem ama kormányrendszer divergens irányából, mely a szomszéd tartományokkal találkozásunk historiai alakját megváltoztatván, a magyar alkotmányossággal irányellentétbe jött; és e divergentia által érdektalálkozásainkat is ütközésbe ragadta. Fájdalmas de természetes, hogy amaz abszolutistikus változásból előbb divergentiáknak,

utóbb érdekütközéseknek kellett következni; melyek azonban nem onnan származtak, mintha érdekeink a birodalmi tartományok érdekétől természet szerint különböznének, hanem származtak onnan, hogy azon kormányzati rendszer által különbözökké tétettenek

. kívánom kimondatni,

hogy intézkedéseink közben a szomszéd örökös tartományokkal érdektalálkozásainknak méltányos kiegyenlítésére, hazánk országos önállásának s törvényes jogainak megőrzése mellett, annál nagyobb készséggel nyújtandunk segédkezet, minél erősebben meg vagyunk győződve, hogy ennek nehézségei nem a köztünk szövetséges viszony természetéből, hanem a birodalmi kormányrendszernek irányából erednek.

. Kimondám meggyőződésemet, miszerint én a nemzet által várt reformok tekintetében nem érezhetem hazánkat arra nézve biztosnak, hogy irányuk alkotmányos, s eredményük a nemzeti szabadságnak kedvező leend, valameddig a *pragmatica sanctio* következtében velünk egy fejedelmet uraló birodalom kormányrendszere az alkotmányossággal ellentétben áll. Kimondám meggyőződésemet, hogy a köztünk és a császári birodalom szövetséges népei közt fenforgó érdektalálkozást szabadságunk, jólétünk kára nélkül csak a közös alkotmányosság érzelmekön alapján lehet kiegyenlíteni. —

. az léssen a Habsburg-ház második

alapítója, ki a birodalom kormányrendszerét alkotmányos irányban reformálандja.“

Íme tehát Kossuth alkotmányunkra és hazánk jövődjére nézve, az austriai birodalommal kapcsolatban nem csak veszélyt nem látott, sőt abban találta kifejlődésünknek s az európai civilizationnak egyik leg-hatalmasabb paizsát; azok aggodalmának alaposságát pedig, mintha az Austriávali viszonyban hazánk jogos igényeinek kielégítése ellenében akadályok rejlenének, s abban érdekeinknek az austriai örökös tartományok érdekeivel szemközt némi alárendeltsége foglaltatnék, legkerekebben tagadta.

Kimondá meggyőződését, hogy ugy alkotmányunk kifejtésében, s a szomszéd örökös tartományokkal közös érdekeink méltányos kiegyenlítésében, valamint hazánk országos önállóságának s törvényes jogainak megőrzésében a veszély nem kapcsolatunkban, hanem a mienktől divergens absolut irányban található fel csupán, és teljesen megnyugodva leend, ha a császári velünk szövetséges birodalom alkotmányos irányban lesz reformálva.

S ugyan ez volt az egész nemzetnek osztatlan meggyőződése, minek törvényes elismerése s ünnepélyes kijelentése az akkori vagyis 1848-ki utolsó pozsonyi országgyűlés Kossuth indítványára tett márcziusi felirása következő szavaiban foglaltatik: „Hazánkra visszatekintve, előttünk áll annak emlékezete, hogy három század óta alkotmányos életünket a kor igényeihez képest nem csak ki nem fejtettük, de sőt leginkább fentartására kelle minden gondjainkat fordítanunk.“

„Ennek oka: hogy Felséged birodalmi kormánya nem levén alkotmányos irányu, ugy

kormányunk önállásával mint alkotmányos életünkkel öszhangzásban nem lehetett.

.....
 „a hírség ösztöne, s a rajtunk fekvő felelőség kényszerít kimondani: hogy mi valamint a jelentkező bajok valódi kútfejét, és saját elmaradásunk egyik főokát is a birodalmi kormányrendszer természetében találjuk; ugy erősen meg vagyunk győződve, Felséged az elkövetkezendő balesemények legbiztosabbóvszerét, hí népeinek legbarátságosabb egyetértését, a monarchia különböző tartományainak legerősebb forrasztékát, s mindezek által felséges trónjának s az uralkodó háznak legrendíthetlenebb támaszát abban találandja fel, ha fejedelmi székét minden uralkodói viszonyaiban a kor szükségei által múlhatlanul igényelt alkotmányos institutiókkal környezendi.“

Azon ellenvetés vagy aggodalom megszüntetésére tehát, miszerint az Austriávali kapcsolatban alkotmányunkra nézve még folytonos veszedelem rejlenék, elegendő a fentebbi országgyűlési beszédre és felírára hivatkozni, és utalni azon körülményre, miszerint jelenleg már az austriai örökös tartományokban is constitutionalis elveken nyugszik a kormányzat, s ott is parlamentáris felelős kormány hozatott be.

Mások az ugynevezett közös ügyeknek az 1867-dik évi országgyűlés által megállapított kezelése módjában hazánk némi függését látják, s azt az országra nézve terhesnek, működésében céliránytalannak, nehézkosnak tartva, ugy alkotmányunkra, valamint hazánk önállására s nemzeti kormányunk függetlenségére

nézve veszélyesnek, vagyis a régi veszélyt ezen szempontokból még mindig fenállónak hiszik.

Tagadhatlan, hogy azon veszély, mely alkotmányunkat az austriai örökös tartományokban előbb fenállott absolut rendszerből fenyegeté, csupán az által, — hogy az absolut kormány helyett most már ott is alkotmányos kormányzat hozatott be, — még tökéletesen mellőzve nincsen, hanem szükséges, hogy a fejedelem egységénél fogva köztünk és az austriai monarchia többi tartományai között fenálló és a pragmatica sanctio érvényességének tartama alatt meg nem szüntethető közös viszonyok és kötelezettségeknek mikénti teljesítése vagy azoknak mikénti elhatározása iránt oly egyezmény jöjjön létre, mely az egymástóli függést kizárva, hazánk önállóságát biztosítsa.

Láttuk 1848-ban, hogy ámbár a főnebbi országgyűlési beszéd elmondása és az akkori felirat elküldése után, néhány nap mulva az austriai örökös tartományokban előbb követett absolut irány megdőlt, s ott is alkotmányos intézmények hozattak be, mégis a veszély, mely alkotmányunkat és nemzeti önállásunkat előbb fenyegette, el nem enyészett, hanem oly bouyodalmakba sodortattunk, melyek gyászos következményeiben hazánkat majdnem a végenyészetnek tették ki.

Nem akarok itt azon okok fejtegetésébe ereszkedni, melyek ama gyászos következményeket előidézték, — igen nagy kitérést kellene akkor magamnak engedni, mely az e műben kitüzött czéloimtól nagyon eltávolítana; annyi azonban kétségtelen, hogy az egyik fő baj ama körülményben gyökeredzett, miszerint az úgynevezett közös ügyekre nézve tökéletes és minden részre kielégítő intézkedés nem történt.

Az 1848. III. t.-czikkben meghatározott ugyan, hogy „a magyar ministerek egyike folyvást ő felségének személye körül legyen, s mindazon viszonyokba, melyek a hazát a közös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviselje,“ vagyis hogy a *pragmatica sanctio*ból eredő közös viszonyokra nézve, a magyar kormány az örökös tartományok kormányával érintkezzék; azon tárgyakra nézve azonban, melyekben a két egymástól független kormány egymással érintkezése elégtelen, és a két egymástól független törvényhozás elébe tartoznak, — az 1848-diki törvényhozás nem intézkedett; pedig intézkedni annyival is inkább szükséges lett volna, mert mint az előbb idézett országgyűlési feliratból kitűnik, maga a nemzet kérte ő felségét, miszerint trónját minden uralkodói viszonyaiban alkotmányos intézményekkel környezze, s így magának a nemzetnek volt kívánsága, hogy azon közös tárgyak elhatározása, melyekben Austria részéről előbb az abszolút fejedelem intézkedett, az alkotmányos törvényhozássra bízassék.

Később, midőn 1848. szeptember havában, a pesti országgyűlés a közös tárgyak elintézése végett magát az austriai alkotmányozó országgyűléssel érintkezésbe tenni akarta, a kedélyek már annyira elkeserítve voltak, hogy azon érintkezési szándék eredmény nélkül maradt.

Az 1861-diki országgyűlésen a közös ügyek elintézésére a törvényhozás felhivatott ugyan, de nem hogy azok mikénti kezelése és tárgyalása iránt tanácskozzék és határozzon, hanem arra szólított fel, hogy a közös birodalmi tanácsba képviselőket küldjön, s így mintegy az követeltetett tőle, hogy a törvényho-

zási jogot, melyet nemzetünk eddig saját országgyűlésein gyakorlott, legfontosabb érdekeinkre nézve a birodalmi tanácsnak adja által. Ezen módozatot azonban, bár mennyire érezte is a közös viszonyok méltányos elintézésének és kiegyenlítésének, s ez uton a már-már elviselhetlenné vált bajok orvoslásának szükségét, az országgyűlés el nem fogadhatta, mert ezen orvoslást ama latin kozmondas szerint: „*medicina peior morbo*“ magánál a bajnál veszélyesebbnek tartá.

Végre 1867-ben sikerült a törvényhozásnak a magyar korona országai, és az ő felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyok és ezek elintézési módja iránt, a tökéletes paritás elvén, mindkét részre elfogadható és kielégítő egyezményt hozni létre, mely az azon évi XII. t.-czikkbe foglalva, legfelsőbb szentesítést nyert.

Nem akarom vitatni, hogy a közös ügyi kérdéseknek ezen törvényczikkben meghatározott tárgyalása és elintézése a feladat lehető legtökéletesebb megoldásának módozatául tekinthető, mely vágyaink elérhető netovábbját képezné; addig azonban, míg emél tökéletesebb és elfogadhatóbb javaslatba hozatni nem fog, azt czéliránytalannak nyilvánítani alig lehet, miután az a tényleges helyzetnek és a fenálló viszonyoknak, melyek ily egyezmények létrehozásánál leginkább irányadók, tökéletesen megfelel; de legkevésbé alapos azok állítása, kik abban az ország függetlenségét és törvényes önállását veszélyeztetve látják, vagy mintha abban az 1861-diki országgyűlés feliratában kifejtett nemzeti jogainknak feladata, s az ott nyomatékosan hangsúlyoztatott állásponttól eltérés foglaltatnék.

Egyébiránt ezen törvényczikk czélszerűsége, ugy a sajtó útján, valamint az országgyűlésen annyira és

oly alaposan lón már mások által kitiintetve, és gyakorlatisága a tények által bebizonyitva, miként itt azok ismétlése felesleges, és csupán általánosságban kívánok reá néhány igénytelen észrevételt tenni.

A közös ügyeket és azok megoldásának szükségét az 1861-diki felirat nem csak kétségbe nem vonta, sőt ismételve kijelenté, hogy a közös viszonyok tisztába hozatala czéljából „készek vagyunk az örökös tartományok alkotmányos népeivel, mint önálló szabad ország, függetlenségünk megóvása mellett, esetenként szabadon és nyílt őszinteséggel érintkezni,“ hogy „készek vagyunk azt, mit tennünk szabad, s mit önállásunk s alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, *a törvénytiszta szigorú kötelesség mértékén túl is méltányosság alapján politikai tekintetből megtenni*, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az eddig fenállott absolut rendszer fonák eljárása összehalmozott, az ő jólétök s azzal együtt a mienk is össze ne roskadjon, s a lefolyt idők káros következései róluk és rólunk elháríttassanak;“ s csupán azon esetre tagadta meg ebbeli készségét, „ha a mi politikai jogaink tekintetbe nem vétetnek, ha törvényes önállásunk megtámadtatik, s ha az alapszerződés által biztosított ősi alkotmányunk helyett, más valamely octroyozott alkotmányt — birodalmi parlamentet — akarnak reánk kényszeríteni“, mely birodalmi parlamenthez „mi csak alkotmányos önállásunknak és leglényegesebb jogainknak feláldozásával küldhetnénk képviselőket,“ s melyben „Magyarország minden szóbeli biztosítékok daczára végre mégis osztrák provincziának fogna tekintetni,“ minden esetre pedig majorizáltatnék.

Ha már most ezen az 1861-diki feliratban kimondottakkal az 1867-dik évi XII. t.-cikkben megállapított egyezményt összehasonlítjuk, s a párhuzamot köztük elfogulatlanul állítjuk fel, elismernünk kellünk, miszerint a most említett s kölcsönös elfogadás után legfelsőbb szentesítést nyert egyezményben, úgy önállóságunk és törvényes függetlenségünk biztosítva, valamint a paritás elve is a majorizálás lehetetlenítésével tökéletesen biztosítva vagyon, el kell ismernünk, miszerint ezen egyezményben a közös ügyek közé, az 1861-ben olyanokul elismerteken kívül mi sem soroltatott, sőt a királyi háztartás — mi 1848-ban is közös ügynek tartatott, — az 1867-dik évi XII-dik törvénycikkben a nemzet különleges ellátásának lett fenntartva.

Az 1861-diki felirat viszonyaink kifejtésében a *pragmatica sanctio* alapjára helyezkedett; ezt vette alapul az 1867-diki egyezmény is, s a *pragmatica sanctio* következtében egy közös fejedelem alatt feloszthatlanul és elválthatlanul álló országok közti viszonyos kötelezettségeket innen származtatja.

1861-ben a nemzet mint független szabad ország csupán alkotmányos népekkel nyilatkozott hajlandónak a közös ügyekre nézve esetenként érintkezni, mely feltétel, hogy t. i. az austriai örökös tartományokban is teljes alkotmányosság lépjen életbe, mert Magyarország azon országoknak csak alkotmányos képviselővel léphet esetenként érintkezésbe, az 1867-diki egyezményben is kikötötetett, az esetek maguk tüzetesen határoztatván meg.

A nemzet törvényes önállása s az országnak a *pragmatica sanctio*ban fenntartott törvényhozási és kor-

mányzati függetlensége pedig szinte teljesen biztosítva van.

Tekintsük csak az érintkezések módozatait — amint azok az 1867. XII. törvényczikkben felállítva vannak — közelebbről. Abban az egymással érintkező országok teljesen önálló és egymástól független két államnak tekintetnek, melyek csupán a közös védelem, és ezzel kapcsolatosan kifelé a közös képviselet tekintetéből szövetkeztek, s a tökéletes paritás elvére vannak állítva, mely egyiknek a másikkal befolyásában túlsúlyt nem enged, s az egymástóli függésnek vagy érdekekbeni alárendeltségnek még árnyékát is kizárja.

A két államnak, t. i. az austriai és a magyar államnak egymással érintkezése céljából kiküldendő bizottságokba — delegatiókba — mindegyik állam saját országgyűlésén, szabadon és függetlenül, s egyenlő számmal választja képviselőit, s ezen delegatiók, hogy az önállóság annál világosabban tüntessék ki, s a közös törvényhozásnak vagy közös tanácskozásnak még színe is mellőzve legyen, egymással csak írásban, t. i. határozataiknak és észrevételeiknek írásban közlésével érintkeznek, és csak ha három izenetváltás után sem sikerült kölcsönös megállapodásra jutniok, tarthat a két delegatio együttes ülést, de akkor is egyedül csak egyszerű szavazás végett, szóváltásnak köztök semmi esetben sem lévén helye; hogy pedig a paritás elve a szavazásnál sem sértessék meg, az esetben, ha az egyik vagy másik fél delegatiójából egy vagy több tag elmaradt volna, a másik fél delegatiója sorshuzás utján tartozik tagjainak számát olyképen leszállítani, hogy mind a két fél delegatiója tagjainak számára nézve teljesen egyenlő legyen.

Törvényhozásunknak ezen a paritás elvének sér-
tetlen fentartása és a majorizálásnak, a befolyásolásnak
teljes kizárására irányzott törekvésénél fogva, a főn-
tebbi határozványokban nyilvánult aggodalmassága
szinte kicsinyesnek mondható, — mert az érintkezési
módozatnak majdnem a képzelhető legszélső határáig
ment, melyen túl már csupán a jelekkel értekezés volna
lehetséges, — mely aggodalmasság csak is az utolsó
háromszázados multban felkeltett féltékenységben talál-
hatja magyarázatát.

A közös diplomatiái képviselő és védelem eszkö-
zeinek az imént említett országgyűlési bizottságokra
— delegációkra — bizott megszavazásán, mint szinte
az ezen eszközök kezelésével megbízott közös ügyi
kormányának azok hová fordítása és mikénti felhasználásáról
megszámoltatásán és felelősségre vonásán ki-
vül, ezen delegációk körébe mi sem tartozik; minden
más kérdés, ugymint az országos szükségleteknek minő
adónemekkel fedezése, a közigazgatás és igazságszol-
gáltatás önálló meghatározása, czélszerű s az iparra mi-
nél kevesebb teherrel járó, sőt azt előmozdító adózási
törvények kidolgozása és behozatala, de még a vé-
delmi rendszernek megállapítása, a hadsereg kiegészi-
tése és az ujonczok megajánlásának joga, valamint a
véderő elhelyezése is, mint hajdan, az országgyűlés
egyedüli intézkedésének van fentartva.

Az ország kereskedelme és ipara előmozdítása cél-
jából a vám- és kereskedelmi szövetséget, úgy
szinte a főbb vasuti vonalok iránti tervezetet mint két
egymástól független és jogilag külön álló országban,
a két ország felelős ministeriuma közös egyetértéssel
készíti és terjeszti mindenik ministerium az illető or-
szággyűlések elé.

A mi az államadósságokat illeti, azok kérdése szinte az 1861-diki országgyűlés feliratainak szellemében, — melyekben ismételve késznek nyilatkozott a nemzet „a törvényszabta szigorú köteleesség mértékén túl is méltányosság alapján politikai tekintetből“ megtenni mindazt, mi a lefolyt idők káros követkevéseinek „róluk és rólunk“ leendő elbáritására szükséges, — előleges értekezés folytán, és mint „szabad nemzet által szabad nemzettel“ kötött egyezkedés útján intéztetett el; jövőben valamely kölcsön felvétele minden egyes esetben a magyar országgyűlés beleegyezésétől tétetvén függővé.

Valóban, ha az időre, mióta viszonyunk az austriai birodalommal fenáll, vagyis több mint háromszázados utóbbi történelmünkre visszatekintünk, megvalani vagyunk kénytelenek, hogy állami önállóságunk, nemzeti létünk, a mostaninál az utolsó három század alatt soha jobban biztosítva nem volt, s anyagi úgy mint szellemi kifejlődésünk eszközei annyira mint épen jelenleg saját kezeinkbe letéve nem voltak.

A terheket, miket az 1867-diki egyezmény nyomán úgy a multa t. i. az államadósságokra, valamint a közös diplomatiái képviselő és védelem tekinteténél fogva, ennek költségeire nézve magunkra vállaltunk, sokan igen nyomasztóknak tartják, — pedig e terhekre nem is örök időkre, hanem csak bizonyos meghatározott évekre vállalkozánk, azok leteltével a változható körülmények szerint mindenkor újabb alku kötése tartatván fen. Meglehet, hogy némelyek az 1867. XII. t.-cikket nemzeti önállásunkra oly veszélyesnek — és egyáltalában oly terhesnek tartják, hogy a végelválásban vagy

pedig más szövetségben gondolnák hazánk üdvét fel-
találhatni.

Felejthetlen nagy Széchenyink a viszonyt, melyben
hazánk az austriai birodalommal áll, igen találóan ve-
gyes házasságnak nevezte.

Személyesítsük e viszonyt egy pillanatra.

Képzeltetünk-e magunknak e házasság elválasz-
tása vagy felbontásánál birót, ki végleges el-
válásunk esetére is a mostaninál kevesebb te-
herrel róvna meg bennünket?

Sajátos viszonyaink mellett — mint azt a jelen ki-
egyezőssel meg nem elégedők is elismerik — önma-
gunkban, önállóan fenállani, vagy legalább is ezen
fenállásunkban idegen vágyak és megtámadások ellen
magunkat biztosságban érezni képesek nem vagyunk,
hanem más szövetségesről kellene gondoskodni.

Megengedem, akadna olyan szövetséges, ki
védelmünket a jelenleginél részünkről hozott kisebb
áldozat mellett is elvállalni kész volna; de kérdés,
lenne-e ebben köszönet? nem lenne-e épen a részünk-
ről kötelezettség csekélysége mellett függetlenségünk
veszélyeztetve? S nem fognánk-e általa az elnyelés
vagyis a megsemmisülés veszélyébe döntetni? Küldmeg-
támadás ellen igaz, a hatalmas szövetséges biztosítana
talán bennünket, de ezen biztosság, ezen nyugalom
nemzeti létünk, nemzeti egyéniségünk vég-
megsemmisülésével lenne megvásárolva!

Ha pedig állami fenmaradásunk biztosítására a
dunai fejedelemségekkeli szövetségben keresnénk óvszert,
volnánk-e akkor is magyar államiságunkban biztosítva?
s a magyar állam foglalna-e mint ilyen helyet az
európai államok sorában? A szent István koronája

alatti országtömb, meddig maradna osztatlan magyar birodalom?

A kik e tekintetben vérmes remények kecsgetető színeivel hazánk boldog jövőjéről képesek maguknak csakképeket festeni, olvassák el a román és szláv lapoknak naponkint sűrűbben hozott izgatásait, olvassák el kiáltványait, politikai egyletek alakítására, melyeknek feladatuk legyen „kierőszakolni azt, a mi a hazában a nem magyaroknak — szerintök — dukál.“

„A magyarok uralma alatt annyi a szláv és román, mint homok a tengerben, zúduljatok fel mindnyájan!“

„Ha a magyarok önkénye be is zárat egynehány agitátort, mindenik bezárrotnak helyébe lépjen száz új agitátor, megragadandó a nemzetiség szent jogai zászlóját.... Audaces fortuna juvat!“

„Mondjanak le a magyarok a Kárpátoktól az Adriáig szerencsétlen törekvésökről. Alakuljon Magyarország a nemzeti egyenjoguság és nemzeti foederalismus alapján egy nem specificie magyar, hanem egy általán vett ugar állammá, egy diversorum laborum foederativ államává!“

Ily és ehhez hasonló nyilatkozatoknak mindig nagyobb és nagyobb térfoglalása mellett aligha fogjuk magunkat azon reményben ringathatni, hogy az austriai szövetséget magától eltaszított magyar állam, királyának koronázási esküjébe tovább is beleszöjje a magyar birodalom sértetlen fentartása kötelezettségét? s az új királynak a koronázásnál teendő négy kardvágása, többé nem Magyarország határainak minden oldalról

megvédését, hanem inkább azoknak nemzetiségek szerinti szétszakítását jelentené?

De különben is micsoda jövő várhat reánk a dunai fejedelemségekkel szövetségben? tudjuk, hogy a dunai fejedelemségek államisága véglegesen garantírozva nincsen, s azok hatalmas szomszédok csalétketül szolgálnak, vagy legalább is oly területekül tekintetnek, melyekkel tőlük idegen államok kárpótlása czéloztatik eszközöztetni.

És ha a velök való egyesülés által erősödve, ezen szövetséges állam függetlenségének európai elismerése kivívthatnék is, valjon abban nemzetünk tartós szerepre számolhatna-e s nem esnének-e előbb utóbb a szomszéd nagy állam elnyelési vágyainak áldozatul?

Mig ellenben az austriai birodalom fenállásának szüksége európailag van elismerve, s minél őszintebben csatlakozunk ezen birodalomhoz, annál tiszteltebbé leend az a többi államok előtt, annál biztosabban fogja betölthetni európai missióját, és annál inkább el fog ismertetni további fentartásának a civilizatio érdekébeni szüksége; mivel pedig abban nemzeti létünk jogosultsága százados meggyőződésévé vált, annál kevésbé van abban biztonságunk, egyediségünk veszélyeztetve!

* * *

Bocsánatot kérek e talán kissé hosszabbra terjedt, és jelen értekezés tárgyával szorosán egybefüggésben lenni nem látszó kitérésért; azok irányában láttam e kitérést szükségesnek, kik az austriai birodalommali kapcsolatban és az ezen kapcsolat folytán 1867-dik évben a közös ügyekre nézve köztünk és az austriai örökös

tartományok között létrejött egyezményben érdekeinknek némi alárendelését vélik feltalálhatni és ennél fogva kormányunknak függetlenségét kétségbe vonván, alkotmányunknak és törvényes önállásunknak biztosítására a megyéket, mint megannyi védbástyákat, régi jogaik gyakorlatában tovább is meghagyatni, és a szerintök nem teljesen független kormánynak hatalmát a megyék által mintegy ellensúlyoztatni kívánják.

A szabadságot biztosítani és féltékenyen őrizni minden nemzetnek kötelessége; de midőn e tekintetben a kellő biztosítékok már megszerezvék, — a mennyiben úgy állami önállóságunk, valamint alkotmányos szabadságunk biztosítékát, az utóbbi három század alatt, a mostaninál, a föntebb kifejtettek szerint, soha hatályosabban nem birtuk, ennek további fentartására és bármely oldalról megvédésére most már a haladás terére kell lépni a nemzetnek, s az anyagi és szellemi fejlődés minden akadályait félre téve életképességünket a cultura terén bebizonyítani és szellemi fensőbbségünket folytonos haladással biztosítani szükséges, különben sem a szabadságnak, — mely nem valami tisztán szellemi és phantastikus eszmét képez, hanem szilárd kézzelfogható jó, melyet mindig valódi eredménye szerint, mindegyiknek boldogsága és jóléte szerint kell megítélnünk, s mely leginkább a személy és vagyon biztonságában áll, — sem pedig ellenséges elemek megtámadásaitól ostromlott állami önállóságunknak, függetlenségünknek nem nagy szolgálatot teendünk, s ha, mert mindennek eléréséhez igazságos erős kormányra van szükség, örökké csak ez utóbbinak minden iránybani ellenőrzésére alapítván intézményeinket, tevékenységének minél több és erősebb akadályokat tennénk elébe, s túlféltékenységünkben mindig csak alkotmá-

nyunk megőrzésére fordítanánk minden erőnket, úgy járnánk mint azon kislelkűek, kik az 1848-diki európai mozgalmak alatti aggodalmukban minden pénzüket aranyba, ezüstbe fektetve, azt most is féltékenyen elzártan őrzik még, — husz éven keresztül megtartották, és lehető devalvatio esélyei ellen megóvták ugyan, de élvezetétől is ezen egész idő alatt elestek, s folytonos félelmökben tovább is gyümölcsözetlenül parlagon hagyván heverni, mindenben szűkölködnek.

Előbb függetlenségünkért küzdeni kelle, most a kivított függetlenséget minden oldalról biztosítani feladatunk. Kapcsolatban vagyunk ugyan az austriai örökös tartományokkal, de nem függésben; s ugyan ez alapon kormányunknak az austriai birodalom kormányától függetlenségét kétségbe vonni nem lehet, valamint azt is el kell ismernünk, hogy a magyar kormány az austriai birodalom és ennek kormánya előtt a mostanihoz hasonlítható tekintélyben soha nem állott, ezt azonban csak erős kormány fogja fentarthatni és fejleszthetni, sőt minél erősebb leendő kormányunk, annál nagyobb tekintélyvel és erélylyel fog felléphetni, s egyenlő rangját az austriai örökös tartományok kormányával annál hatályosabban fogja mindenkor érvényesíthetni, s annak ugy a birodalomban, valamint a külföld előtt is elismerést szerezni.

Jelenleg ugy hazánk, valamint nemzeti kormányunk is a birodalom és annak kormánya részéről minden pressio ellen biztosítva van. Pressioról itt szó sem lehet, s ha valaki mégis a pressiót lehetségesnek feltételezi, ez csakis azon kormányra gyakoroltathatnék, mely bár az országgyűlés többségére támaszkodik, működésében mégis független municipiumoknak sokszor kicsinyes akadékoskodásai által minduntalan zibbasztatik.

Minél jobban zsibbaszthatnák tehát a megyék saját nemzeti kormányunk hatalmát és annak tevékenységét, helyzete a birodalom kormányáénál annál kedvezőtlenebb leendő feladata teljesítésében; és mennél jobban függetlenítjük a megyéket az ország felelős kormányától, mennél többet kellend a kormánynak magasabb országos látkörében szükségesnek felismert intézkedéseiben a megyék particularis egyoldalúságával és sokszor a provincialismus sugallta félszeg nézeteivel megküzdeni, annál hatálytalanabbá teendjük azt az austriai birodalom kormányával szemközt, annál jobban lerontjuk tekintélyét és hatalmát a birodalom kormánya előtt, mely a birodalmi gyűlésen kívül más független municipiumokkal megküzdeni nem kénytelen.

Megyei szerkezet.

Megyei szerkezet alatt — mint föntebb megjegyezni alkalman volt — azon testület és annak belsejének vezetete értetik, mely a megyei jogok gyakorlásával megbizva vagyon.

A megyék működési körének, és egyáltalán a megyék és a kormány közti határvonalnak kitűzése és megállapítása, — mikép t. i. a kormány a megyéket el ne nyomhassa, s viszont ezek a kormányt működésében ne zsidbaszthassák — a megyei rendezés legfőbb feladatát képezi ugyan, de ezen feladat megoldásánál a legnehezebb kérdést mégis a megyei jogok gyakorlásával megbizandó testületnek mikénti alakítása, vagyis azon kérdés képezendi: kik bizassanak meg e jogok gyakorlásával, s maga a jogok gyakorlása minő feltételekhez, minő qualificatiohoz köttessék?

A qualificatiók meghatározása különösen Magyarországbán a kérdések legnehezebbikének tekinthető; és pedig nem csak azért, mert a birtok, a vagyon, az adó s a szellemi képzettség, mi a qualificatio kérdésének alapját képezi, minden megyében annyira különböző, s a megyei jogok és teendők, melyekhez aránylagosan a qualificatiók meghatározandók, oly különbö-

zók és oly különféle qualificatiót igényelnek, mikép itt általános elveket, szabályokat, generális kulcsot felállítani lehetetlen; hanem nehéz különösen azért is, mert míg más nemzetnél, mely előbb alkotmányval nem birt, és alkotmányos jogokat nem gyakorolt, az alkotmány behozatala s a jogok gyakorolhatására szükségelt qualificatióknak meghatározásával, jogok csupán adatnak; nálunk azonban, hol a nemzetnek legalább egy része az alkotmányos joggyakorlatnak már előbb is, még pedig századokon keresztül folytonos élvezetében állott, itt a qualificatiók felállításában — bár általa az alkotmány sánczain előbb kívül állók közül többen szinte csak nyerhetnek — mindazokra nézve, kik előbb az alkotmányos jogok gyakorlását föltétlenül élvezték, ezen alkotmányos jogévezet megszorítása foglalatik, s ily értelemben ez utóbbiaknak a qualificatio felállítása jogokat nem ad, hanem azoktól inkább elvesz.

Továbbá nehézség még az is, hogy miután a régi megyei életben a jogok gyakorlása semmi qualificatiohoz kötve nem volt, sem valami osztályozása a jogoknak nem létezett, hanem azok gyakorlására minden nemes egyenlően fel volt hatalmazva, az 1848-diki törvényekben felállított egyenlőséget és közszabadságot sokan úgy értelmezik, mikép az alkotmányos jogokat most már minden polgár ép oly szabadon és minden korlátozás nélkül gyakorolhatja, valamint azokat előbb a régi rendszerben minden nemes gyakorolta.

Nálunk e szerint a qualificatiók felállításában a szabadságnak és egyenlőségnek mintegy megsértése látszik rejleni, mi más alkotmányos országokban, hol ezen körülmények nem léteznek, s az alkotmány behozatala tiszta lapot — tabula rását — talált, ismeretlen.

A qualificatiók részletes meghatározásába bocsátkozni nem áll szándékomban, hanem csupán a szabadság, egyenlőség, s a régi megyei és a behozandó képviseleti rendszer szempontjából akarok azokra néhány általános észrevételt tenni.

Azon kérdés elhatározásánál, hogy a megyei jogok gyakorlásával kik bizassanak meg, sokan a régi megyei önkormányzatnak „*nihil de nobis sine nobis*“ elvét akarják alapul és irányul vétetni, s azért szerintök a megyei jogok közvetlen gyakorlásával minél többen lennének megbizandók, s a qualificatió a lehető legszélesebb bázisra fektetendő, annyival is inkább, mert szerintök a régi megyei rendszernek az volt főhibája, hogy a politikai jogok gyakorlása csak igen kevésre, vagyis a nemzetnek alig 20-dik részére vala kiterjesztve, a nemnemesek azokból egészen ki lévén zárva; és mert a qualificatiók megszorítását az 1848-ban minden polgárra kiterjesztett szabadság és egyenlőség elvével meg nem egyeztethetőnek tekintik. Miután pedig az 1848. XVI. t.-cz. által a megyékben is alkalmazásra talált képviseleti rendszer azt, hogy minden polgár minden jogot feltétlenül gyakorolhasson, kizárja, tehát valamint a régi rendszerben a jogok gyakorolhatása kizárólagosan csak a nemesi születés által feltételeztetett, úgy a behozandó képviseleti rendszerben a megyei jogok gyakorlására kizárólagosan csak a választók bizalma szolgáljon alapul.

A megyéknek ezen elvek szerinti rendezésével tökéletesen megoldottnak tekintik némelyek az 1848-diki törvények által kitűzött ama feladatot, miszerint t. i. a megyék a közszabadsággal öszhangzásba hozassanak, s az ilykép rendezett megyéknek nemcsak megadva, sőt gyarapítva is látják amaz erőt, mely a régi me-

gyét 800 éven át oly dönthetlenné tette, s az elemek illetén szaporítása, az erők illetén öregbitése szerintök a megyék jövőjét is minden eshetőségek ellenében tökéletesen biztosítaná.

Csekély felfogásom szerint azonban ily rendezés sem az 1848-diki törvény rendeletének eleget nem tenne, de még kevésbé látom abban amaz erőt rejleni, mely a megyei intézménynek hajdani dönthetlenségét biztosítá; sőt ellenkezőleg azon meggyőződésben vagyok, miszerint ez által még nagyobb mérvben bírná mindazon hibákat és okokat, melyek a megyéket később tarthatlanokká tették.

Vessünk csak egy pillantást régi megyei életünkre.

A régi megyei rendszerben a gyakorlat és törvények a megyei jogok gyakorlására különös qualificatiókat fel nem állítottak, sem a megyei jogok között különbséget nem tettek; ánde erre szükség nem is volt, és pedig nem csak azért, mert alkotmányunk első századaiban, midőn a megyék rendeltetése leginkább csak a fegyveres védelemben állott, ehhez kivált akkoron sem anyagi, sem szellemi qualificatio nem kívántatott, s a qualificatiók felállításával, a jogok osztályozásával a nemesség között jogi megkülönböztetést tenni, s ez által a nemesek szabadságát és egyenlőségét mintegy megsérteni nem kelle; hanem leginkább azért nem volt szükséges, mert a nemzet akkori geniusa, patriarchalis érzülete, annak elérésére, mi különben a qualificatiók felállítása s a jogok osztályozása által kívántatott volna elérteni, elegendő biztosítékot nyújtott.

Megyei intézményünket nemcsak őseink, hanem más nemzetek is csodaműnek tekintették; s valóban ha nem is épen csodamű, de bizonyára unicum volt e világon!

Egy oly intézményt vagy rendszert, melyben az ország, a megye, egyes községek, minden egyes polgárnak összes viszonyai, ügyei, érdekei, együttesen, egyszerre, a közgyűlésben minden felelősség és sokszor törvény nélkül, határozatlan vagy csak időről időre meghatározott formák között kezeltettek és határozottak el; melyben minden jog, a törvény alkotásától és jus gladii-tól kezdve, le a husárszabás jogáig a tanácskozási és választási jog minden megszorítása nélkül együttesen gyakoroltatott; oly intézményt, melynek tárgyalási és elhatározási joga az országot, a nemzetet érdeklő legfontosabb, legkényesebb politikai kérdésektől kezdve, le az utcsinálásig, mindenre egyaránt kiterjedt, és hol mindezeknek végrehajtása, minden jogoknak gyakorlása semmi de semmi qualificatiohoz kötve nem volt, mert mindenki, ki nemes szüléktől származott, akár birt képzettséggel, akár nem, a műveltségnek, a tudománynak vagy tudatlanságnak bármely fokán állott, észre, tudományra, műveltségre, birtokra, vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül, minden nemes, független úgy mint a szolga, a fenemlített jogok gyakorlásával megbizott testületnek tagjául tekintetett; ily intézményt, ily rendszert valóban széles e világon sehol másutt fel nem található unicumnak kell mondani.

S vajjon mi tette ez intézményt századokon át erőssé és dönthetlenné? talán a megyei jogokkal felruházottaknak nagy száma? vagy talán a törvény, mely annak egy részt bölcs és rendezett szerkezetet adott, másrészt pedig a jogokkali visszaélést, az intézmény és rendszer elfajulását minden irányban gátolta és lehetlenné tette?

Korántsem, mert mint tudjuk, a megyékről csak kevés törvény intézkedett, azoknak tüzetes körülírását,

jogainak és kötelességeinek részletes elősorolását törvényeinkben hiában keressük; hanem volt őseink akkori geniusában valami, mi ez intézmény fenállásának hatalmasabb támaszt nyújtott, mint bármely törvény nyújthatanda.

Őseink a megyei önkormányzatnak, a politikai jogoknak határait minden oldalról, minden irányban tüzetesen ki nem jelölték, az önkormányzást törvényekkel nem korlátozták, hanem azt a nemzet öntudatára, az unokák józanságára, igazgatási formáink és alaptörvényeink természetének okos méltánylására, a honfiak tapintatára bizták leginkább, bizták a nemzet valóságára, patriarchalis érzületére; bizták a pietásra, melylyel a törvényhozói hatalom és a felsőbbség iránti tiszteletben, bizodalomban és engedelmségben tulajdon nemzeti méltóságukat tisztelték.

Őseink a megyei jogok gyakorlását nem kötötték qualificatiókhoz, megszorító korlátokat nem állítottak, qualificatiókrai tekintet nélkül minden nemes már születésénél fogva fel volt jogositva.

A nemzetnek szelleme, patriarchalis érzülete és pietása pótolta a megszorító korlátokat, melyeket törvény ki nem tűzött, biztosította azt, mit a törvény meg nem parancsolt, és elhárította azt, mit a törvény meg nem tiltott.

Addig, míg a polgárok kebelében ezen korlátok tarták fen érvényüket, addig a megyei intézmény is jötevőleg hatott. Mihelyest azonban a korlátok gyengülni kezdettek, a csodaműnek ereje is gyengült, az intézmény ingadozni kezdett és tarthatatlanná vált, annyira, miként feljajdult a nemzet: „legbecsesebb intézményünk, a megyei intézmény összeroskad, ha az módosíttatni és rendeztetni nem fog.“

A megyei intézmény káros kinövésai, hanyatlása, és egyáltalán ama bajokra nézve, melyek a rendezés által jelenleg orvoslandók, nem oszthatom azok véleményét, kik mindezeket annak tulajdonítják csupán, miszerint a megyei jogokat kizárólagosan csak a nemesek gyakorolták, és hogy abból a nemnemesek kizárva voltak; mert bár ezen állapot az alkotmányosság eszméjével ellenkezik, és meglehet hogy hiba is volt, de nem volt a bekövetkezett bajnak okozója, a mennyiben a baj ott rejlett leginkább, miszerint igen sokan vettek vagy vehettek részt a megyei jogok gyakorlásában, és hogy a nemesek közül mindenki, akár birt. qualificatióval — képzettséggel — akár nem, ezen jogokat egyenlően gyakorolhatta.

Akkor, vagyis addig, míg a törvényhatósági élet annyira kifejtve nem volt, s a megyei gyűléseken fontos közjogi kérdések nem igen tárgyalattak, vagy ha szőnyegre kerültek is, a patriarchalis nevelés, a szerénység az illetőket oly ügyek elintézésétől, oly kérdésekbe való beavatkozástól, mihez képzettségök nem volt, visszatartá; addig, míg a tanácskozásokban, ha nagy volt is a résztvevők száma, a szavazatok nem személyenkint számítottak, hanem „vota ponderabantur“, addig a baj nem mutatkozott s ennél fogva qualificationalis korlátokra nem volt szükség.

Mihelyt azonban tömegesen kezdettek a jogosultak a közgyűlésekben részt venni, s ott jogukat, akár birtak képzettséggel akár nem, a legfontosabb és legkényesebb kérdések elhatározásában is személyes szavazatuk latbavetésével érvényesíték, nem csak a qualificatiók felállításának, hanem annak is felmerült és mindinkább érezhetővé vált szüksége, hogy a tanácskozásokban, a közgyűlésekben ne mindenki személye-

sen vegyen részt, vagyis hogy a megyék képviseleti alapra fektessenek, mert meggyőződéssé vált, hogy a résztvevők nagy száma és a qualificatiókra való tekintet nélküli jogosultság, — mely a megyei intézményt a multban végveszélylyel fenyegeté, ennek fenállhatását a jövőben még inkább kockáztatandja.

A qualificatiók felállítása sem az alkotmányos szabadság, sem az egyenlőség eszméjével nem ellenkezik.

Alkotmányos országban minden polgárnak van ugyan joga követelni az államtól, hogy a polgári jogokból ki ne zárassék, vagyis inkább az iránt van joga biztosítást kívánni, hogy a jogok élvezhetésének utja nyitva legyen; de viszont az államnak is joga van a polgároktól biztosítást követelni arra nézve, miszerint a jogok élvezése által az állam érdekei egyáltalában ne veszélyeztessenek.

Az egyenlőség, a mely 1848-ban a nemzeti haladás zászlójára iratott, kizár ugyan minden szabadalmat, s nem engedi a társaságot szabadalmak szerint osztályozni; de a jogoknak osztályozását, a jogok gyakorlására szükséges qualificatióknak felállítását ki nem zárja. Az egyenlőség csak azt akarja, hogy az emberek emelkedésének, haladásának szabad mozgalmát a társadalmi rendben semmi korlát, vagy törvény ne gátolja, a törvény támaszt ott, hol képzettsége hiányában a társadalomnak, az államnak csak kárára válhatik, senkinek ne nyujtson, és senki se gátoltassék a törvény által, oda juthatni, hol képzettségénél fogva a társaság javát előmozdítani tehetségében áll.

Az 1848-diki törvények minden polgárra kiterjeszték ugyan a politikai jogok gyakorolhatását, s őket a nemesekkel egyenlőkké tették, de ez koránt sem je-

lent annyit, hogy az állam minden polgára jövőben mindazon jogokat fogja és pedig minden korlátozás nélkül gyakorolni, mint ezt a régi megyei rendszerben a nemesség gyakorolta; hanem annyit jelent csupán, hogy ezentul a jogokban ugy mint a terhekben nemes és nem nemes egyenlőn fognak részesítettetni, de mik lesznek ezen jogok, mily mértékben fognak azok gyakoroltatni? azt a törvény csak most határozandja meg. Mindenki alkotmányos szabadságánál fogva megkivánhatja, hogy a polgári jogokból ki ne zárassék, és hogy a terhekben csak aránylagosan, vagyis tehetségeihez, körülményeihez mértén részesüljön, de viszont az állannak érdekei nem engedik, miként az egyesek több és nagyobb jogokkal ruháztassanak fel, mint a mennyi az állami czélok biztosítása tekintetéből képzettségöknek megfelel.

Nem oszthatom továbbá azok véleményét, kik a qualificatiók felállítását és az egyesek által gyakorolható jogok osztályozását az 1848-diki törvényekben kimondott és érvényre emelt „közszabadság“-gal ellentétben lenni állítják.

Az 1848-diki törvények ama rendelete, miszerint „a megyék a közszabadsággal öszhangzásba hozassanak“, a megyének mint testületnek és alkotmányunk szerint állami szerkezetünkben lényeges tényezőként szereplő törvényhatóságnak, nem pedig az egyes polgároknak jogaira, vagyis nem arra vonatkozik, hogy a törvényhatósági jogok gyakorlásával kik, és valjon qualificatio mellett és minő qualificatio mellett bizassanak meg, hanem hogy a megyei ügyek kezelésével megbizandó testület a törvényhozás és közkormány irányában milyen jogokkal ruház-

tassék fel, és milyen legyen annak, t. i. a törvényhatóságnak, hatásköre.

Az államéletben minden olyan intézkedés eltévesztett, mely ennek akármelyik intézményét elkülönözve, nem pedig az egész státustesttel öszhangzatosan veszi rendezés alá.

A közállományt egy harmonicus egésznek kell tekinteni, egy óraműnek, mely tökéletes csak akkor leend, ha kerekei pontosan egymásba vágnak.

Igy a megyei önkormányzó testületnek jogait és hatáskörét is nem elkülönözött szempontból, hanem az egész államszerkezetre való tekintettel, vagyis a nemzetnek a törvényben említett közszabadságával, a nemzetnek a parlamentáris új államrendszer behozatalával kivivott és biztosított szabadságával öszhangzásban rendeli a törvény szabályoztatni, minélfogva oly hatáskört és jogokat kell adni e testületnek, mely az új államrendszerrel öszhangzásban legyen, s minden, mi ezzel ellentétben lenni találtatik vagy azt zsidbaszthatná, bármily jó volt is a mult rendszerben, — megszüntetendő.

S valamint a megyék jogainak és hatáskörének megszabásánál, a nemzetnek a parlamentáris államrendszerben biztosított közszabadsága szolgáland mértékül, úgy arra nézve, hogy a megyei testületet illető jogok gyakorlásával kik bizassanak meg és ez minő qualificatiókhoz köttessék, a helyes mértéket egyedül e testületnek teendőiben és jövő hatáskörében találandjuk.

Ha számba vesszük egyrészt az ügyek roppant nagy számát, sokoldalúságát, fontosságát és különbnél különbébb természetét, melyek a megye hatásköre alá és teendői sorába tartoznak, mely hatáskörénél fogva

a megye, az állami életnek úgy szólván minden mozzanatát magában egyesíti, a mennyiben úgy az egyeseknek magánjogi ügyeiben, valamint országos érdekű, közjogi, sőt a legkényesebb politikai kérdésekben is vitatkozni és határozatokat hozni van hivatalra, teendői a megyének úgy, valamint a megye területén létező községeknek igazgatására kiterjednek, s e mellett a követek, tisztviselők választása s ezen utóbbiakkal a közigazgatás minden ágazatábani rendelkezés is működési köréhez tartozik; másrészt pedig ha számba vesszük az alkotmány sánczaiba az 1848-ki törvények által felvett polgároknak és érdekeiknek különösen hazánkban észlelhető különféleségét, s talán sehol másutt egymástól annyira el nem ütő műveltségi és képzettségi fokozatait; ha mindezeket, mondom, kellően számba vesszük, akkor — elméletileg — rendezve a megyéket, vagy a teendőket és jogokat kellene osztályozni s azok különféleségéhez mérten a tanácskozási és határozási jogok gyakorlását arra képzett különféle szakbizottmányokra bízni; vagy pedig, ha a fentebb elősorolt ügyek mind tovább is együttesen közgyűlésileg kezelendők, akkor azok, kik mindezen jogokat elkülönözetlenül gyakorolják, a legmagasabb qualificatió kikötésével a legkisebb számra lennének szorítandók.

Amde a megyéknek ilyenét elméleti rendezése a gyakorlatban célszerűnek alig bizonyulna; mert első esetben a több és egymástól teljesen függetlenül határozó szakbizottmányokkal megyei kormányzás nagyon nehézkessé, sőt a sokszor egymásba vágó kérdéseknek külön tárgyalása és elintézésénél ki nem kerülhető érdek-összeütközésnél fogva lehetlenné tétetnék. Másik esetben pedig az alkotmány sánczaiba felvett honpol-

gárok közül a legtöbben a megyei testületből kizáratván az 1848-diki törvények gyakorlati értéküktől, a megyék pedig régi típusoktól fosztatnának meg.

A törvény mindezen nehézségeket mérlegelve, igen bölcsen a képviseleti rendszert látta behozandónak, mely a választási jogot a tanácskozás és határozhatás jogától különválasztván, ezáltal egyrészt a jogokat igen helyesen osztályozta, másrészt pedig a qualificatió kérdésének a képzettség tekintetének is megfelelt, a mennyiben a képviselet fogalma kétségtelenül feltételezi, hogy a ki képviselőnek megválasztatik, ezen minőségének helyes betöltésére a megfelelő képzettség biztosítékát is nyujtsa választóinak.

„A képviseleti rendszer behozatala által — mint báró Eötvös József „Reform“ czimű művében megjegyzi — vált lehetségessé, hogy nagy országoknak egymást soha nem látott polgárai közös szabadságban részesüljenek, és a politikai jogok gyakorlata sokakra terjesztessék a nélkül, hogy zavar támadjon, vagy a közállomány vezérlete értelmetlen tömegekre bizassék.“

A képviseleti rendszer czélszerűségét, hasznos voltát és jótékonyágát, ugy hiszem, senki tagadásba nem veheti; jó eredménye mégis annak mikénti alkalmazásától, vagyis attól feltételeztetik, hogy a képviselők megyei testülete, melyre a megyei jogok gyakorlása bízatik, minden érdeknek bevonásával, megfelelő képzettségű elemekből alkottassék.

A mennyiben pedig a képviseleti rendszerben, mint előbb megjegyzém, a jogok osztályozása is benfoglaltatik, — mert a választási jognak, a választandók tanácskozási és határozhatási magasabb jogátóli megkülönböztetése nélkül képviseleti rendszer

nem képzelhető, — kétségtelen, hogy a képviseleti rendszer nem csupán azért hozatott be, mikép a tanácskozás és határozathozatal — mi a tömegekkel lehetetlen — egyáltalán lehetővé tétessék, hanem azért is, hogy a tanácskozás és határozhatás jogának gyakorlása olyanokra bizassék, kik a teendőiknek megfelelő képzettséggel is birnak.

Attól, kit általában valami joggal felruházni akarunk, azt legalább is megkívánhatjuk, sőt megkívánni szükséges, mikép ezen jogot helyesen felfogni és használni is képes legyen, miután különben a jog reá nézve értékkel nem bir, s az azzali helytelen, vagy épen visszaélés ugy reá, valamint a társadalomra nézve is csak károsá válhatik.

Valamint tehát ezen alapigazságnak, a képviseleti rendszerre való alkalmazásában, a logikai következtetés azt hozza magával, hogy a képviselő választására feljogosított választó legalább is birjon oly qualificatióval, mikép azt, kit válaszszon, megítélni tudja, — s független állásánál fogva más által fel ne használtassék; ugy másrészt az is következik: hogy a politikai jogok maximumára, vagyis a tanácskozás és határozatok hozatalára hivatott megyei képviselő testület tagjaiban még magasabb képzettséget keressünk és ezek megválaszthatása a választókénál nagyobb, szorosabb qualificatióhoz köttessék.

A tanácskozási és határozási jogok gyakorlásával megbizandó megyei testület, vagyis a megyei bizottmány alakítására nézve némelyek azon véleményben vannak, miszerint ez minden megszorítás nélkül, a megyei közönség, illetőleg a választók bizalmának legyen csupán kifolyása, minél fogva ezen bizottmány

megválasztásánál a választóknak teljesen szabad kéz lenne engedendő.

Kétségtelen azonban, hogy csak oly testület nyújthat minden oldalra kielégítő biztosítékot, mely minél képzetesebb, minél függetlenebb elemekből alkottatott, és melyben minden érdek méltányos kiegyenlítésre talál, mert csak minden egyes érdek kellő képviselése őrzi meg a polgárokat azon elnyomástól, mely egyébként alkotmányos formák alatt egyes osztályok által ép oly tűrhetlenné válik, mint ott, hol egyes ember önkénye ellen törvényes biztosítékok nem állíttatnak fel.

Tudjuk pedig, hogy a bizalom sokszor és sokaknál igen ingatag alap, minélfogva könnyen megtörténhetik, hogy irányadó törvényes intézkedések nélkül a magára hagyott választók bizalmából oly testület fogna kikérülhetni, melyben a főebbi s a közérdekre elengedhetlen kellékek vagy épen semmi, vagy csak igen kevés figyelemre méltattatvának, a mennyiben nem a képzettség vagy tudomány és nem mindig azon tekintet lenne irányadó, miszerint a megyei jogokat és önkormányzatot gyakorló s az egyeseknek úgy mint a községeknek ügyeit intéző, a megyét, sőt az országot érdeklő kérdésekben határozó bizottmány minden egyes érdek kellő számbani képviselétét foglalja magában, s abból azok, kik a közügyek körül leginkább érdekelték, kizárva ne legyenek, hanem egyes egyedül a közérdekek méltányos számbavételére nem hajlandó személyes rokonszenv, vagy talán épen az osztálygyűlöletnek lenne kifolyása.

Mindezen okoknál fogva, de még azért is, mert legtöbb megnyugvást a képviselő-testület függetlenségében találhatni, ezt pedig az egyes tagok független

tüzetesen meghatározni, hanem szükséges, hogy a megyék geographicus határai is rendeztessenek, erre pedig kimerítő statistikai adatok és ezek szorgos áttanulmányozása igényeltetik, mire a jelen országgyűlésnek még hátralévő ideje alig elegendő.

Az aggodalmak nem is a körül forognak, valjon a megyék tökéletes rendezése most már eszközöltetni fog-e? hanem abban rejlenek inkább, valjon fognak-e a megyék egyáltalában úgy rendeztetni és átalakíttatni, hogy azok egyrészt régi rendeltetésöknek, más részről a változott viszonyok által kitűzött új rendeltetésöknek is az új módokat alatt megfeleljenek? lesz-e a megyei intézmény a nemzet előrehaladásának, anyagi és szellemi kifejlődésének éppen oly hathatós tényezője, előmozdítója és a rendnek fentartója, mint volt előbb a szabadságnak védelmezője? lesz-e a törvénynek, igazságnak, jognak, szabadságnak nem csak felfelé űre, hanem lefelé is eszközölője? lesz-e nem csak a szabadságnak barátja, hanem a szabadságnak is ellenese? valjon lesz-e a megye a közszellemnek szülője és ápolója? lesz-e a közérdeknek, a közérzületnek — mely a törvényhozásnak és a kormánynak irányul szolgáljon — hű tüköre? vagy pedig lesz-e csak egyes hatalmasok vagy pártérdekek és egyes párt nézeteinek tolmácsa? lesz-e a megye az összes nemzet akarátának — mely a törvényhozási testület többsége által nyilatkozik — hű követője és teljesítője? lesz-e a nemzet többségéből alakult kormánynak támasza, avagy az országgyűlési kisebbségnek s a vele lelépelt kormánynak leendő csak mindenkor izgatási alkalmas títzhelye és védsáncza, mely mögé visszavonulva, az országgyűlési többség és az ebből alakult parlamenti kormány ellen annál biztosabban

szórhassa nyilait, ássa alá a kormány és az országgyűlésnek magának tekintélyét, és így a kormány gyakorlabb változását előidézhvén, annak hatalmát, erejét még az austriai kormány irányában is, mely hasonló nehézségekkel nem találkozik, paralizálja? és végre valjon a megyei intézmény új alakjában, a jövő nemzedék is feltalálandja-e ama megnyugvást, mely őseink keblében az ezen intézmény iránti szeretetet és ragaszkodást oly erőssé, oly kiírthatlanná tette?

A megyéket rendezni, sőt a megváltozott viszonyokhoz, új államrendszerünkhöz megfelelőleg, azokat egészben átalakítani nagy és nehéz feladat.

Midőn az 1843-dik évi országgyűlésen nem ugyan a megyéknek átalakítását vagy rendezését, hanem csak a visszaéléseknek megszüntetését, a botrányos kihágásoknak fékezését kellett volna eszközölni, Vesselényi Miklós erre vonatkozólag egyik hirlapi cikkében úgy nyilatkozott hogy: „ez bűjtöt és imát érdemlő s azt követelő tárgy és alkalom. Az ország rendei szirt és örvény közt kénytelenek e feladat megoldásában evezni. Ha a rend fentartására szigorú módokat igyekeznek határozni, a megyei többségnek kárhoztatását vonhatják magukra; s azon szigorú pártolók, azok, kik bizonyval a hon leghűbb fiai és a józan haladás legfőbb előmozdítói, népszerűségüket s ezzel befolyásukat vesztenedik“ „ha pedig másfelől gyengének látszó, s szelid módokat lesznek az ország rendei javaslandók, úgy bel- és külföldi elleneinknek,“ „kik általában a szabadságot s főkint a törvényhatósági rendszert, a jó renddel megegyezőnek lenni tagadják, s ezen rendszer mellett sikeres és békés kormány-

zást lehetetlennek állítanak; éles fegyvert adnának kezökbe, oly fegyvert, mely nemzeti becsületünket nem kevésbé sebezhetné, mint törvényes szabad létünket.“ „Nem fognak bizonynal ez alkalommal is a gonoszak hiányozni; lesznek csábítók és ámitók, kik alkotmánymentés, szabadságörzés, szép czimeinek örve alatt izgatni, és a rend biztosítása pártolóit, azokat, kik e czélra szükséges és illő szoros rendszabályokat fognak javallani és követelni, gyanusítani fogják, mint olyanokat, kik a szabadságot megnyirbálni és megrontani kívánják.“ „Mázsás sulyu életkérdések, a haladás vagy süllyedés és enyészet feltételei a törvényhatóságok gyűléseit ez utóbbi időkben a megpróbáltatás mezejévé tették; de a megpróbáltatás fő és eldöntő szaka most leend; most, midőn a rendbontások és rendetlenségek kórságának orvoslása jövendő szőnyegre, s annak kell kiviláglani: vagyunk-e vagy nem vagyunk igazi szabadság birására méltók és képesek; s azon kérdés lesz eldöntendő: lehet-e békésen és sikerrel törvényhatósági rendszerünk mellett kormányozni, vagy nem?“

Azóta huszonöt év mult el, s az akkor elmondottak mostanra is alkalmazhatók; a mennyiben a feladat megoldását nehezítő főnebbi körülmények és tekintetek most is fenállanak, sőt a mult nehézségek a jelen rendezésnél még nagyobb mérvben és számban fognak felmerülni.

Jelenleg már nem csak a visszaéléseket kell csupán megszüntetni, s az ezek által akkor a helyes utról eltért megyéket a rendes kerékvágásba visszavezetni, hanem azok az azóta gyökeresen megváltozott viszonyokhoz idomítandók, és ezeknek megfelelőleg egészen újra rendeztetvén, olyanokban is átváltoztatandók, miiket a régi törvény és gyakorlat nem csak megengedett, hanem mikben akkor a rend és törvényes szabadság biztosítóka alapult.

Már pedig tudjuk hogy régi szokásokat megváltoztatni vajmi nehéz.

Uj házat építeni sokkal könnyebb, mint régít át-
idomítani. Mert annál csak a jövő tartatik szem előtt, s az építés akadályra nem talál, míg emennél a mult korlátozza a rendező szabad kezét, s ennek akadályai-
val kell küzdenie.

Régen fenálló intézmények átidomításánál a régi szokások, megrögzött előítéletek súlyos bilincseket képeznek, és igaz ama közmondás, hogy az előítéletekkel megküzdeni nehéz és háladatlan feladat. Egy régi rendszernek megváltoztatása — bár mily czélszerű — mégis vajmi sokszor találkozik ama háladatlan szemrehányással: „jobb volt a régi“.

A jelen rendezés a törvényhozónak egész bölcseségét, mély és jövőre ható komoly átgondolását, bátorságát, s a népszerűség tekinteteivel is szembezállni kész elhatározottságát veszi igénybe, s nem nyugtathatja meg magát azon vigasztalással, hogy minden emberii mű tökéletlen, melyen változtatni mindenkor lehet sőt szükséges is, és hogy emélfogva a megyei rendezés törvénye is, ha hiányait az élet kitiüntetni fogja, utóbb mindenkor javítható leend.

Igaz, hogy oly törvényeket, de csakis oly törvényeket, melyek „jogokról“ nem intézkednek, a változott körülmények és újabb viszonyokhoz képest változtatni sőt megszüntetni nem jár nehézséggel, vagy ha jogokról van szó, ezeket kiterjeszteni, gyakorlásának nehézségeit törvény által elláritani, talán komoly megfontolást igénylő, de legalább háladatos és minden esetre népszerű feladat, de oly törvényt, mely bizonyos politikai jogokat állapított meg, módosítani, megszüntetni vagy csak megszorítani is, vajmi nehéz sőt csaknem lehetetlen, mert azt közönségesen visszalépésnek tartják, mitől a törvényalkotó mindenkor vonakodik.

Adja az ég, hogy törvényhozóink bölcsesége mind ezen nehézségeken győzedelmeskedjék, s a reájok várakozó nagy feladat megoldásában, a megyéknek nemzetünk és alkotmányunk ezen úgyszólván édes anyai intézményének oly rendezést, oly szerkezetet sikerüljön adniok, mely a változott államrendszer s a kor haladási követelményeinek megfelel s a netaláni aggodalmakat is lehetőleg megnyugtassa!

Z á r s z ó.

Megyei intézményünknek ezer éves falai, melyek alkotmányos szabadságunk megvédésére a multban oly erős bástyául szolgáltak, de a nemzet előrehaladását is vajmi sokszor gátolták, 1848-ban lebontattak, hogy szélesebb körben újból felépítve, azokon belül a honnak minden polgára megférjen, s az egész nemzetnek anyagi és szellemi fejlődésére tágas tért és erőt, a kivívott nemzeti közszabadságnak pedig hatalmas támaszt nyujtsanak.

Husz éve, hogy megyei intézményünk ősi épülete félig lerontott állapotban rendezetlenül áll, és hogy régi megyei életünknek napja leáldozott.

Husz év, kevés ugyan a nemzetek — de vajmi hosszú időszak az egyes emberek életében! kivált oly végzetteljes husz év, mint azok valának, melyek 1848 óta fölöttünk elvonultak.

E husz év alatt azoknak száma, kik az alkonyatkor együtt voltak, s kik a régi megyei életet együtt élvezve, saját tapasztalásaikból ismerték, fölötte megfogyott.

Igaz, hogy most nem csak a nemzet egy része, de az egész nemzet áll az építmény felállításánál mun-

kás kezekkel rendelkezésre, a jelen nemzedék legnagyobb része azonban, mert előbb alkotmányos jogokkal felruházva nem volt még, vagy mert a megyék alkonya őket serdületlen korukban érte, a megyei életet saját tapasztalásaiból, s így annak gyakorlati oldalát nem ismeri.

Már pedig a megyék rendezésénél nem csak azok jövő rendeltetésének, s az új viszonyok a jelen kor követelményeinek ismerete szükséges, hanem kétségtelenül az is megkívántatik, hogy a megyék előbbi rendeltetése, fokontinti fejlődése, szóval múltja se legyen idegen előttünk, s a régi építménynek — bár félig romban áll, — minden egyes részleteire nézve tökéletes tájékozottságot szerezzünk magunknak.

Amde ehhez az átalakítandó építmény úgy múltjának, valamint előnyeinek és hátrányainak, múlt és jövő rendeltetésének teljes ismerete szükséges, nehogy a multnak emlékeihez való szerfeletti ragaszkodás oly elavult részek meghagyására tegyen hajlandóvá, melyek jövő rendeltetését meghiusítsák, vagy másrészt az újítás merészebb szelleme azt is lerombolja, mi az új műnek csak szilárdítására szolgálna.

Ez okból, mint azok egyike, ki a megyei életben évek során részt vettem és abba befolytam, ki az 1847/8-dik évi országgyűlések tárgyalásaiban, melyekben a megyék állapota s általában a megyei kérdés szőnyegre került, személyesen részt vettem, igénytelen nézeteimet akkor, midőn e kérdések kérdése legközelebb megoldásra vár s a honatyák tanácskozása és elhatározása tárgyát talán igen közel jövőben képezendő, elmondani polgári kötelességemnek tartottam, s ugyan csak a múlt ismeretének szüksége volt oka, hogy leginkább csak a megyék múlt és jövő rendeltetése fő-

lötti nézeteim előadására szoritkozám, a nélkül, hogy a rendezés részleteit vagy az új építmény alakzatára nézve bizonyos tervet készíteni lett volna szándékomban, azon meggyőződésben levén, hogy ki az építmény rendeltetése iránt tisztában van, s azon viszonyoknak, melyek a véle eléretni óhajtott célra előnyösek vagy hátrányosak, helyes tudatával bir, az a berendezés vagy az alakzat iránt annál könnyebben tájékozandja magát, minél nagyobb az e részbeni tervezetek választéka azon művekben, melyek a megyék jövő rendezésére nézve jelesbnél jelesb szerzőktől már megjelentek.

Részletes rendezési tervet, vagy behatóbb közjogi művet írni, mint azt a lapokban némelyek jelezték, nem állott tehát szándékomban, mert arra tehetségeimet gyengéknek érzem, s hosszabb átgondolást, behatóbb tanulmányozást, rendszeresebb összeállítást igénylende.

Egyszerű észrevételek ezek csupán, melyeket előbb hírlapi czikkeben akartam közzé tenni, és csak mivel hosszabbra terjedtek, hogysen mint olyanok a czélt teljesen eltévesztő nagyobb megszakasztások nélkül a lapokban megjelenhettek volna, azért egy külön röpirat alakját választám, melyben együttesen és egyszerre jelenhettek meg.

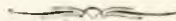
Óriási elbizakodottság lenne részemről csak távolról is azt hinnem, hogy a megyéknek, alkotmányunk ez ős várainak czélszerű rendezésére jelen igénytelen nézeteim fejtegetésével bár mi csekély mértékben befolyást gyakorlandok; irtam azokat nem a csallhatlanság vagy az irányadás igényeivel, hanem a jó szándék tiszta és igénytelen érzületével, hogy csekély tehetségeimhez képest néhány anyagot hordjak az építéshez,

azon meggyőződéstől és a nagy munkával majdan foglalkozandó honatyák iránti bizalomtól vezéreltetve, mikép a régi közmondás szerint „az ügyes építész a legkisebb kőnek is tudja hasznát venni.“

Esztergom, 1868. april 8.

Gr. Forgách Ágost.

FÜGGELEK.

ALFUGERK

A.

Esztergom, 1867. october 22.

Mióta alkotmányos életműködésünket újból megkezdtük, sok vita folyt ama kérdés felett: vajon kötelesek-e a megyei bizottmányok a felelős ministernek rendeleteit feltétlenül elfogadni és teljesíteni? — nincsen-e joguk a ministeri rendeleteket — ha azok törvényelleneseknek találtnak — félretenni? A feltétlen elfogadást indokolják sokan az 1848. III. t.-cikkben felállított ministeri felelősség által.

Ellenben mások a rendeleteknek félretevésére jogosítottak mondják a bizottmányokat az 1848. XVI. t.-cz. által, mely t.-cz. a megyéket, mint alkotmányunk védbástyáit, minden régi jogaikban meghagyta.

Szigoruan értelmezve az 1848., különösen a III. és XVI. t.-cz. szellemét és szavait, világos, hogy az ideiglenes megyei bizottmányok nincsenek felruházva mindazon jogokkal, melyeket a 48 előtti megyék gyakoroltak. Az 1848. XVI. t.-cz. sokkal szűkebbre szabta a bizottmányok működése körét — mint volt a 48 előtti megyei közgyűléseké.

A 48 előtti megyei közgyűlések nem csak a közigazgatás minden ágait — és az igazság kiszolgáltatását — a megye határán belől — kezelték, hanem azonfölül joguk is volt az országgyűlésre követeket küldeni, visszahívni, utasítást adni, továbbá joguk is volt a felsőbb rendeleteket — ha azok törvénybe ütközőknek találtattak — félretenni. Vagyis a 48 előtti megyei közgyűléseknek volt „hatósága lefelé“, a megye közönsége és annak minden egyes polgára felett, — és volt „joga fölfelé“, t. i. az országgyűlés és kormány irányában.

Az 1848. XVI. t.-cz. az ideiglenes megyei bizottmányokat csak a régi megyei hatósággal bizta meg. A törvény czíme is csak „a megyei hatóság ideiglenes gyakorlatáról“ szól és d. pontjában azt rendelí, hogy a bizottmány mindazon hatóságot fogja ideiglenesen gyakorolni, mely törvény és alkotmány szerint a megyei közgyűléseket minden tekintetben megilleti, de csak a „hatóságot minden tekintetben“, — ez csonkítlanul meghagyatott; a kormány és törvényhozás irányában gyakorolt jogokról azonban a törvény nem szól.

Vannak ugyan, kik a XVI. t.-cz. szavait: „Mindazon hatóságot, mely a megyei közgyűléseket minden tekintetben megilleti“, úgy értelmezik, hogy a bizottmánynak meghagyatott minden régi jog- és hatáskör, melylyel a közgyűlések bírtak.

Ámde ezen felfogás téves; mert a törvényben használt szó: „hatóság“, mely mindig felsőbbtséget jelent, s így csak lefelé gyakorolható, — nem foglalja magában a jogot is fölfelé.

„Hatóság“, hatáskör, „jog“, ez nem egyértelmű, — lehet valakinek hatásköre — de azért még

nincs eo ipso hatósága is, és adhat a törvény valakinek egy bizonyos irányban hatóságot, de ebből még nem következik, hogy adott „jogot is minden irányban“.

A XVI. t.-cz. nem szól „hatáskörről“, sem „jogról“, hanem csupán csak „hatóságról“, ez meghatározott, amaz nem.

Igaz, a törvény nem mondja, hogy a megyéknek a kormány irányában gyakorolt joga megszüntetik, de ezt mondani fölösleges volt, mert ama jognak gyakorlása a többi törvények által ugy is lehetlenné tétetett, — mint a követválasztási, visszahívási, utasításadási joggyakorlása lehetlenné tétetett az V. t.-cz. által, — ugy a kormány rendeletei ellenében használt régi megyei jog gyakorlása lehetlenné vált a III. t.-cz. érvényesítése által. Az említett jog gyakorlását lehetlenné teszik ama követelmények, melyek a ministeri felelősség eszméjéből logikailag folynak. Midőn a törvény az alkotmány és rend fenntartására a ministerektől felelősség kötelezettsége által biztosítékot kíván, akkor lehetetlen, hogy a törvény viszont ne biztosítsa a ministereket az iránt, hogy rendeletei nem félretétetni, hanem teljesítettetni fognak.

Sokan képtelenségnek mondják a XVI. t.-czikkről azt állítani, hogy ezen törvény, mely a megyéket az alkotmány védbátyáinak elismeri, kivetkőztette volna a megyéket épen azon jogból, mely jog gyakorlása által a megyék védbátyák voltak.

Igaz, az 1848. XVI. t.-czikk is védbátyának mondja a megyéket, de ezen védbátyáknak átalakítását is mulhatlanul szükségesnek mondja, és rendeli: hogy „ezen védbátyák a 48-diki törvények szellemével — a közszabadsággal — a ministeri felelősséggel összhangzásba hozassanak“, és pedig

a legközelebbi, vagyis még az 1848-ban tartott országgyűlésen.

Kérdem, miért rendelte ezt a törvény?

Azért, mert lehetetlennek tartotta a törvényhozás azt, hogy a megyék — ama védbástyák — a 48-ki törvényeknek életbeléptetése után is még folyvást azon védrendszert használják, mely védrendszer használtatott 48 előtt.

Ugyanis azon védrendszer, melyet a megyék — a védbástyák — használtak akkor, midőn a kormány — és pedig nem is a nemzet többségéből alakított, és a birodalmi kormánytól nem is egészen független kormány-testületileg intézkedett, miért is egyeseket feleletre vonni nem is lehetett; midőn az orvosló országgyűlés csak minden harmadik évben — de sokszor még akkor sem — hivatott össze, — mondom, az akkor használt védrendszer — most, midőn parlamentáris, független kormány intézkedik; midőn minden rendelet az illető minister által aláíratik; midőn minden egyes minister rendeleteiért az országgyűlés által szigorú feleletre vonható; midőn az országgyűlés minden évben összehívatik — ugy szólván permanens — most nem használható. — Ezért kell a megyéket a 48-iki törvények szellemében átalakítani, a ministeri felelősséggel összhangzásba hozni.

Ezen új szervezésben meg fog határozatni a megyék joga, meg fog határozatni ama védrendszer, melyet a megyék — mint védbástyák — használni jogosultak lesznek. Addig azonban, míg a megyék — e védbástyák — véglegesen rendeztetni fognak, a bizottmányoknak vagy megyéknek — mint védbástyáknak

— joguk van ugyan az egyes ministeri rendelet ellen — ha ez törvényellenesnek találatik — az országgyűléshez felterjesztést tenni, de azért mégis kötelesek a rendeletet teljesíteni.

Az 1848. XVI. t.-cikknek ily értelmezése: miszerint t. i. a 48-ki törvények szerint felállított felelős ministerium irányában a megyék nem gyakorolhatják a 48 előtti dicasterialis kormány irányában gyakorolt félretevési jogot, nem valami képtelenség, ellenben nagy képtelenség a 48-ki törvényről azt feltenni, hogy felállította ugyan a felelős ministeriumot, szigoruan követeli a felelősség kötelezettségét, de meg nem adta a ministeriumnak ama biztosítékot, mely a felelősség kötelezettségének mind elvállalhatására, mind teljesíthetésére, ugy szólván, *conditio sine qua non*.

Az 1848. XVI. t.-cikket nem lehet másképp értelmezni, mint ugy, hogy a jelen ideiglenes megyei bizottmányok csupán csak a 48 előtti hatósággal vannak felruházva. — A kormány és országgyűlés irányábani régi megyei jog, legalább ideiglenesen uj rendezésig, megszüntetett, vagyis annak gyakorlása lehetetlenné tétetett. Igy értelmezték ezen törvényt 1848-ban a ministerek és a megyék; egy megyének sem jutott akkor eszébe másképp értelmezni a törvényt, vagyis a félretevési jogot használni.

Igy értelmezték a 48-ki ministerek is, azért irtak a megyéknek: „Rendelem, a mint következik“, ez a felelősség érzetének és a teljesítés jogos követelésének stylusa.

1861-ben a bizottmányok ugyan gyakorolták az említett félretevési jogot, mert akkoriban nem a 48 szerinti felelős ministerium, hanem a 47 szerinti helytartótanács kormányzott.

47-tes kormány irányában használható a 47-tes megyei jog. — De 48-ki felelős ministerium irányában a 47-es megyei jogot gyakorolni nem lehet; ez olyasmi volna, mint az utólagos felelősség mellett még a praeventiv censurát is használni.

B.

Esztergom, 1867. december 15.

Az 1848. XVI. t.-cz. ama rendeletét, miszerint a megyék a „közzabadsággal“ összhangzásba hozasának, sokan most úgy kezdik értelmezni: hogy a törvény a megyei szerkezetet csak úgy és annyiban kívánja rendezni, miként a megyei szerkezet a szabadalmas alapról a népképviselő alapjára tétessék által, mint Kossuth is Biharmegye bizottmányához intézett levelében mondja: „Az 1848. XVI. t.-czikkben egy szó sincs a megyei rendszernek a ministeri felelősséggeli összhangzásba hozataláról, hanem csak a megyei szerkezetnek a közzabadsággal összhangzásba hozataláról; és e végett a megyei szerkezetnek népképviselő alapjani rendezése van elrendelve, és semmi más, legkevesbé pedig a megyei hatóságnak a ministeri kormányzat kedvéérti megeseonkítása.“

A törvénynek ilyenén magyarázása e kitétel alatt „közzabadság“, úgy látszik, azon szabadságot érti csupán, melylyel a nemzetnek politikai jogokkal előbb

nem birt része a politikai jogok kiterjesztése által felruháztatott. A törvény azonban a „közszabadság“ fogalma alatt leginkább azon közszabadságot érti, melyet az ország mint státus, függetlenségének és önállóságának kivívásával, egy, az előbbeni dicasterialis rendszertől eltérőleg minden idegen hatalomtól független felelős ministerium felállítása által nyert el.

A politikai jogok kiterjesztése szabaddá tette a nemzetnek nem szabadalmas részét; a független felelős kormány felállításával szabaddá lett az egész nemzet, mint státus, azaz valósággá lett az egész nemzetnek törvényes önállása és szabadsága.

Az 1847/8-ki országgyűlésen amaz emlékezetes szavak: „Isten mindent megadott e hazának, mi annak boldogítására megkivántatik; eddig csak az eszközök alkalmazásáról rendelkezés tagadtatt meg tőlünk, most a körülmények és a nemzet férfiassága kivívták ezt is; a mely nemzetnek kezébe van adva a hatalom, és nyitva az ut önboldogsága felett intézkedni, annak minden meg van adva; ha ezen eszközökkel nem tud szabad és boldog lenni, vesszen el inkább, nem érdemli meg hogy éljen;“ emez emlékezetes szavak nem akkor mondattak, midőn a jogkiterjesztés sanctionáltatott, hanem mondatott akkor, midőn a független felelős ministerium 1848-dik martius végén véglegesen, és ez által a „közszabadság“ megadatott.

A nemzet tehát a parlamentáris független felelős kormány felállításában üdvözölte az ország függetlenségét, a közszabadságot.

E szerint, midőn a törvény a megyéket a „közszabadsággal“ összhangzásba hozatni kívánta, igen ter-

mészetes, hogy azokat nemcsak a politikai jogokkal felruházott polgárok közös szabadságával, hanem a független felelős ministerium felállításában biztosított országos közszabadsággal rendelte megegyeztetni; ennek pedig az a természetes következménye, hogy a megyei rendezés nem csupán abból áll, mikép az a szabadalmas alapról, a népképviseleti alapra tétessék által, hanem hogy ezen, a népképviseleti alapra fektetett megye a független felelős kormányzattal összhangzásba hozassék.

A mi a megyei hatóságnak a felelős ministeri kormányzat kedvéért megesonkítását illeti — mit Kosuth Biharhoz irt levelében említ — igaz, hogy a törvény nem mondja, mikép a megyék jogai a felelős ministerium kedvéért megesonkittassanak, de azt sem mondja egy szóval is, hogy a megyék minden régi jogai a felelős ministerium mellett is csorbítottanul fentartassanak, ezen régi jogokról egy szóval sem emlékezik, hanem csak azt rendeli, hogy a megyei szerkezet a közszabadsággal (mely alatt, mint fentebb kifejtém, a független felelős nemzeti kormány is értetik), egyeztessék ki.

Az 1848-ki törvények a nemzet közszabadságának sulypontját tehát a ministeri felelősségbe helyezték, és ezért nem is azt mondja a törvény, hogy a közszabadság (a ministeri felelősség) a megyei régi jogokkal, hanem hogy a megye a közszabadsággal (a ministeri felelősséggel) hozassék összhangzásba. Innét, ha nem más, bizonyosan az következik: mikép a megyék oly rendezést nyerjenek, mely a független ministeriumnak felelősség alatti kötelezettségére alapított közszabadsággal összhangzásban legyen.

Biharmegyéhez irt fönnebb említett levelében Kossuth azt mondja: hogy „az 1847—48-ki törvényhozás a megyei institutio épségét a parlamentáris ministerium mellett is szükségesnek tartotta, s meg volt győződve, hogy a kettő között semmi kiegyenlítés szüksége, mert semmi ellentét fenn nem forog, hanem csak annak szüksége forog fenn, hogy a megyei szerkezet (organisatio) a szabadalmas alapról a népképviseleti alapra tétessék át.“

E kérdés felett, hogy t. i. miként vélekedett a törvényhozás a megyék épségének teljes fenntartása, vagy azok eltörlése, felfüggesztése, vagy a ministeri felelősséggeli kiegyenlítéséről? — nagy felvilágosítást nyujtanak a pozsonyi utolsó országgyűlés lapjai.

Ha figyelemmel kísérjük ama vitákat, melyek 1848-ban a pozsonyi országgyűlésen a municipiumok felett, különösen april 2-án és következő napjaiban folytak, világosan fogjuk látni 1-ször azt, hogy Kossuth, bár a megyei institutiót a parlamentáris kormány mellett is fenntartatni kívánta, akkor mégis korántsem állította azt, hogy a megyék teljes épségben (tehát minden régi jogaikkal) fenntartassanak, s hogy köztök és a parlamentáris felelős kormányzati rendszer között semmi kiegyenlítés szüksége fenn nem forog, sőt inkább ellenkezőleg azt vitatta, hogy mind a parlamentáris ministeriumnak, mind pedig a megyéknek tüzetesen meg kell szabni hatáskörét, nehogy köztök összeköttetések legyenek; már pedig a hatáskör megszabása csak a kiegyenlítés útján eszközölhető, s alatta más, mint a kiegyenlítést, érteni nem lehet.

Ugyanis Kossuth a megyék feletti akkori vitakozásban többi között ezeket mondá: „Ha Európa

státusbölelesége a régi alapokon indulva, folytonosan kétségbe fogja vonni annak lehetőségét, hogy a felelős parlamenti kormány szabad municipalitásokkal összeegyeztethető, úgy tehát én leszek egyike azoknak, kik hivatva vannak a világot ellenkezőről győzni meg, mert én, miként az istenség létezéséről, úgy arról is meg vagyok győződve, hogy e kettő összeegyeztethető, semmi egyéb nem kívántatik hozzá, mint a státusban minden hatalomnak megszabni a maga körét, s minden hatalomnak a maga körében önállását, minden hatalomnak a maga körében annyi függetlenséget adni, hogy el ne nyomassék a felsőbb által, de nem adni neki annyi erőt, hogy meggátolhassa a felsőbbet működéseben, mely más téren mozog.“

Ebből világos, hogy Kossuth akkor nem csak annak látta szükségét, miként a megyék a szabadalmas alapról egyszerűen a képviseleti alapra tétessenek át, hanem azt is mulhatlanul szükségesnek tartotta, hogy a képviseleti alapra fektetett megyéknek hatásköre szabályoztassék, nehogy a felsőbb hatalmat működéseben gátolják. Sőt Kossuth ugyanakkor világos szavakkal azt is kimondotta: „Eszközöljük az önkormányzati rendszer lehetőségét, s ezzel együtt a municipiumot népképviseleti basisra fektetve, igyekezzünk kiegyenlíteni a felelős ministeriummal.“

Ime, e szavak homlokegyenest ellenkeznek azzal, a mit az enlitett bihari levélben most mond, hol a parlamentáris ministeriummal kiegyenlítést fölöslegesen állítja.

A pozsonyi utolsó országgyűlés vitatkozásaiból kitűnik 2-odszor az is, hogy a törvényhozás tökéletesen meggyőződött arról, miként a megyék a parlamentáris ministerium mellett teljes épségben vagyis minden régi jogaikkal fenn nem tarthatók, és meggyőződött annak szükségességéről, hogy a megyék rendeztetvén a felelős ministeriummal kiegyenlítettessenek; azért habár a végleges rendezést — kiegyenlítést — a jövő országgyűlésre bizta, mégis mulhatlanul szükségesnek látván, elhatározta: hogy a megyék legalább ideiglenesen rendeztessenek, és korántsem elégedett meg oly rendezéssel, mely a megyét egyszerűen a szabadalmas alapról a képviseleti alapra fekteti; hanem a megye hatáskörét is kívánta legalább ideiglenesen rendezni úgy, hogy a megyék a felsőbb kormányt intézkedéseiben ne gátolják.

C.

Esztergom, 1867. december 17.

Az utolsó pozsonyi országgyűlésnek 1848. április 2-án tartott kerületi ülésében, az 1847—48-ki országgyűlési röpivek 253. száma szerint, e czím alatt: „A megyei gyűléseknek népképviseleti alapra állításáról“, egy törvényjavaslat vétetett tanácskozás alá, melynek

1. §-ban a megyei gyűlések népképviseleti alapra állittatnak, s elrendeltetik, hogy azokban a tisztviselőkn kívül tanácskozási és szavazási joggal csak képviselők birandanak;

2. §. szerint a megyei képviselőket három évről három évre a megyei lakosság választandja;

3. §. meghatározza a qualificatiót, mely a választási jog gyakorlására szükséges;

4. §. a képviselők számát, a legkisebb megyében 50-re, a legnagyobbban 400-ra teszi;

5. §. a megyei népességhez képest körülbelül minden 800 lakos után egy képviselőt rendel választatni;

6. §. a tanácskozási nyelvet határozza meg;

7. §. azt rendeli: hogy e törvény végrehajtásának részletei felett a ministerium a megyékkal értekezve intézkedjék, s egyszersmind a legközelebbi országgyűlés elébe a megyeszerkezet minden ágáiban rendezéséről törvényjavaslatot terjeszzen.

A vitatás alá vett ezen törvényjavaslat szerint a megyei gyűléseknek működési köre egészen érintetlenül hagyatván, a megyék csak úgy és annyiban rendezettek volna, mint azt Kossuth a biharmegyei bizottmányhoz küldött s fentebb már említett legujabblevelében érinti, hogy t. i. azok a népképviselői alapra fektetessenek — és semmi más.

Ezen törvényjavaslat azonban már a kerületi ülésben megbukott, s az országos ülés elé nem is került.

Némelyek nem helyeselték e törvényjavaslatot a nemzetiség veszélyeztetése tekintetéből; mások a nemzeti jogoknak abban foglalt megszorítása miatt; de a legnyomósabb okok mégis azon tekintetből hozattak fel ellene, mivel abban a megyei közgyűlések hatásköre a felelős ministeriummal szemben nem szabályoztatván, az a felelős ministeri kormányzattal incompatibilisnek tartatott; s ezen nézeteknél fogva utóbb a körül forgott a vita, vajjon a megyei szerkezet egészen eltöröltessék-e, vagy csak ideiglenesen függesztes-

sék fel, és hogy a ministeri felelős kormányzat lehetővé tétele végett a megyékkal micsoda ideiglenes intézkedések történjenek.

Kossuth a törvényjavaslatot három irányban védelmezte.

1-ször. A törvényjavaslatnak azon intézkedését, mely a megyét népképviseleti alapra fekteti, védelmezte azon szónokok ellenében, kik a politikai jogokkal felruházott néposztályt ugyan szintén fel akarták venni a megyei gyűlésekbe, de abban a nemességet is egészen meg akarták tartani.

2-szor. Védelmezte a törvényjavaslatot azok ellenében, kik a nemességnek a gyűlésekből kizorításával — a mennyiben t. i. képviselőkké nem választatnának — a nemzetiségnek veszélyeztetését látták.

3-szor. Védte a törvényjavaslatot azok ellenében, kik azt leginkább azon okból vélték elvetendőnek, mivel abban a gyűlések teendőiről semmi intézkedés nem tétetvén, vagyis abban a gyűlések hatásköre nem lévén szabályozva, a parlamentáris kormányzatot lehetlenné teendé, vagy legalább igen nehezitené.

Mit mondott a municipiumoknak a felelős ministeri rendszer melletti fennállásáról? — azt az előbbeni cikkben már idéztem; a nemzetiségi agitációkra, s egyáltalában a gyűlések magatartására nézve azonban azt kívánta Kossuth maga, hogy a fentebbi törvényjavaslat még egy 8-ik §-szal toldassék meg: „melyben meg kell adni a ministeriumnak azon hatalmat, hogy ha valamely gyűlés a törvény korlátain tullép, azt felfüggeszthesse.“

Egész általánosságban pedig a kérdéses törvényjavaslatra nézve azt mondotta: „Ha valaki tud ajánlani jobb módot, ő szivesen reá áll, mert nem

az eszközökhöz ragaszkodik, hanem a célhoz, s azért a törvényjavaslat feletti voksoltatást is ki akarja kerülni, minek folytán az csakugyan voksolás nélkül ejtetett el.“

Legdöntőbb hatással ezen végzésre Pázmándy Dénes szavai voltak, ki a többi között ezeket mondotta: „Tarthatnak a felett beszédeket, de midőn ezen terrenumra léptünk, melyen jelenleg már állunk, megadtuk megyei életünknek a halálos döfést; ha centralisacio nem lesz, fel kell adni mindent; a jóslatok ideje ugyan lejárt, de én kimondom, vagy centralisacio, vagy elveszünk! S míg ezt a jövő törvényhozás elintézi, a megyei gyűléseket felfüggesztetni kívánom.“

A másnapi vitában pedig így szólott: „Tegnap előadásomban két vezérállitásom volt, egyik az, hogy megváltozván alkotmányunk lényege, kivíva a felelős ministerium, a megyei municipiumoknak hosszú erőteljes életet igéznünk nem lehet; másik állitásom volt az: hogy legyen a megyei szerkezet képviseleti alapra fektetve bár, hazánk soknyelvűsége mellett nemzetiségünk biztosítva nincsen.“

„A képviseleti alap a ministeri felelőség eszméjét nem biztosítja, mert a hol 4—500 ember tanácskozik a végrehajtandók végrehajtása felett, ott ezen erős collegialis rendszer határozatokat hozhat, melyek a törvényes intézkedéseket hátráltatják, s ez által jótékony hatásában megsemmisítik. Felelősségre vonni ily határozatokért nem le-

het egy testületet, mely függetlenül áll a ministeriumtól, s ezen bájos szó alatt: „nos universitas“ határoz, végez és rendelkezik, mint eddigelé; a collegialis rendszerű kormányt, szintén ezen okból, nem áll egy hatalmas nemzetnek hatalmában kérdőre vonni.“

. . . . „A megyei szerkezetet, újabbi institutióink következtében, teljes erejében fenntartani hatalmában embernek nincs.“

. . . . „Én ugyan nem állítom azt, hogy a megyei szerkezetet meg kell szüntetni, azt hiszem, kimondani ezt törvényileg nem áll ezen (utasított követekből álló) országgyűlésnek hatalmában, azt hiszem azonban, hogy a mint fel lehetett függeszteni a tisztválasztásokat egy ideig, ugy fel lehetne függeszteni a közgyűléseket is, igazgatni a megyét a magistratussal és minden rendüekből választandó comitével.“

Hosszu előadását zajos éljenzés követte; s a vitakozásnak eredménye az lón, hogy a fentebbi törvényjavaslat, mely a megyéknek csupán népképviseleti alapraí áttételét tárgyazta, a nélkül, hogy azoknak hatáskörét kitézte volna, s mely Kossuthnak bihari levelében fejtegetett nézetei szerint volt szerkesztve, — megbukott, s néhány nap mulva, ha nem csalódom, ugyancsak Pázmándy Dénes tollából folyt egy másik — az országgyűlési röpivek 264-dik számában foglalt — törvényjavaslat került a törvényhozás elébe, mely, mint cziméből is: „A megyehatóság ideiglenes gyakorlásáról“, kitünik, a megyéknek népképviseleti alapraí fektetése mellett, a gyűlések hatáskörét is ideiglenesen szabályozta, és pedig ugy, hogy a ministeri felelős kormányzássali összeütközés kikerülése tekintetéből a

megyei bizottmányok csak a megyei közigazgatás és különösen az 1848-ban alkotott törvények sikeresítésére — ideiglenesen a régi megyei közgyűlések hatóságával — megbizattak, mely törvényjavaslat közakarattal elfogadtatván, mint 1848. XVI-dik törvényezikk, ideiglenesen törvénynyé emeltetett.

Dr BALLAGI GÉZA.